AZİZ MARKO'NUN ATLARI MİLORAD PAVİÇ

AZİZ MARKO'NUN ATLARI

MİLORAD PAVİÇ

ÇEVİREN:
NERMİN SAATÇİ

FOTOĞRAF: ARA GÜLER

AGATE
YAYINCILIK

Milorad Paviç: 1
Les Chevaux De Saint-Marc
Konji Svetoga Marka, Belgrad 1989

Genel Tasarım: Altuğ Güzey
Baskıya Hazırlayan: Mustafa Küpüşoğlu
Renk Ayrımı: Figür
Baskı: Ohan Matbaası

Milorad Paviç 1: Aziz Marko'nun Atları

ISBN 975-94321-37

Agate Yayıncılık Figür Grafik Ltd. Şti.'nin iştirakidir.

Aytar Caddesi Sunar Apt. No: 14 Kat: 3 1. Levent
Tel: (0212) 284 24 03 Faks: (0212) 283 66 78
figür@turk.net

Aziz Marko'nun Atları

Milorad Paviç

ÜÇ KİŞİLİK YATAK

I

"Angelar'dan kendini sakın ha, adı oyunbaza çıkmıştır!" derlerdi bana sürekli üniversite arkadaşlarım.

- Keçi yalan söylese de, boynuz yalan söylemez ya", diye yanıtlarlardı kız öğrenciler. Tırnakların hızlı uzadığı yaştaydık. Benimkiler hep kemirilmişti, ama dendiğine göre Angelar'ınkileri kemirenler kadınlardı. O zamanlar, Kaptan Mişa Sokağı'ndaki binada hâlâ karşılaşıyor olduğumuzda, bukleli saçları hep kızların geçerken oraya boca ettiği tüyler, kalem yongaları ve tramvay biletleriyle dolu olurdu. Yemeğini ("İç Şapka" lokantasında bile) hep cebinde taşıdığı ve aynı zamanda sakalını da taramasına yarayan özel çatalıyla yerdi. İnsanlarda

bıraktığı genel izlenim garip bir çekicilik ve ürküntü karışımıydı. İkinci ders yılı, bizi eski Dubrovnik arşivlerini ziyarete götürdüler. Bu fırsattan bir balıkçı teknesi kiralayıp Cavtat'ya bir deniz yolculuğu yaparak yararlandık. Gelgelelim deniz dalgalıydı. Neredeyse bütün yolcular bir kusmadır tutturmuştu ki, aniden Angelar bir ezgiyi ıslıkla çalmaya koyuldu ve onun ıslığı bizi teker teker sakinleştirdi ve bulantılarımıza son verdi. Bize "sarhoş ekmeği"nin ne olduğunu ve nasıl yeneceğini öğreten oydu. İnsan bir şeyi çabucak unutmak ya da bir buhran anından kaçınmak istiyorsa, göz açıp kapayıncaya kadar bilincini kaybedecek derecede kafayı bulabilir.

Tek gereken, diye bize açıklıyordu Angelar, iki üç ekmek parçasını bir bardak rakıya daldırmak ve bunları yutmaktır. İnsan anında tamamen sarhoş oluverir, ama bu sarhoşluk çabuk geçer ve kısa bir baygınlık getirir.

Angelar derslere kemersiz gelirdi. Genellikle, gömleğinin alt düğmesini pantalonunun üst iliğinden geçiriyor ve böylelikle pantalonunu, bir nevi boynuna asılı olarak taşıyordu. Çoğu zaman yanında ona "evlat" diyen daha büyük iki arkadaşla birlikte dolaşırdı. Birinin adı Maxime'di ve Sremska Mitrovica'dan gelmeydi; diğeri, Basile Urşiç, Belgradlıydı. Basile ve Maxime Dorçol'da, Urşiç'in evinde, İskender Bey ve Kaptan Mişa sokaklarının köşesinde ilk kattaki bir dairede kalıyorlardı, kışın dersler bittikten sonra, Yugoviç Kardeşler Sokağı'nı, ardından Simina'yı, Jevremova'yı, Jovanova'yı, Ban-Strahinja Sokağı'nı ve Duşan Sokağı'nı kesen patinaj alanları üzerinde kayarak buraya pek çabuk ulaşılabiliyordu. 1972 yılbaşını kutlamak üzere, bizi akşam yemeğine davet ettiler. Ya da daha doğrusu "etsiz bir etli taze fasulye" yemeye. Bu

şu anlama geliyordu, yahni iki günlüktü ve etleri ilk gün yenmişti. Davetlilerin birbirlerinden farklı olacakları konusunda uyarılmıştık, ama neyle karşılaşacağımızı ve ne gibi çiftlerin oluşacağını tam olarak bilmiyorduk.

Herkes eve geldiğinde, odanın L biçiminde olduğunu gördük. Bir basamakla yükseltilmiş camekanlı balkonda, Maxime'in üzerinde meşgul olduğu bir ocak vardı. Odanın bir köşesinde üzerinde iki eski pipoya dikilmiş mumlarla bir masa dikiliyordu. Helalarda ışık olmadığı için, birisi kapanmak istediğinde dişlerinin arasına bir pipo alıyor, mumu yakıyor ve ihtiyaçlarını gidermeye gidiyordu. Odanın bir diğer köşesinde, içine ruhunu çoktan teslim etmiş bir sarkaçlı duvar saatinin de dahil edildiği üç kişilik eski bir yatak bulunuyordu. Tepelerinde küçük pirinç küreler bulunan altı madeni sütunuyla yatak demirdendi ve en aşağı üç yüz santime iki yüz elli ebatındaydı.

"İnsanın orada yatması, diye geçerken kulağıma fısıldadı kızlardan biri, tıpkı şeytanın Tuna'ya tükürmüş olması gibi bir şeydir." Dendiğine göre (sabit bir meskeni olmayan) Angelar, kimi zaman orada iki kızla birden yatarmış. Bizzat kendisi, gülümseyerek, böyle bir şeyin gerçekten de olduğunu, ama önceden kızlarla ikisine de dokunmayacağına dair bahse girmiş olduğunu açıkladı. Bahsi kazanmıştı.

"Bu Jacqueline Kennedy'ye layık bir yatak", diye şaka yaptı birisi, ama Angelar sinirlendi ve asıl Jacqueline Onassis'in durumunu düşünmek gerektiğini söyledi.

"Hiç aklınıza getirmiyor musunuz, diye sordu, Ortodoks Kilisesi'nin onu kutsallaştırmak, 20. yüzyılda Doğu Kilisesi'nin

bir azizesine dönüştürmek için son derece haklı nedenleri var. Gayet basit. Roma imparatoru Konstantin'in karısı Helena, kocasının ölümünün ardından Hristiyan dinini benimseyerek azize olmadı mı? Neden 20. yüzyılın en büyük batı imparatorluğunun en ünlü katolik başkanının karısı da, doğu töresine göre Onassis'le evlenerek eşinin Roma yandaşı inancını yadsıyıp Ortodoks inancını benimsemiş olarak, aynı biçimde yeni dinine kabul edilmesin ki? Eski ortamına nazaran daha mı az yankı uyandıran bir tavrı oldu sanki? Bunu bir düşünün hele...

- Bak ama, gördün işte, kendi gölgesini atlatmaya çalışıyor!" diye bağırdı aniden Basile, ama o anda konuşma kesildi. Gayet açıkça anlaşıldığı üzere ev sahibinin ve dostu Maxime'in o akşam için ve belki daha da uzun bir zaman için kendilerine sakladıkları, akşamın en kışkırtıcı kızlarından biri olan Lisa Flaşar, aniden ve belki de, biri ondan önce davranır endişesiyle, öngörülenden daha erken, kartları açıkça ortaya koydu. Daha sohbet sürerken, zevkten dört köşe ve insanlardan şu kadar olsun saklamaksızın elini delikanlıların ceplerine kaydırıyor ve ihtiyaç duyulduğu anda bir mendili, kibriti ya da en sevdiği marka sigarayı nerede bulacağını tam olarak biliyordu. Aniden Angelar'ın cebinden çatalını çıkardı ve "Haydi, yemeğe saldırın!" diye bağırarak Angelar'ın omzuna sapladı. Sonradan, bir kaşık balla tatlandırılmış taze fasulye yahnisi sofraya geldiğinde, masanın altında, ayakkabıdan çıkardığı ayağının, gizliden gizliye, parmak uçlarıyla pantalonu tutan gömleğin iliğini çözmeye çalıştığı görülebiliyordu. Önceleri Angelar sakin sakin yemeye devam etti, ama bir süre sonra tabağını itti ve Lisa'ya dönerek bağırdı:

"Eee ama, ne istiyorsun sen?"

Bir anlığına herkes yemek yemeyi bıraktı, ama Lisa gayet sakin cevap verdi:

"Ne istediğimi gayet iyi biliyorsun."

Angelar, öfkeli bir havayla, peçetesini tabağına attı ve dişlerinin arasından şöyle dedi:

"İyi o zaman, soyun bakalım!

- Hemen mi? dedi kız kısasa kısas.

- Hemen", dedi Angelar.

Lisa ona, az önce bütün yediklerini emiyormuşa benzeyen uzun bir bakış yöneltti, ayağa kalktı, yatağa yaklaştı ve ona gözünü kırpmadan bakarak gözlerimizin önünde soyunmaya başladı. Odanın köşesinde ayakta, yapraklarını yavaş yavaş gölgesine döken bir ağaca benziyordu ve Angelar'ın iki far ışığı arasında kalmış tavşana benzer bir hali vardı. Genel şaşkınlığı biraz olsun dağıtmaya çalışmak için, Maxime balkondaki camekana yerleştirilmiş ocağa yaklaştı ve bir koyulmuş süt kavanozunu açtı. Lisa çoktan çoraplarını çıkarmakla meşguldü ve bunların rengarenk olduğu görülüyordu. Angelar, sessiz, sırtı yatağa dönük, hâlâ Basile'in yanında oturmaktaydı, bu arada Maxime de koyulmuş sütün içine salatalık dilimleri doğruyor ve bir bıçağı ateşin üstünde ısınmaya bırakıyordu. Sonra bir sarmısağın kabuklarını ayıkladı. Lisa, bakışlarımızla çevrelenmiş, sutyenini çıkarıyordu; bu iki parçadan yapılmıştı ve önden ilikleniyordu. Külahlardan birinin üzerinde "HAY", diğerininkindeyse "Dİ!" yazısı vardı. İlk bakışta, insan Lisa'nın göğüslerinin her birinin bir adı, bir erkek adı ve bir kadın adı olduğunu düşünebilirdi, ama sutyen çözülmeden hemen ön-

ce, gerçekte şu okunabilirdi:

"HAYDİ!"

Gelgelelim okuma seansı kısa sürdü. Lisa önce bir yarım küreyi serbest bıraktı, ardından diğerini ve meme uçlarının ne renk olduğunu gördük. Angelar hâlâ bakmıyordu, artık kimsenin yemeğe dokunduğu yoktu ve Maxime, pencerede, ateşte kızarmış bıçağıyla, Lisa'nın vücudunun ve saçlarının kokusuna karışan aromasını odaya yayan sarmısağı kesmeye girişti. Sonra hazırladığı karışıma turp ve zeytinyağı ekledi. Salataya biraz dereotu ve ardıç katmakta olduğu anda, Lisa son giysisinden de kurtuldu. Maxime masaya yaklaşıp salata tabağını Basile ve Angelar'ın önüne koyarken, Lisa da örtüyü kaldırıp yatağa giriyordu. Yalnızca çıplak ayaklarından biri görüş alanı içindeydi. Yatak ağırlığı altında gıcırdadığı anda Angelar çatalını salataya doğru uzatmaktaydı. Yarı yolda durdu ve bizim ona baktığımızı hissetti. O anda anladım ki, odada olanların tümü de iki "hayır" arasında seçim yapmaktaydı. O anda, çatalını bıraktı, kalktı ve yatağa yaklaştı. Soyunmadı, yalnızca yüzüğünü çıkardı ve Lisa'nın küçük ayak parmağına geçirdi. Sonra gömleğiyle pantalonunu bir arada tutan tek düğmeyi çözdü ve yatağa girdi. Hareketine bir çığlık eşlik etti. Herkes anlamıştı ki tek çığlık atan Lisa değildi. Odadaki bütün kadınlar çığlık atmıştı. Angelar ve Lisa yatak örtüleri altında uzanmışlardı ve kız erkeğin ağzını kızıl saçlarıyla kurularken, Maxime, odanın diğer ucunda, sanki hiç bir şey olmamışçasına yeniden mutfağa gitti. Ateşi tutuşturdu, ocağın kızarmakta olan üstünü bol bol tuzladı, biraz acı kırmızı biberi ve bir başka bıçağı hazır etti: aniden odada bir çiğneme sesi duyuldu. Gelgelelim, masada kimse yemek ye-

miyordu: bu, öpüşürken Angelar'ın dilini çiğneyen Lisa'ydı. Maxime doğrudan ocağın yüzeyi üzerine hemencecik katılaşan birkaç yumurta kırıp attı ve her sarının içine dibine kadar batırarak ve çıtırdatmak için çevirerek bir acı kırmızı biber daldırdı. Böylelikle her biber akkor halindeki yüzeye ulaştı ve yakıcı özünü yumurtanın sarısı içine saldı. Arkamızda, Angelar ve Lisa soluklarını birbirlerine uyduruyorlardı ve karşımda oturan Basile, fasulyeleri tane tane alıyor ve diliyle eziyordu, ama bunları yutacak yerde, ağzında biriktiriyordu. Maxime, uzun bir bıçağın yardımıyla yumurtaları ocağın üzerinden aldı, bir tabağa koydu ve sofraya getirdi. O sırada Angelar'dan çok Lisa'yı duymaya başlamıştık ve kısa bir an için, şarkı söylediğini sandık. Ama bunun bir şarkı olmadığını pek çabuk anladık. Bu sadece, tıpkı ırmağın kayaların biçimiyle evlenmesi gibi, altta, ta en aşağıda, suyun dibinde olanlara eşlik eden sesiydi. Irmak iki sesle şarkı söylüyordu. Biri sabit, duru ve geveze, diğeriyse derin, tehditkar ve değişkendi. Duru ses anaforlara, ırmağın yatağına, köpüğe ve dalganın yıkayıp taşıyamadığı renklere aitti. Diğeri, derin ses, anaforların altında, hep farklı akan suya aitti; bu su rüzgârın boğduğu kuşları ve sağırca kıyılara çarpan ya da balıklar gibi ırmağın yüzüne sıçrayan ağaç kütüklerini taşır. Hatta ırmak sahillerinin yosununu ve su kıyısının söğütlerini bile duyuyorduk.

Sonunda bu dayanılmaz bir hal aldı. Bizzat Maxime camekanlı balkonundan çıktı, çabucak masaya yaklaştı, bir parça ekmek kopardı, bir bardak rakıya batırdı ve "sarhoş ekmeğini" oburcasına yuttu. Her şey sona ermişti. Hem sofrada, hem de yatakta. Aceleyle giyindik ve herkes dağıldı. Göründüğü üzere yedi kişiydik ve yalnız kalacağımı anladım. Gerçekte,

aman ne iyi, dedim kendi kendime, böylelikle Angelar ve Lisa'nın gidecekleri anı bekleyebilir ve yeni bir fırsat kollayabilirdim. Anlaşılan o ki, 1972'nin o yılbaşında, ıskender Bey ve Kaptan Mişa sokaklarının köşesinde akşam yemeği yemiş olanların tümünün de düşündüğü tam olarak buydu. Ama uzun zaman, o yemeğe katılan kadınların, Lisa'nın o akşam ona ve kendilerine yaptıklarından dolayı Angelar'ı asla bağışlayamamayacakları izlenimine kapıldık. Her neyse, "sarhoş ekmeği"nin nasıl yendiğini böyle gördük işte.

II

Aradan bir yıl geçmişti ve ara sıra birbirimizi görmeye devam ediyorduk, ama asla Dorçol'daki balkonlu odaya geri dönmeksizin. Bununla birlikte, Angelar ve Lisa ile sık sık onun iki arkadaşla bir odayı paylaştığı sokakta dolaşıyorduk. Bu sokak Tuna'ya, ama Yeni Mezarlığın öteki tarafından doğru, koşut gidiyordu. Üç adı vardı ve onu koşava'nın şiddetli rüzgârlarından koruyan bir dirsekle sona eriyordu. Başlangıçta, adı Voyvoda-Brana'ydı, sonra, biraz olsun yönünü değiştirmeksizin, Voyvoda-Savatia, ve en sonunda da Hacı Mustafa. İnsanın geceleri, komşularının yataklarında bir şaplakla sivrisinekleri öldürdüğünü duyduğu o sokaklardan biriydi. Kaldırımlara muzir dizeler yazıyorduk; geceleri, ikişer ikişer avlularda saklanarak ot içiyor ya da Angelar'ın bu sokakta bulunduğunu iddia ettiği ve kapısı açılırken penceresini gölgede bırakan Belgrad'ın en küçük evini arıyorduk. Okuma

babında, plak kapaklarında yazılanlarla yetiniyorduk. Kimi zaman, Angelar ve Lisa, bizi gün ağarmasına yakın, ağaçların arasında saklanmış salıncaklı ıssız küçük meydanlara götürüyor ve bize o salıncaklar üzerinde edepsizce sevişilebileceğini gösteriyorlardı. Ayakta duran Angelar kollarında hem salıncağı, hem de Lisa'yı tutuyor ve onları yavaşça çekip itiyordu. Kimi zaman bankların üzerinde ağzımızda kumla ölümü düşünerek öpüşmeyi öğrenmek üzere Yeni Mezarlığa gidiyorduk.

Bazen, çok ender olarak, aramızdan biri, Angelar'dan gizli Lisa'ya yanaşıp sorardı:

"Hâlâ o şeyi takıyor musun?

- Hangi şeyi?

- Biliyorsun işte canım, ayağındaki Angelar'ın yüzüğünü.

- Hiç çıkarmıyorum", diye yanıtlardı Lisa ve konu burada kapanırdı.

Bir sonraki kış, yılbaşı gecesi için Urşiç'in evine geri döndük. Benim anlayamadığım nedenlerden dolayı pek bir gülünüyordu, ama bir süre sonra, kız arkadaşlardan biri (meşhur akşamdan sonra Basile'le kalmış olan) bana sırrı açıkladı. Kızlar ayrı bir takım oluşturmuşlardı ve üç kişilik yatak üzerinde, oğlanlardan gizli bir şeyler örüyorlardı. Şişler ve yün getirmişlerdi ve üstünde çalıştıkları inanılmaz bir şeydi. O 1973 kışı aniden şiddetli donlarla bastırmıştı ve kızlar, bir ninenin tavsiyeleri üzerine, delikanlıların rüzgârlı kış gecelerinde uzun zaman yüründüğünde giymeleri için küçük kamış muhafazaları örüyorlardı. Bunları, bir yıldır biriktirdikleri ve yumak yumak sardıkları kendi saçlarıyla örüyorlardı. Kılıflar, yapıldıkları saçlara göre, farklı renk ve ebattaydı. Siyahlar vardı, gün ışığı ren-

ginde olanlar ve Lisa'nın Angelar için ördüğü gibi kızıllar ve onun bu uğurda saçlarını bayağı bayağı kısalttığı da göze çarpıyordu. Kızlar komşularının dizleri üzerine konmuş eserlere göz ucuyla bakıp, nihai biçimlerini almakta olan kınları, her birinin aklında kalanla karşılaştırarak, karın yansımasıyla aydınlanan tavana karşı inceliyorlardı. Kızlardan biri, Lisa'nın örgüsünü incelerken, görmek istediği şeyi gördü ve hasetinden, yatağın altından gizli saklı, Angelar'ın kılıfının örüldüğü ipliği kesti. Bunun sonucunun ne olduğunu göremedik, çünkü saat geceyarısını vuruyordu ve biz de birbirimizi öpmek için kalktık. Gelgelelim, karanlıkta, Angelar'ın yumağının ipliği, oracıkta durmaktaydı, geçen yılda koparılmış ve yenisinde örülmemiş olarak.

III

Şafak vakti uyuduk ve öğleden sonranın bitiminde kızarmış sosis kokusu ve gittikçe daha yüksek sesle konuşan yarı esrik sesler beni uyandırdı.

"Zaten şunun şurasında çolağım, siz bir de üstüne kekeme olayım istiyorsunuz", diye bağırıyordu Angelar, anlaşılan, Maxime ve Basile'le benim bilemediğim bir tartışmayı sürdürmekteydi. Lisa ve diğer kızlar ortadan kaybolmuştu ve Maxime balkonda sosisleri kızartmaktaydı, ama görünür biçimde gergindi, çünkü ateşi öyle harlandırmıştı ki, sosisler durmadan tavadan sıçrayıp camlara çarpıyordu. Basile ve

Angelar masada oturuyorlardı ve Basile çok alçak, zar zor duyulan bir sesle şöyle diyordu:

"Yüzünün bile sana ait olmadığını anlamıyor musun? ıstediğin freske, istediğin tabloya bak, onu hemen bulursun. Kuşkusuz bir süreliğine sana emanet edilmiştir, tıpkı sana ait olmayan bir şapka gibi biraz giyesin diye, sonra bırakıp gidecek. Aynı şey sesin ve ıslık çalış biçimin için de söylenebilir. Zaten dön arkana da, şurada, duvar üstündeki gölgene bir bak, seninle aynı zamanda büyüdü ve semirdi. Orada günün birinde son kez yatacaksın ve o senden sonra da yaşayacak. Onu öyle her ateşle besleyemezsin. Otlayacağı alanı seçmen gerek. Biraz düşün bunu, çünkü sana kaç kere öğütledim bütün ateşlere güvenme diye. Biliyorum, şimdiye kadar hiç bir evlat babasına yardım etmemiştir, ama sen hep rahatsız edici üçüncü kişisin. Artık ceplerini astarlamanın zamanı geldi..."

Sonunda Angelar'ın çatalını alıp ona uzattı.

"Al da sakalını tara", dedi kısık sesle, ama Angelar reddetti. İşte böylelikle, bu anlaşılmaz tartışmada, bir kanıt olarak düştü ortaya,

Angelar'ın çatalı.

"Çatalının bile, diye kısık sesle sürdürdü Basile, başlangıçta bugünkü gibi dört dişi yoktu; bütün şeyler ve bütün varlıklar gibi, ilk önce iki kolu vardı. İnşallah bunu kabul ediyorsundur. Ancak çok sonraları, iki dişli iki çatalın birleşmesi sayesinde, bu ortaya çıktı. Dört dişinin özel bir anlamı vardır. Bak, şu ilk diş, köşeli olan, tabiri caizse, yaratan ve yaratılmayandır, atalık ilkesi veya simgesi gibi bir şeydir. İkinci diş yaratana aittir, ama kendisi yaratılmıştır. Bu Söz'dür. Üçüncü diş ya-

ratılmıştır, ama hiç bir şey yaratmaz, sözgelimi senin gibi, evladım. Yine köşeli olan dördüncü diş de (tıpkı birincisi gibi) yaratılmamış olana aittir ve yaratmaz. Bu atalet durumundaki birinci diştir, çünkü yaratabilen aynı zamanda yaratmayabilir de. O babaya aittir, başladığı yerde sona eren yolun bitimindedir.

"İki dişli iki çatalın bu bir araya gelişi günümüz dünyasındaki bütün sayı sistemlerinde aynı biçimde ifade edilmez. Uzun sözün kısası, iki iki daha Doğu'da Avrupa'dakiyle aynı sonucu vermez. Fark belki de şu olgudan ileri gelmektedir ki, Çin'de iki sayısı kavramına, dillerin (bizim konuşmamızda da varolan) ikiliği ve matematiğin de ikilik kavramını edinmiş olduğu Avrupa'yla aynı şekilde ve aynı dönemde ulaşılmamıştır. Hepsinden daha önemli olan iki sayısı gerçekte birliğe götürür, çünkü iki gözümüzü simgeler, aynen iki dişli çatalın alt tarafı ette iki kolu, ama onu tutan elde yalnızca tek kolu olması gibi. Çokluk birlikten kaynaklanır. Aslında, Birliğin güçlü kapsamını algılamaktan aciz zihnimiz (tıpkı midemiz gibi) onu ufalar, parçalar, lokma lokma çiğner.

Benden kurtulmak istiyorsunuz!" diye haykırdı aniden Angelar, deminden beri sözü edilen konuların anlamı ve sakin tonuyla çelişen bir duygu seline kapılmış halde, Basile'in sözünü keserek. Onun ürktüğünü hissetmek ve sosislerini beyaz şarapta kızartmaya devam eden Maxime'e doğru endişeli bakışlar fırlattığını görmek beklenmedik bir şeydi.

"Biliyorsun ki, diye devam etti Basile sakince, seni baştan ayağa biz yarattık. Herkes kendi ölümünü ağzında taşır ve istediği zaman onu tükürür, ama hepimizin ve diğerleri gibi senin de yaşadığı şeyi, sorgulayamayız. Ve işte sözkonusu olan

da tam olarak bu.

- Ama yatağınız üç kişilik bir yatak, diyordu sinirli biçimde Angelar, benim de kendi sözümü söylemeye hakkım yok mu?" O kadar şiddetli titriyordu ki, parmakları masanın üzerini davul gibi dövüyor ve bana ve camekanında tabakları hazırlamakta olan Maxime'e doğru dönüyordu. Angelar başından beri görünür biçimde, Angelar bütün bu söylenenlerde onun için tehlikeli, ama benim anlayamadığım gizli bir ikinci anlam algılıyordu.

"Yakında her şeyi anlayacaksın, diye devam ediyordu Basile telaşsızca. Sayıları göstermek için harflerden yararlanan ve bin yıl boyunca Slavlar'da da kullanılan Yunan, sonradan da Bizans sistemi, bizi de doğrudan bu matematiksel uçurumlar silsilesine dahil ediyor. İşte bu yüzden anıların nakledilmesine ihtiyacımız var. Sözkonusu sistem idealdir, çünkü sayı kılığına girmiş harfleri kullandığını göz önünde bulundurursak, her zaman iki doğru sonuç verebilecek tek sistemdir. Arap rakamlarıyla şu basit çıkartma: 441-20=421 yapılacak olursa, tek bir sonuç elde edilir. Ama aynı işlem, sayıların değerine sahip yunan (ya da slav) harfleri ile ortaya konulduğunda, daima iki sonuç verir. İlki öncekiyle kesişir:

OY. M. A. (441)
K. (20)

= D. B. A. (421)

D. B. A.'nın sayısal değeri sonuç olarak (tıpkı arap rakam-

larıyla olduğu gibi) 421 rakamını verir, ama, bu sonuç sayılarla değil de, harflerle okunacak olursa, slavca D. B. A. sözcüğü, yani İKİ elde edilir. Ve bu da ilk sonuçla bağlantılıdır, çünkü 421 rakamını oluşturan sayıların her biri bir öncekinin içinde tam iki kere kapsanır: bir ikinin içinde iki kere, iki dörtte iki kere. Böylelikle, bütün sayıların harflere tekabül ettiği dünyanın bu kısmında, işlemlerin hep özel bir semantik sonucu olur. Bunun tersine, gündelik konuşmalarımızda her sözcüğün sayısal bir değeri vardır. Sözgelimi, hepimiz, bir yıl önceki o gecede, Lisa'nın sutyeninin üzerinde yazılı sözcüğü biliyoruz: Ajde! (Haydi!) Bu sözcüğün sayısal değeri 1 145'tir, ki anlaşıldığı gibi, bu onun göğüs çevresinin milimetrelerle ifadesidir; bunu sen bizden daha iyi biliyor olmalısın. Biz ki, ikiliği unutmuş ve yüzyıllardan beridir, konuşmalarımızda tekil ve çoğuldan başka bir şey kullanmaz olmuşuz, bu ikilik günün birinde ağzımızdan girip burnumuzdan çıkacaktır.

- Sizin matematiğinizin benimle ne ilgisi var? diye bir kez daha araya girdi Angelar.

- Arada çok önemli bir bağlantı olduğunu yakında anlayacaksın. Seninle değilse bile, en azından çatalınla. Onu evcilleştirmiş değilsin, o zaman dikkat et de dişlerini kırmayasın.

"İşte böylece, aynı hesap işleminin iki doğru (ama birbirinden farklı) çözümünün arasında bulunan uzamda, alabildiğine geniş ıssız bölgeler, gerçekleştirilmemiş gücüllükler ve tüketilmez enerji kaynakları saklanır. Halihazırdaki sayısal imler sistemini seçtiğimiz zaman (tıpkı dilimizin ikiliği unutmuş olması gibi) göz önünde bulundurmayı bıraktığımız bu tamamlayıcı, farklı, rakam dışı ve düzeltici sonuç, burada, Balkanlar'da, greko-slav versiyonlarının sonuçlarının unutulmuş ve

ruhu duyulmadık tınılarla zenginleştiği iki sistemin sınırında yaşanabilen ara uzamdır. Kısacası, bugün Doğu'da iki kere iki tam da yarın Batı'da iki kere ikinin edeceği kadardır. Ve bu aynı şey değildir. En azından aynı zamanda değil. Böylesi bir durumda, nasıl olur da insan kendini fethedip değerlendirebileceği bu bakir, insan eli değmemiş, kullanılmamış ara uzamlara atmaz? Bütün bu delilller gösteriyor ki, bunları göz önünde bulundurmalı, daha iyisi onları sahiplenmelisin, en azından varoluş biçimlerimizden biri gibi, yokluklarında bu bölgelerde hayatta kalmayı bilemeyeceğimiz formüller gibi... Bunun yerine, sen yaşlanmamak için günü gününe yaşayan biri gibi davranıyorsun...

- Gören de bir süredir benim hakkımda bir nevi ruhani meclis topladığınızı sanır! diye haykırdı Angelar umutsuz bir öfke nöbeti içinde. Benimle artık normal biçimde konuşulduğu yok. Çarşıda, sokakta, okulda, tramvay duraklarında, bana bütün söyledikleriniz anlaşılmaz şeyler. 396'da değiliz biz, 1974 yılındayız! Size soğanın fiyatını soruyorum, siz doğal olanla doğal olmayan üzerine fikir yürütüyorsunuz; ekmek ne kadar bilmek istiyorum, sizin yanıtınız "Baba oğuldan daha önemlidir!" oluyor. Banyoda kimsenin olup olmadığını sorduğumda Maxime bana diyor ki: "Üç dinarın değeri iki dinardan daha düşüktür!" Sanki sizin gözünüzde sürüdeki kara koyunum. Burası Belgrad, Singidunum* değil!

- Bittabii, diye yanıtladı sakince Maxime, ama şu önündeki Bajlon çarşısı fasulyeleri, demin sana açıklanan biçimde, bir "ara fiyata" alındı. Aslında, biri diğerini iptal eden çifte bir fiya-

* Roma devrinde Belgrad'ın Latince adı .

ta."

Ve bu dendikten sonra, Angelar'a öyle güçlü bir yumruk aşketti ki, başı duvara ve masaya konmuş tabağa çarptı. Yemek böyle başladı.

IV

Maxime balkonda iki haşlanmış patlıcanı ivecenlikle havanda dövdü, üstüne keçi sütü döktü, maydanoz, zeytinyağı ve peynir ekledi ve hepsini özenle karıştırdı. Sonra ses çıkarmadan biber serpti ve tuzu düşürmek için avuçlarını birbirine vurarak gürültüyle tuzladı. Sonra yemeği sofraya getirdi. Angelar açlığını dindirmekten çok anlaşmazlıklara bir nokta koymak için elini çatalına götürdüğünde, Maxime ona şöyle dedi:

"Çok uzun zaman önce Lisa gibi kıpkırmızı olman gerekirdi, ama zamanında davranmadın. Öyleyse bu işin icabına ben bakacağım." Güçlü ellerine ikiye ayırdığı sakalı aldı ve bacağını kaldırarak Angelar'ı yüzü dizine çarpacak şekilde aniden aşağı doğru itti. Ardından mutfağa gitti ve bize küçük kil güveçlerde taze fasulye yahnisi ve kızarmış biber içine gizlenmiş bir sosis getirdi. Bunu sofraya koyduğunda, Angelar'ın bıyıkları ve sakalı yavaş yavaş onları kaplayan kanın kırmızı rengini almaktaydı. Kıpkırmızıydı. Ona fasulye sunulduğu anda, Angelar yere yığıldı. Maxime onu kollarında kaldırdı ve yatağa taşıdı, sonra önüme bir tabak ve onun çatalını koy-

du.

"Ye", dedi yumuşak bir sesle, bana tuhaf bir şeyler olduğunu ve korkmaya başladığımı görerek. Gerçekten de, bunlar Angelar'ın yardımına koşmak için en son dakikalardı. Maxime mutfağa gitti, pişirdiği galetaları açtı ve aralarına ekşi krema sürdü. Galetalar cevizler kadar gevrekti ve parmakların arasında çıtırdıyorlardı. Bu arada Angelar ayağa kalkmaya çalıştı, ama Maxime yaklaştı, kemerini çıkardı ve bir sığırı bağlarcasına kafasını yatağın başına bağladı. Bu sırada galetalardan biri yandı. Çığlık atabilirdim, ama dişlerim sanki çiğnemekteymişim gibi birbirine çarpıyordu. Dişlerin baskısı altında, Angelar'ın sosisi ağzıma sıcak sıvısını defalarca püskürttü. Pencerenin karşısında duran aynadan, karın yağışı odanın içinde görünüyordu. Angelar son bir kez daha kendini kurtarmaya çalıştı. Maxime'in sabrı taştı, yatağa yaklaştı ve onu ayağa kaldırdı. Angelar kemere asılı, yatakta kaldı.

O zaman kendimi daha fazla tutamadım. Bir parça ekmek kopardım ve bir bardak rakıya bandım. Ekmek bütün alkolü göz açıp kapayana kadar emdi ve ben de onu yuttum. Bir "sarhoş ekmeği" parçasına daha ihtiyacım kalmamıştı. Angelar'ın da.

Urşiç, Maxime ve ben en sonunda canımızı sıkan üçüncü kişiden kurtulmuştuk.

SÜVARİ

Belli bir yaşa geldikte, gençlik arkadaşlarımızı bırakır ve hastalığın bizi yaklaştırdığı insanların dostluğunu arar oluruz. Şahsen ben, yirmi ay oluyor, atardamar sertliği saçlarımın altına sızıp ensemin iki noktasında ağrılara yol açtığından beri, Zoran Mişiç'le doktorlarımızın bize salık verdiği uzun gece yürüyüşlerini yapmaya girişmiş ve yaşadığım yerleri görme olanağını bulmuştum. O zamanlar, Roosevelt Sokağı'nı Yeni Mezarlığa açıldığı yerden kesen sokaklardan birinde oturuyordum. Bilindiği gibi, Roosevelt Sokağı bir zamanlar Bülbül deresinin aktığı ve şimdi Dimitri-Tukoviç Sokağı'nın uzandığı hendek üzerinden bir köprüyü geçer. Hendeğin yanlarında yükselen yemyeşil iki eğim, yağmurlu zamanlarda yamaçlarına Yeni Mezarlığın sularını toplayan ve Tuna'nın kuzey kıyısı üzerinde, Banat'tan gelen havayı doyasıya ciğerlerine çeken tuhaf sokaklarla doludur; çünkü eskiden döneklerin kurşuna

dizildiği Karaburma, Hayduk mezarıyla bugün bile düğün alaylarının yayan yol aldığı Zvezdara yükseklikleri arasında hiç bir engel dikilmez. Uzun yürüyüşlerimiz sırasında, hendeğin bir yanında, ayın kentin başka hiç bir yerinde görünür olmadığı zamanlarda bile ışıldadığı Aziz Lazarus kilisesi civarında, öte yanında da, bütün Belgrad'ın en iyi balıklarının bulunduğu Ceram pazarı civarında öbeklenmiş bu mahalleyi keşfettim. Geçit vermeyen balkonları, mendil kadar avlucukları ve dumanlarını birbirine karıştıran yapışık bacalarıyla birbirine yaslanmış küçük evler, Banjska gibi, bir ucunda kör, diğerinde kapalı ve ancak geceleyin tamamen rastlantısal olarak ya da yataklarında öksüren kiracılara pencereden sorarak bulunabilen yitik sokaklar bu eğimlere serpiştirilmiştir. Burada, kışın soğuktan donmuş köpeklerin kavşaklarda beyaz çalılar gibi biten buharın sıcağında tüylerinin buzunu çözmeye geldiği lağım ağızlarına, fokurdayan yağmur suları mırıldanarak akar. Orada bugün bile hâlâ, avluya bakan ikiz kapılı yalancı bina cepheleri, sokağa geniş mürekkep lekelerini yayan dut ağaçları ve basamakları sırasıyla farklı tonlarda gıcırdayarak, hep aynı, biri çıkarken, biri de inerken, iki ayrı hava çalan parmaklıklı tahta merdivenler bulunur. Duvar saatleri bir evden diğerine birbirlerine yanıt verir ve açlığı haykırıyora benzerler; sabahın erken saatlerinde fırınlar mis gibi kokar ve hovardalar, güzel kokusu onu uyandırmadan önce gönlünü yapar umuduyla eve götürüp karılarının baş ucuna koymak için sıcak ekmek satın alırlar. Apansız, sisin içine taklit edilemez buğular yayan eski bir hana çıkılıverilir. Gecenin ve ay ışığının biçimlerini değiştirdiği bütün bu şeyler o kadar düşsel görünür ki, bir akşam, bir tamircinin (Automehanicar)

tabelasına rast geldiğimizde, gayet iyi bir biçimde şunu okuduk.

А Y TOME XAH И ЧАР

yani:

BU HAN BÜYÜLÜDÜR.

Çok olmuyor, Dimitri-Tukoviç Sokağı arabalara açıldığında, bu küçük evlerin pek çoğu Devlet eliyle yıkıldı ve işte böylece bir akşam, gezintimiz sırasında, enkazlar arasında, bir zamanlar bir oda olan yerin bozulmuş tahta döşemelerinin ortasında, gecenin karanlığında dikilen beyaz bir seramik soba fark ettim. Zarif, narin, başını süsleyen tacıyla sobanın orta yerinde, tepesinde küçük bir kayık olan bir levha vardı ve kül dolu yuvaya açılan kapı bir saray kapısını andırıyordu. Mahallenin evlerini yol inşa etmek üzere yıkan, köyden gelmiş mevsimlik işçiler, anlaşıldığı kadarıyla, duman çekmesini sağlamak üzere bir parça bacayla birlikte onu bilerek muhafaza etmişlerdi. O akşam da, oturmaya az alışık insanlar olarak çalışmadıkları zamanlar, yatıyorlardı , ateş yaktıkları sobanın etrafında yere devrilmiş dinleniyor ve bir yandan ısınırken biberlerini de kızartıyorlardı, çünkü o ekim ayı pek soğuktu. Sanki iş onları yormamış da yaralamış gibi yere yatmış, sakince geceyi geçirmeye hazırlanıyorlardı. Uyumadan önce, alçak sesle gevezelik etmekteydiler; ben de evin ardından ayakta kalan kimsesiz sobanın ışığıyla cezbedilmiş, çarşıya kadar uzandım, burada uyuklayan köylü kadınları bana birkaç biber vermeye razı etmeyi başardım ve bunları yanan sobanın yanı başına kendimi kabul ettirmek için sonunda giriş bileti olarak sundum.

Ben de kendi biberlerimi kızartmak için izin istedim ve güvensizlik göstermeyerek, sıkı sıkıya giyimli olduğum yağmurluğumun içinde, molozlar arasına yerleşmeme ses etmediler. Peynirle doldurulmuş biberlerin etrafında, sohbet can çekişmekteydi; adamların çoğu uyukluyordu, aralarından yalnızca biri, benim gelişimden çok daha önce başlamış olduğu öyküye devam ederek, hâlâ konuşmaktaydı. Başı bir duvar eteğine dayanmış uzanan anlatıcının yüzü görünmüyor; sobanın ışığında bacaklarından başka bir şey ayırt edilmiyordu. İri eller tarafından yoğurulmuşa benzeyen kalın dizleri vardı ve ayak tabanları, bir el içeriden ayakkabıları iğmişçesine derinlemesine oyuktu. Pişmanlıkla itiraf etmeliyim ki, hikâyesini aynen anlattığı gibi dile getirmekten acizim. Ancak anlattığı olayları anladığım kadarınca iletebilirim. Bu hikâyenin hangi dönemde geçtiğini söyleyemeyeceğim, çünkü eğer bu cinsten bir bilgi verdiyse de, bunu en başında, ben gelmeden önce yapmıştı. Boğazdan gelen bir sesle konuşuyordu, çünkü, bulunduğu konumda, çenesi gırtlağına baskı yapıyor ve sesini bozuyordu, ama anlaşılan bu onu dinleyicilerini ettiğinden fazla rahatsız etmiyordu. Elleriyle, bacaklarıyla ya da sırtlarıyla yaptıklarından başka bir şeye önem vermemeye alışkın bu insanlar, onun sözlerine fazla dikkat etmiyorlardı; hikâyenin orta yerinde sakince kalkıyor, bir duvar cephesi üzerinden işemek üzere karanlıkta uzaklaşıyorlar, sobadaki biberleri çeviriyor ya da ateş için tahta bulmaya gidiyorlar, sonra da, hikâyenin bir kısmını kaçırdıklarının farkına bile varmadan, dinlemek üzere yeniden sobanın sıcağına kuruluyorlardı.

Kadınlar en iyi kızgın oldukları zaman yemek yaparlar ve

insan öfkeli olduğunda ölmek ona koymaz. Adı geçen Vitomir Jamomet, diye anlatıyordu yüzü gölgede kalan yabancı, Tuna'ya ne kayıkla ne de yayan indi, bir sabah atla geldi ve ancak adını söylemeye fırsat buldu. İşte böyle eyer üzerinde, ayakları üzengide öldü. Öldüğü anda öfkeli olduğu görülüyordu, çünkü son hız gelmişti, atının üç kat teri üstüne tozla kaplı, ki bu da onun birkaç gündür eyer üstünde olduğunu gösteriyordu. Heybelerinde iki küçük oğlan çocuğu taşıyordu. Bunların kendi çocukları mı olduğu bilinmiyordu ve söylediği adın da kendi adı mı, yoksa başını istediği ölümcül bir düşmanınki mi olduğu meçhuldü, ama aramadığını bulmuştu ve insan sonunda hep bir şeyler bulur. Bir de sol heybeye yerleştirilmiş çocuklardan büyüğünün oynadığı bir kılıcı ve diğer çocuğun içine konmuş olduğu büyük bir çanı vardı. Köyde, kılıç ve at bölüşüldü ve ad iki çocuğa paylaştırıldı; her biri adın yarısını aldı, büyüğe Vit, ikinciye de Omir adı verildi. Jamomet'ler, çanı da alan papaza emanet edildiler, çünkü, hep beyaz kaplumbağaların varolageldiği bu diyarda, köyler kiliselerden yoksundu ve kiliselerin de çanı yoktu. Ve denir ki, bu Tuna kıyılarında çanların ilk çalışı olmuştur.

Çocuklar nehrin kıyısında, taşlı toprağa, fokurdayan suların Tuna'ya döküldüğü yerde taze fasulye ve soğan ekerek büyüdüler. Büyük olan zamanından önce gelişti, daha küçük bir çocukken, ona göğüslerini oynasın diye uzatan kadınlar ve kızlar sayesinde ilk gençlik azgınlıklarını yaşadı. Giysilerinin ona dar geldiğini, düğmelerinin zorlandığını ve saç örgülerinin ona köstek olduğunu hissetmekte gecikmedi. "Kimbilir ne karanlıklar barındırıyor içinde", diyordu papaz, ama Vit "artık kaşıkla tohum ekmeyeceğini" söyleyerek karşı çıkıyordu. Günün

birinde, rastlantı sonucu, köyde, küçücükken heybesinde oynadığı babasının kılıcını gördü; belki onu tanıdı, belki de zevkine uygun buldu ve çaldı, öylece, farkına varmamış olduğu kın olmaksızın; onu aldı ve gözlerinin önünde ışıldayan kılıcın keskin ağzını izleyerek, dünyayı dolaştı.

Küçük olan, Omir Jamomet, zamanını taşın içine hapsolmuş olarak geçiriyordu. Dendiğine göre öyle uysaldı ki, kuşlar saçlarının arasına yuva yapabilirdi. Papaz ona deri ciltli bir kitapta doymak bilmez köpeklerden korunması gereken iyiliklerin olduğunu okumayı öğretmişti. Örgüsü o kadar uzundu ki, saçlarıyla kilisenin döşemelerini süpürebilirdi. Okumayı biraz söktüğünde, kaplumbağaları yakalayıp kabuklarına harfler yazmaya ve salıverip sözcükler oluşturmalarını sağlamaya koyuldu; ya da Ellinci Gün Yortusunda, sırtlarına mumlar yapıştırıp geceleyin ırmağın kıyılarında bırakıyordu. Köyde, sakalının belini üç defa dolayacak kadar uzun olduğu, ateşin ışığını soluduğu ve eğer saat onun rakamı üzerinde durursa ve onu suyun öte yanına, imparatorun topraklarına götürecek ve ırmağın orta yerinde, insanların ancak alelacele verdikleri şeyi ondan alacak ırmak sallarına rastlamazsa, otayıcı olacağı söylenmeye başlamıştı. Hiç yolunu şaşırmaksızın, belinin etrafında düğümlediği saçlarıyla kuşanmış, papazın sahip olduğu tek kitabı okuyarak korularda yürüyordu. Düşünceleri, henüz harfleri iyi bilmeyen dilinden daha hızlıydı ve her an karşısına çıkan ve hangi patikayı izleyeceklerini bilmeyen köpekler gibi, kendi yollarını izliyordu ve her dakika onları kitabına döndürmesi ve her noktanın ardından toparlaması gerekiyordu. İşte böyle henüz genç ve cahil, korulukta gezinirken, kitapta bir bölüme denk geldi, burada kısaca nes-

nelere onlardan insanın kendi kendisine doğru, tersine değil, ama Tanrı'dan insanlara doğru giderek bakmak gerektiği söyleniyordu. Çünkü bir paltoyu giymekle aynı paltoyu bir başkasının üstünde görmek iki farklı duyumdur. Demek insanın hakiki yerini bulabilmesinin yolu bu işte, diyordu kendi kendine Omir Jamomet. Bunu okuyunca, ya da en azından bunu okuduğunu sanınca, genç adamı bir korkudur aldı. "Gözlerim ve kulaklarım yüreğimi etkiledi, artık şeyleri eskisi gibi göremeyecek", diye düşündü; ve biraz sonra, Tuna'dan ayrılırken, kendi kendisinin önünde gitmeye ve kendine farklı bir biçimde bakmaya çalıştı. Gelgelelim, kitabın sözcükleri arasındaki küçük aralıkta, devasa bir uçurum vardı. Yalnızca Tanrı, diye düşündü, bunu yapabilir. O ki, bulunduğu yerden, haçın üzerindeki gövdesine bakar.

Omir Jamomet, birkaç yıl sonra, harflere ve kitabın diline hâkim olarak aynı sayfaları okurken, onu onca çarpmış olan bölümü yeniden bulamadı. İyice aradı taradı, sayfaları karıştırdı, kitabı tek başına rüzgârda açılmaya bıraktı, ama hepsi boşunaydı. Aslında, ona eskiden okuduklarını hatırlatan bazı cümleler buldu, ama bunlar bambaşka bir şey söylüyordu ve kitabının harflerini ve dilini zar zor sökerken gördüklerinden eser kalmamıştı. Bu durumda, şöyle bir sezdiklerini lekelememek için, okumaktan vazgeçti. Gençliğinde kendisi de bir otayıcı olan ustası papazın izinden giderek, kendini otama sanatına adadı. "Bir otayıcı, diyordu kendi kendine, tıpkı elinde hem vaşak, hem keçi, hem de kuş bulunduran bir hayvan terbiyecisi gibidir. Onlara aynı besini veremez, çünkü aynı tohum üstüne düştüğü toprağa göre iyi ya da kötü büyür. Ve hastalıklar da tohumlar gibidir. Eğer hastanın saçları tuzluysa, tatlı

bir saç örgüsü varsa ya da sakalı acıysa, ağrı aynı biçimde iyileştirilemez. Tıpkı kimi zaman, ayakkabılarımızı ancak ıslatabilecek bir su birikintisi karşısında başımızın dönmesi gibi, içimizde, Tuna'nın yalıyarlarının yanında gülünç kalacağı bir uçuruma atlanabilecek devasa ve tehdit edici yükseklikleri vardır. Her şey adımı attığımız ana bağlıdır. Ya ayaklarımızı suya sokar ve ayakkabılarımızın tabanını ıslatırız, ya da boşlukta, birikintinin suyu altında eziliriz; işte bu aynı adım hastalıklarımızın iyicil ya da ölümcül olmasını belirler."

Kilise yavaş yavaş hastalarla doluyordu ve bayram günleri, bitkilerle kokulandırılmış ellerini karaciğer hastalarının gözleri üstüne bastırıyor ya da onlara çenelerini biraz kilise şamdanı ışığıyla doldurmalarını ve bunu içlerinde birkaç gece boyunca, ertesi bayram gününe kadar saklamalarını salık veriyordu. Kimi zaman, korkunç yaralarla gelen ve kılıcıyla onları vuranın ağabeyi olduğunu söyledikleri insanları da iyileştirdiği oluyordu, ama kemiklere kadar varan bu derin kertiklerde, birlikte büyüdüğü küçük çocuğun cılız elini görmekte zorluk çekiyordu. Ve gariptir ki, zamanla bu yaralar, sanki onları oralarda, uzaklarda açan el yorulmuş ya da fikir değiştirmekteymiş gibi gittikçe daha az derinleşir olmuştu.

"Kardeşime neler oluyor?" diye kendi kendine soruyordu bazen Omir Jamomet hastalarının yaralarını sararken. Bu böyle beş yıldır sürmekteydi ki, bir sabah Omir'e Vit'in köye döndüğü haberi iletildi. O zamana kadar ara sıra ondan haber alındığı olmuştu: en çok, ölmüş olduğu, kılıcıyla yemek yediği, kutsal ekmeği mızrağının ucuyla aldığı, tek bir gün içinde, hem düğüne hem cenazeye giden ve evin üzerine boynuz dikenlerden olduğu anlatılıyordu. Kimi zaman Omir

Jamomet'i nehir kıyısına inip, öteki kıyıda imparatorun surlarını ve ağabeyinin dehşet saldığı dünyayı görmeye çağırıyorlardı, ama o inatla geri çeviriyordu. Bununla birlikte başka haberler de geliyordu. Diyorlardı ki, ağabeyi ata babası gibi -tabii o gerçekten de babasıysa- biniyordu, kendi soyundan insanlar onu izliyordu, zengindi, bir mirasa konmuş ve büyük bir bey olmuş, dünyayı bir uçtan diğerine katederek gözlerini doyurmuştu, hep eyeri üzerinde tüner durumdaydı ve kadınların gözü bir tek sımsıkı tuttuğu kocaman deri mızraktaydı.

O akşam, Vit Jamomet gerçekten de köyde ortaya çıktı.

"Hangi kadehte içki sunulmadığını bilirim, dedi kilisenin basamaklarını zorlukla tırmanırken. Dolu olanda. Ya sen? diye sordu alayla kardeşine. Dediklerine bakılırsa daha kadınların ekmeğinin tadına bakmamışsın. Üçüncü gözünle görmeye karar veremedin mi?

- Durmuş bir sarkaç bile kimi zaman doğru saati gösterir", diye yanıtladı Omir ve onu kilisenin dibindeki tahta kulübesine buyur etti. Kardeşler, onları eskiden birleştiren bağlantıları ilk ağızda bulamadılar. Yattıkları anda Omir Jamomet anladı ki, Vit'in rüyaları elden ağırdı. Ve aynı zamanda da, buraya onu görmek için değil de, onunla görülmek için geldiğini fark etti. Tıpkı adlarının macera peşine düşmüş ilk yarısının kendinden söz ettirmiş olması gibi, aynı şekilde, onu yankılayarak, bu aynı adın ikinci yarısı da ilkini kendine çeken bir şöhret sahibi olmuştu. Ve ses yankıya geri dönmüştü. Vit Omir'i, onun için beslediği sevgi nedeniyle değil, otayıcılık ünü sayesinde bulmuştu.

"Anlıyorum ki kardeşim, diye düşünüyordu Omir Jamomet

o gece Vit'in uykusunda örtüleriyle boğuşmasını seyrederken, ruh bedenle birlikte doğurulmuyor. Görülüyor ki ruhlarımız bacaklarımızla aynı dünyevi ebeveyne sahip değil, başka kaynakları var ve yaşamı farklı dalgalarla sürüklenerek katediyorlar; kulaklarını arıyorlar, erkek ve kız kardeş birbirlerini anlamıyor, onlar kollarının olduğu gibi akraba değiller. Senin ruhun nereden geliyor? Rüyada bir çiçek ekiliyor, ama ola ola bir devedikeni bitiyor. Benim beklediğimin yumuşak bir sesi ve bilgece sözleri var. O benim ruhsal kardeşim ve bedensel eşim. Onu hiç görmedim, ama varolduğunu biliyorum ve güzelliği uykumu kaçırıyor. O kaderimin bir parçası, güçlü ve her şeyi bilen biri, içinde bağışlama ve hakikati taşıyor..."

Sabahleyin, Vit'in savaşçıları atlarını eyerledi, ama Vit Jamomet gitmeye hiç istekli değildi.

"Sen iyi bir adamsın, kardeşim, dedi en sonunda. Komşunun avlusuna tükürecek olsaydın, tavuklar çatlardı.

- Eee? diye sordu Omir.

- Öyle işte", diye yanıtladı diğeri, ama gözlerinin arasında ızdıraplar birikmişti ve ter bütün saç örgüsü boyunca akarak arkasında yere damlıyordu. Böylece koşarak çıktı ve kılıcının tek bir darbesiyle, avluda bağlı duran keçinin ayaklarını kesti. Sonra pantalonunu sıvadı ve kardeşine şöyle dedi:

"Bak!"

İki bacağının üzerinde, keçinin ayaklarının kesilmiş olduğu yerde, yavaş yavaş silinen beyaz bir iz görülüyordu. Ve Vit Jamomet en sonunda kardeşine onu buraya getiren şeyi anlattı.

Her şey sekiz yıl önce, Tuna'nın öte yanındaki bir kentin

kuşatması sırasında başlamıştı. İyice uyanıkmış, gün ağarmış ve her şey net görünüyormuş. Bakla toplamak isteyerek kılıcıyla bir sap kesmiş ve aynı anda, sanki bir ot filizinden koparılmışçasına bir acı duymuş. Bakmış, ama bir şey görememiş. Acı çabucak geçtiği için bunu kafasına takmamış, ama ilk çarpışmada, aynı şey çok daha acı verici durumlarda tekrar etmiş. O gün savaş sırasında, bir düşman askerine yetişip onu kılıcıyla sol kolundan yaralamış: aynı anda, kendisi de sol kolundan yaralandığını hissetmiş. Kendini savunmak üzere arkasını dönmüş, ama kimseyi görememiş. Yalnızca kolundaki beyaz bir iz hasmını vurduğu yeri gösteriyormuş. Bu iş alışılageldik bir hal almış ve Vit korkunç derecede acı çeker olmuş: her çarpışmada, hayatını kurtarmayı düşünecek yerde, sürekli olarak hasımlarına vurduğu darbeyi kollamak zorunda kalıyormuş, çünkü açtığı yara kendi vücudu üzerinde tekrarlıyormuş. Vit Jamomet bu yüzden uyuyamaz olmuş. Bütün Tuna boyunca yağmaya girişmiş birliği dağılmaya başlamış ve Vit çarpışmalar sırasında, ne kendisine ne de diğerlerine hiç acımaksızın, eskisi gibi kılıç kuşanmaya mecbur olmuş. Çarpışmaların ardından ona musallat olan korkunç baş ağrıları ve kemiklerdeki acılar, neredeyse kendi açtığı yaralar kadar uzun ve zahmetli tedaviler gerektiriyormuş. Hem aynı zamanda pek çok kişinin birden acılarını çekiyormuş. Bu dayanılmaz hale gelmiş. Kılıcının yaraladıklarını kime götürdüklerini sormaya başlamış ve böylelikle, körleri bile iyileştirmekle ün salmış Omir'in adını duymuş. Onu bulmak üzere ırmağı geçmiş ve ancak yarı yolda onun kardeşi olabileceği düşüncesi aklına gelmiş...

"Kılıcını değiştir; bu senin için yaratılmamış, dedi Omir Ja-

momet kardeşine, anlattıklarını duyduğunda.

- Tam iki kere değiştirdim, ama bir işe yaramıyor. Bu babamınki değil, diye yanıtladı hasta.

- Öyleyse at gitsin, sen onun için yaratılmamışsın.

- Yapamam.

- Bu durumda, sana yardım edebilecek tek kişi orada, duvarın üstündekidir." Ve kardeşine ellerinde ve ayaklarında kanayan izler taşıyan haç üzerinde bir İsa gösterdi. Sonra tek bir kelime daha etmeksizin ayrıldılar.

Ama iki gün sonra, Vit'i iki at arasına bağlanmış ters çevrilmiş bir eyer üstünde geri getirdiler. Bilincini kaybetmişti. Kirpikleri ağarmıştı ve sabit gözlerinde dışarı çıkmak istemeyen bir şeyler vardı. Ellerinde ve ayaklarında budaklı yara izleri vardı, sanki yaralar bir kez kapandıktan sonra izleri kalacak gibi olan çivilerle delinmiş gibiydi. Omir askerlerden birine çabucak o gün savaşılan yere geri dönüp, kardeşinin Tuna'nın üstlerinde bir yerlerde, bir haç üstünde çivilenmiş bıraktığı talihsizin acılarına bir mızrak darbesiyle son vermesini emretti; ve iyileştirmek üzere Vit'e yaklaştı. Ama izler gittikçe daha da kötüleşiyordu, Vit acıları işitebildiğini, ona bir şey söylemek istediklerini söylüyordu. Omir'in bütün çabaları boşa çıktı. Kısa zaman sonra yaralar açıldı ve kanamaya başladı ve aniden, Vit'in kaburgaları üstünde, bir mızrak darbesine benzeyen beyaz bir iz göründü: anlaşılan, Tuna'nın kıyısına ulaşmış asker, suyun üstünde haça gerilmiş talihsize ona deneni yapmaktaydı ve mızrak darbesi bir yankı gibi Vit'in bedeninde tekrarlanmıştı.

Hasta biraz kendini topladığında, iki kardeş suyun öte ya-

nındaki kudretli yerlerde selameti aramaya karar verdiler. İlkeyi bir uçtan diğerine kateden dilenciler oralarla, bir kuyudaki gibi taşlar içinde yaşayan o kentlerle ilgili şaşırtıcı hikâyeler anlatıyorlardı. Baştan ayağa yassı çakıllarla kuşatılmış hamamlardan, dört yapraklı yonca biçiminde döşemelerden, yalnızca insan ve hayvan gözleriyle beslenen tavuskuşlarından, kulak ve parmaklarla semirtilen balıklardan söz ediyorlardı ve Omir orada bahtsız kardeşini iyileştirmeye yardım edecek bilgelerin de bulunacağını düşünüyordu. Omir eyeri üzerine oturtuldu, çünkü ata binmeyi bilmiyordu ve yola koyuldular. Yolda giderken, Omir Jamomet kardeşinin kentlere hiç girmediğini, onları içeriden değil de, tıpkı bir başkasının şapkasını bilir gibi yalnızca dışarıdan bildiğini öğrendi. Kardeşi ve o, süvarileri bir koruda saklı bırakarak, keselerdeki bütün parayı aldılar ve ayaklarında ağaç kabuğundan örülmüş sandaletler, bir kente girdiler. Gelgelelim ne başı ne sonu olan ve hiç biri İncilci Aziz Yahya kilisesine açılmayan taştan sokaklarda yol bulmak kolay değildi; kısa süre sonra, nerede bulunduklarına dair hiç bir fikirleri kalmadı. Vit kendi kendine nereye gittiğini sormuyordu bile; gözleri kapalı, yaralarını okuyordu.

"Dinle! Yine benimle konuşuyorlar", diye bağırıyordu. "Yaraları makas değmemiş kadın saçlarıyla sarmak gerekiyor!" diye fısıldıyordu ona acılar ve o da onların dediğini tekrarlıyordu...

Yorgun ve umutsuz, kenti çevreleyen ormanlarda ve ırmağın sularında şimdiden karanlığın çöktüğünü hissederek, bir han aramaya koyuldular, ama bir tek gece için keselerindeki bütün parayı istiyorlardı. Bununla birlikte, Vit bitmiş tükenmiş-

ti ve zihni bedeni kadar yitikti. Omir onu bir merdivenin altına yerleştirdi ve şafağa kadar rahatsız edilmemesi için adamlar tuttu. Kardeşi dinlenirken, kendisi bir otayıcı aramaya çıktı.

"İncilci Aziz Yahya kilisesi ne kadar uzaklıkta bulunuyor? diye sordu geçenlere.

- Kaç erkeğin geceyi saçlarımın altında geçirdiğini biliyor musun? diye sordu bir kadın yanıt olarak, kendini ona sunarak.

- Bilmiyorum, diye yanıtladı Omir şaşkınlıkla.

- Eh, ben de öyle", diye yanıtladı kadın ve ondan öyle bir ısrarla onunla yatmasını istedi ki, kadınlar bu kadar zorlayıcılarsa, bütün hayatı boyunca bakir kalacağını ve asla bir erkek olmayacağını anladı. Arkasını döndü ve gözüne çarpan ilk ışığa doğru koştu. Bu bir kilisenin yan girişiydi ve kendini şamdanların söndürülmekte olduğu bir şapelin önünde buldu. Köse yüzü on dört yaşında yaşlanmayı bırakmış, ama bacakları ve sırtı altmışa doğru gitmekte olan aklı kıt bir kutsal eşya koruyucusu, sıralar üstündeki kitapları topluyor ve boyuna göre fazla yüksek raflara koymaya çalışıyordu. "Ölçek kadar kocaman kafaya bit kadar zeka!" diye mırıldanıyordu Omir Jamomet, bu akıl fukarasının bunca kitapta okuyabileceği, ama okumadıkları fikriyle çarpılmış olarak. Yalnızca mihrabın hâlâ aydınlık olduğu ana kubbe altının gölgesine daldı. Ve orada, o zamana değin kuşlardan ve ağaçlardan başka bir şeyi hiç görmediği bir yükseklikte, sanki gözyaşlarıyla kaplıymışçasına parıldayan bir mozaikte, kanını donduran bir manzara gördü. Mozaik her yönüyle onu çevrelemekte olana benzeyen bir kenti resmediyordu, ama kent harabe halindey-

di ve görülüyordu ki, ressam nesnelere tıpkı ölümlülerin en sıradanı gibi, başka türlü değil de, onlardan kendi kendisine doğru giderek bakıyordu ve damın ve masa kenarlarının ve yıkılmış duvarların en uzaktaki bölümleri en yakındakilerden daha genişti: tıpkı Omir'in bir gün okuduğu ve kitabında olmayan o bölümde söylendiği gibi her şey tersine çevrilmişti...

"Kitaptan daha zeki olabilirdim! Şimdi olduğumdan daha başka olabilirdim!" Bunu anlamış olarak, dehşet içinde, aceleyle kardeşine katılmaya gitti. Ama bir türlü yolunu bulamıyordu. Gece çöküyordu ve sokaklarda küçük meşaleler taşıyarak yürüyen insanlar gördü. Kızlar onlara yanaşıyor, meşaleleri alıyor ve kollarında uzaklaşıyorlardı; kızların kendilerini biraz ışık için sattıklarını anladı. O da bir meşale yaktı ve kentte dolaştı, hiç bir kız ona gelmedi. Anlaşılan, ateşi diğerlerininki gibi değildi ve bunu anlamayan tek kişi kendisiydi. Birdenbire erkeklerin kadınlardan ne bakımdan farklı olduğunu anladı, sanki aynı türe ait değillermiş gibi, sanki aynı sözcükleri kullanırken iki farklı dil konuşuyorlarmış gibi, sanki ağızlarında, aynı yiyeceklerin farklı tadları varmış gibi. Mermer evlerin, cama hapsedilmiş ateşlerin, balıkların yüzdüğü taş döşemeden göllerin önünden geçti; büyülenmiş, yorgun ve aç, kardeşinin uzaklardan gelen sesini işitti ve onu bıraktığı merdiveni buldu.

"Çanlar ileri geri çaldığı zaman, telaffuz ettikleri adı iyi dinle ve adımını denk al, çünkü bu seni öldürecek olanın adıdır!" buyuruyordu Vit Jamomet, acılarını yankılayarak.

Omir kardeşinin yanına uzandı, başı duvara yaslanmış, terkilerinde getirdikleri kuru bir peksimeti yedi; karnı, sertleşmiş ve hiç tatmin olmamış erkekliğinin üzerine düşen terle, yaşlı-

lık kırışıklıklarıyla, gözyaşları ve ekmek kırıntılarıyla doluydu. Kendini yaşlı, sefil, susuz, terk edilmiş ve öylesine aldatılmış hissediyordu ki, lokmalar boğazında parmak gibi kalıyordu. Harekete geçmeye ihtiyacı vardı. Aniden sıçradı, kını kardeşinin ensesi altında bırakarak Vit'in kılıcını kaptı ve kent dışına doğru ilerledi. Büyük bir aceleyle ormana ulaştı, Vit'in atına atladı ve süvarileri kente saldırıya sürdü. Önünde durulmaz ilerleyişleriyle kapıyı kırdılar, atlarının demirli nallarıyla merdivenleri parçalayarak meydana girdiler, yaktılar, yağmaladılar ve sabah olunca, Omir Jamomet mozaikleri tuzla buz etmek için atları kilisenin yıkıntıları üzerinde kırbaçlattı. Buğday öğütür gibi.

Hikâye sona ermişti, beyaz soba hâlâ ısı yayıyordu, ama artık kimse ateşi harlandırmıyordu. Dinleyicilerin çoğu uyumuştu.

Uzaklaşmadan önce, anlatıcının uzandığı loş köşeye doğru döndüm; bu adamın bir fikri olup olmadığını ve bütün bunlar hakkında ne düşündüğünü merak ediyordum. Duvarın gölgesinde, yalnızca kalın ellerce biçimlendirilmişe benzeyen, iki alın gibi geniş dizleri ve sanki büzülmüş ayaklar deri sandaletin biçimini bozuyormuşçasına oyuk ayak tabanları görülüyordu. Yüzü görünmüyordu, ama karanlıkta önünde bir sigara parlıyordu ve bir an, ne düşündüğünü bildiğimi sandım. Onun üstünde, Palilula'nın açık dükkanlarının ışıkları birer birer sönüyor ve bulvar evlerin arkasına mavimsi ışığını yayıyordu. Karanlıkta uzanmış, sigara içiyordu ve kent dışında, süvarilerin beklediği bir ormanı hayal ediyordu.

GÖZLÜKLÜ MELEK

I

1771 eylülünde, sabah sekizde yola çıkmış ilk Trieste-Viyana posta arabası, Viyana'ya ait Novo Mesto'da, bir perde altına girer gibi sağanağa daldı ve ancak imparatorluk kentine vardığında yeniden güneşe çıkabildi. Yelelerinden duman tüten ıslak atlar duru havada parlıyordu, ama başkentin sokaklarını hâlâ sel götürüyordu ve arabacı nezaket göstererek, arabasını pansiyonların alaca bulacalı pencerelerinin seviyesine getirdi ve posta arabasının kapısını "Beyaz kurt"unkinin önünde açtı. Böylece, orada inen tek yolcu posta arabasının basamağından doğruca hanın içine geçiverdi. İlkin, pembelerle kaplı, menekşe renginde, gümüş bir tokayla süslenmiş,

yükünü farklı renkte bir topuk üzerinde taşıyan botunun ortaya çıktığı görüldü. Ardından kolunun altında bir yastık, demir sapından bombeli kapaklı deri bir bavulu kavramış sözü geçen "yük" göründü. Yolcunun taze yanakları ve gülümsediğinde kaybolan gamzeleri, kadına mı erkeğe mi ait olduğu zorlukla söylenebilecek saçları ve içinde giysilerinin az parlak olmayan porselen düğmelerinin yansıdığı parlak tırnakları vardı. Burnunun üstünde, camların ardından ot demetleri gibi gördüğü gür kaşlarının üzerine düştüğü süvari gözlükleri vardı. Kirletmemek için botlarının içine soktuğu ince ingiliz kumaşından bir elbise giyiyordu. Eski "Et pazarı"nda, kilisenin ve kiliseye nazire olarak Yunan Sokağı adını taşıyan ahşap kaldırımlı sokağın civarında, kimse yeni geleni tanımıyordu. Onun doğu töresinden bir manastır mezhebinden olduğunu fark etmiş hancı, yabancının şarap sosunda yengeç, balla kızartılmış balık ve cevizli taze fasulye ısmarladığını işittiğinde bayağı şaşırdı. Anlaşılan yerel dil ve adetleri pek bilmeyen yolcu, Viyana'da yerleşmeye niyetliydi. Yemeği beklerken, bavulundan kendi servis takımlarını çıkardı: uzun zamandan beri kullanılmamış olan ve en son Korfu'da, İyonya denizinin kumuyla parlattığı bıçak, çatal ve kupa. Yüzünde Trieste'den ayrılırken unutmuş olduğu ve yolda onunla aynı zamanda yorulmuş gülümsemeyi suratına yayarak, bütün bunları tabağının yanına koydu. Dirseğine dayanmış, yağmur altında yıkanmak için dışarı çıkmış, ellerinden kayıp yetişip yakalaması olanaksız bir hızla Aziz Etienne kilisesine ve Tiefer Graben'e doğru sokaklardan aşağı akan dereciklerde sürüklenen sabunun peşinden koşan çocukların çığlıklarını pencereden dinliyordu. Akşam yemeğinin ardından, "bura-

dan iki adım ötede, bir pipo içimi kadar bile olmayan bir mesafede oturan" Steierhof'un Yunan cemaatinin papazı Antimos Gazis'in evine nasıl gidebileceğini gösterdiler.

Keşiş, ellerinden biriyle şapkasını karanlığı kışkışlamak istercesine dengeleyecek biçimde bavulunu taşıyarak, sonunda üzerine uzaktan uzağa, sokaktaki fenerin yansıması düşen zilin pirinç topuzunu buldu. Bir dakika geçmeden, ilk katta, üzerindeki roma rakamlarını karşısına düşen iki adama gösteren bir duvar saatinin altında, bir kadeh konyağın önüne kurulmuştu bile. Ona handa salık verilen papaz ile gözlerinin, bıyıklarının ve favorilerinin rengiyle uyumlu köpek postundan bir giysiye bürünmüş ev sahibi arasına yerleşmişti. Papa Nikolas Dimitris sözü uzatmadı:

"Burada kalabilir, diye ziyaretçinin içini rahatlatıyordu papaza hitap ederken -ki bu çok özel bir saygının işaretiydi-, başının üstünde bir çatı olmakla kalmaz, aynı zamanda yerleşip düzenini kurma zamanı gelinceye kadar yemeklerini de bizimle yiyebilir." Bu ciddi açıklamanın ardından, sohbet birdenbire hareketlendi. Bu, içinde dışarıdaki sokak fenerinin aydınlattığı penceredeki yağmur yansımalarının ışıldadığı konyağın mı, yoksa artık şaka yollu dediği gibi "iki bacağına dört ayak" aramasına gerek kalmadığını düşünmekte olan ziyaretçinin yaşadığı hafiflemenin mi etkisiydi bilinmez. Ziyaretçi gelmiş olduğu Athos dağından, Korfu'dan ve Venedik'ten söz ediyordu, sohbet yunanca devam ediyordu ve bu dil ve bu konular, burada, Viyana'da, şimdiden birbirlerini tanıdıkları duygusuna kapılmış sofradaki adamlar arasında bir suç ortaklığı yaratıyordu. Bununla birlikte ev sahibi bir köpeği tüylerinin yönünde okşarmışçasına koltuğunun kolunu okşuyordu. En sonun-

da yeni pansiyonerinin etkinliklerinin ne olduğunu öğrendiğinde, papaz Antimos'u bakışlarının kapanına hapsetti ve elini saçlarının arasından geçirerek, taşını iki parmağı arasında canlı canlı perdahlamaya koyulduğu bir küpenin sallandığı kulağına götürdü.

"Biliyor musunuz, dedi papaz ziyaretçiye hiç dolambaça sapmaksızın, tam zamanında geldiniz. İyi insan ismi üstüne gelirmiş! Burada yunanca öğretmenimiz olmadığını söylemek yalan olur. Tam tersine! Burada bile, elmalar gece düşerse, tavukları ürkütmek için değildir. Ama Tanrı biliyor ya -ve papaz Antimos Gazis bir süredir yeleğinin bir düğmesine geçirerek oynamakta olduğu yüzüğünü aniden ince uzun parmağına geçirdi-, Tanrı biliyor ya, halihazırdaki öğretmenimiz dünya işlerine karıştı. Günü geceden ayıramıyor ve habire nedensiz yere içip uyuyor...

- Burada yalnızca bir iki yıl geçirmekle de kalmayabilirsiniz, diye hararetle araya girdi papa Dimitris ellerinin üzerini mangalda ısıtarak, öyle ki ellerinden başka bir şey görünmüyordu ve yılların ağırlaştırdığı siluetinin odaya yansıttığı gölgenin içinden konuşuyordu; Viyana'da hayatınızın sonuna kadar rahat rahat yaşayabilirsiniz, yeter ki çocuklarımıza yunanca öğretme zahmetine katlanın ki anadillerini unutmasınlar. Eğer Tanrı Sabaoth ve aziz Dimitri onlara günün birinde Türklerin nüfuzu ve esareti altındaki vatanlarına dönmeyi nasip ederse, bu onlara çok gerekecek, tıpkı Kutsal Bakire o bahtiyar günün geldiğini görmemize ve özgür ve bağımsız kalmamıza izin verirse, dökmek üzere sakladığımız gözyaşları gibi..."

Konuğunun teklifini kabul ettiğini görünce, papa Dimitris

bir kâğıt parçasına bazı sözcükler ve isimler yazarak ona uzattı. Adam saatinin gümüş kapağını açtı, kağıdı içeri kaydırdı ve bir dakika sonra, kalçasına bastırdığı saatin eli altında gürültüyle yeniden kapandığı duyuldu.

"Fakat siz ta Alplerden geliyorsunuz, diye araya girdi papa Dimitris, hem de bunca yağmurla, bizse size bir bardak su bile ikram etmedik." Ve ev sahibi kapıya yöneldi, diğerleri de kuşkusuz ona eşlik edeceklerdi. Kararlı adımlarla, karanlıkta görünmez biçimde önlerinde yürürken, bir yandan da, zeytinyağı ve yatırmadan önce başları örtülmüş çocukların saçlarının nemi kokan loş koridorlarda onu izleyebilsinler diye alçak sesle bir şarkı mırıldanıyordu.

"Odanızın dört penceresi var, ama bunları nasıl kullanmanız gerektiğini iyi dinleyin, diye uyardı misafirini odaya girerken. Pirinçten bir düğmesi olan bu, ilkbaharda açılır; şurada, kalın duvarın içinde, çengellerle donanmış olanı, sonbaharda; üçüncüsü, çıkıntıda olan, kışın açılır; ve dördüncüsü, çıngırağı olan, yaz içindir. Gördüğünüz gibi, yatağınız çan kulesinin saatine ve arabadan indiğiniz pazar meydanına dönüktür. Artık iyi geceler ve dilerim, dört pencereyi de açma olanağını bulursunuz."

Yolcu yeni odasında nihayet yalnız kaldığında, hemen yattı, bavulundaki kitaplardan birini aldı, açtı ve havada gözlerinin üzerinde tutarak yorulmamak için, kitabı duvara dayadı. Fakat dalgındı. Dışarıda saat çalıyordu ve o, okuyacağı yerde saati sayıyordu. Sonra, yabancı bir duvara asılmış mavi cüppesini fark ederek, karnın, göğsün ve kalçaların özellikle çıkıntılı olduğunu şaşkınlıkla saptadı. Bariz biçimde şişmanlamıştı. Elinin güçlü bir bastırışıyla, kitabı yanındaki şamdanı da böy-

lece söndürerek kapadı. Sonra yan döndü ve uyumadan önce, açık olanın gerçekten de sonbahar penceresi olduğuna kanaat getirdi. Çengelleri olan. Çan kulesinin saati bir kez daha duyuldu: keşiş, gözleri kapalı, şimdiden uykuya dalmış, saati sayıyordu. Ama yunanca değil. Ev sahibine de söylediği gibi, Yunanlı değildi.

II

"Unter Bäckerstrasse mi?" Papaz Antimos Gazis soruyu tekrar etti, bir yandan da yüzüğünü dürbün gibi kullanarak, muhatabının saçlarının altında saklı sol kulağını dikkatle inceliyordu. "Kan çeker. Burada, Viyana'da yaşayan vatandaşlarınızla tanışmak istiyorsunuz ha?" Yolu keşişe açık ve kısa olarak tarif etti ve evin numarasını söylerken yüzüğünü yeniden parmağına geçirdi. İşte böylelikle, keşiş kendini Unter Bäckerstrasse'deki Harisius Dekonomus'un evinde, Steierhof Sırp kilisesinin rahibi ve kitap sansürcüsü vatandaşı Athanase Dimitroviç Sekereş'in dairesinde buldu. Adımlarının gürültüsünü merdivenin kafesinde hapseden ahşap basamaklarla daireye ulaştı. Ev, son yaprakları uçuşarak pencereden içeri giren ya da çok daha ağır başka yaprakları da beraberlerinde sürükleyerek, ağacın tepesinden, iri kuşlar gibi gürültüyle düşen bir ceviz ağacının tamamen doldurduğu avluya bakıyordu. Viyana Aziz Georges kilisesi papazı sansürcü Sekereş, konuğunu, dört kapaklı bir kapıyla kapatılan,

pencere kılığında aynaları ve odanın bir zamanlar müzik yapmak için kullanıldığını gösteren keman yayı biçiminde pencere sapları olan küçük bir odada, ayakta kabul etti. Bu oda, şimdi kitaplar ve kızıl tüylerle doluydu. Tüyler her yana yayılmıştı: kanapelerin üstüne, halıların üstüne ve ev sahibinin çoğu zaman tütün dumanı dolu -çünkü sansürcü bile isteye dumanı bakırdan büyük tel bukleleri halinde alnına doğru sürüyordu- kızıl renkte gür yelesinin düştüğü ceketinin sırtına.

Konuğuna, yine dar ve kemirilmiş dişlerine çok benzeyen kemirilmiş tırnaklı bir el uzattı. Odanın ortasında ayakta, sol elinde hem piposunu, hem de bir patikanın bir dağ yamacını kesmesi gibi karnında bir iz açan kemerini tutuyordu. Gözleri renksiz ve insanı odanın duvarlarının ötesine, bilinmedik uzaklıklara, dışarılarda, bitkilerin gecenin içine battığı açık alanda bir yerlere doğru götüren bir derinlikteydi. Sanki, hiç kuşkusuz sansürcü Sekereş olan bu tombul adama ait değilmiş gibiydiler... Namlı bir gurmeydi; çoğu zaman, arkadaşları için beyaz mendiller üzerine uzun mönüler yazardı ve mendilin gerçek bir şölene dönüşmesi için, bunları sansürcünün tariflerinin her birinin yanında adını belirttiği hancılara vermek yeterdi.

Ona gösterilen düğmelerle bezenmiş yumuşak koltukta yerini aldığı an, keşiş odada birinin daha olduğunu fark etti. Önce gıcırdayışı duyulan tırnaklarının ucunda yürüyerek gölgelerin içinden çıkan sahibi gibi kızıl bir tazı göründü. Ardından, acımasızca kemerli burnunu kıstıran küçük hilekar gözleri, masum ve bu gözlerin mahkûm olduğu kötülükten tamamıyla yoksun yüzünden daha yaşlı görünen bir adamın ortaya çıktığı görüldü. Alt yarılarından kesilmişe benzeyen kulakları-

nın üzerine kurulduğu kolalı bir yakası vardı ve burnu öylesine ıslık çalıyordu ki, insan odada kaynayan bir çaydanlık olduğunu sanabilirdi. “Baçka’daki Senta’dan gelme, sevgili vatandaşımız, hukuk uzmanı Joan de Muşkatirovi” olarak tanıtıldığı anda yabancı, sanki yürürken sol ayakkabısını fırlatıp atmak istiyormuşçasına bacağını biraz öne atarak konuğa doğru ilerledi.

“Bütün ıslak tavuklar aynı kokar, ama her ıslak köpeğin kendine has bir kokusu vardır, dedi aniden, gözlerini kızartan bir tutam tütünü içine çekmeden hemen önce. Ya siz, Papaz, siz nerelisiniz? Banat’lı mı?” diye sordu konuğa dönerek...

Her şey tavana kadar kitaplarla donanmış müzik odasında böyle başladı; üst raftakiler karanlıkta kalıyordu, çünkü lamba aşağıya, masanın üzerine konmuştu. İşte o akşam, iğneleri, birbirlerini köstekleyerek mekanik iç aksamları kurcalayan ve oraya yerleştirilmiş polkalar ve kadrilleri karıştıran müzikli sarkacın yanı başında, işte bir şeyler böyle başladı. Kulaklı koltuklarda, içi hep görülebilsin diye kubbeli üstü camdan yapılmış küçük konyak fıçısının karşısında, şişelerin arasında, bir dostluk böyle doğdu. Perşembe günü, Unter Bäckerstrasse’de, avluya bitişik bir odada, üç kişilik bir dostluk böyle doğdu ve sansürcü Sekereş, bu akşamlar sırasında, keşişin aynı anda farklı şeyleri yapmaya alışkın ellerini kullanışını şaşkınlıkla izliyordu. Sol eliyle, sözgelimi, fincanlara çay koyarken, sağ eliyle de masanın altından köpeği okşuyor ve bu arada örtüye bir damla olsun dökmeksizin, hayvanın gözlerinin içine bakmak üzere başını ışığa doğru çekmeye de zaman buluyordu. Bir yandan da, durmadan konuşuyordu. Ve sansürcü, punçla ıslanmış bıyıklarını yavaş ya-

vaş emerken, pek az sıkıcı, hoş, meraklı ve şefkate susamış bu meslektaşın giderek daha sıklıkla, konuşan tek kişi olduğunu görmekle de az şaşkınlığa uğramıyordu. Eğer Unter Bäckerstrasse'de, köpekle konyak arasında bu uzun hikâyeler olmamış olsaydı, perşembe günü saat beşte bu üçlü arkadaşlığın nasıl geliştiğini açıklamak zor olurdu. Keşiş, müziğinin sesi eşliğinde saatleri tane tane sayan sarkaçla yarışarak, gözünü belirsizce masanın üstüne konmuş küçük şarap şişesi ve aşağı Tuna'da adet olduğu üzere bir galetanın geçirilmiş olduğu şişe ağzında sabitleyerek, saatler boyunca, hoşa giden biçimde, yaşamından ve yolculuklarından söz ediyordu.

Sansürcü koltuğunda devrilmişti ve yeleğinin omuzları öne kaykılmıştı; sakalı üzerine yerleştirilmiş ve tırnak uçlarından birleşmiş parmakları, biri dişleriyle, odanın ve arkadaşlarının yönünde, diğeri tırnaklarıyla, tavana ve bilinmeyen bir hedefe doğru, iki gülümseme birden iletiyormuş izlenimi veriyordu.

"Gayet iyi görüyor ve anlıyorum azizim, diyordu misafirine heyecanlı bir şekilde. Sizde hikâye anlatma yeteneği var: sanki bir elma soyar gibi. Bir zihnin döktüğü ter vardır, bir de bedeninki, siz ikisini de tatmışsınız. Ama kabul edin ki asıl sessizlik -bunu derken, sansürcü kızıl saçlarının bir lülesini kavramış, ucunu dişlemekteydi-, onca değerli olan sessizlik, sizin tutkunuz ve hakiki gücünüzdür. Sükunet yeteneğine sahipsiniz ve bu tanrısal bir yetenektir! Susma sanatına bunca kudretle hâkim olan kimseyi tanımıyorum. Ve her akşam, harika sözlerinizin satır aralarında, bir hikâye gibi dolaşan bu sessizliği izlediğinizi duyuyorum. Bu baldan tatlı sözcükler arasında, azizim, sükunet içinde devasa krallıklar doğurdunuz... Sessizliğiniz, ne yazık, onu kopyalamak mümkün değil, ama bize

söylediklerinizin tümünü de not etmek ve yayımlatmak gerek! Öyle ki başkaları da bunlardan yararlansın, bu mutluluğun keyfine varanlar tek biz olmayalım...

- Söylemesi kolay, diye yanıtlıyordu hukuk bilgini Joan, ama bu imparatorlukta, biz diğerleri, Sırplar, hiç bir hakka sahip değiliz. Tıpkı bir yeniçerinin bıyıkları gibi, mutsuzluk derimize yapışmış, elimizden ne gelir? Lanet olsun, diyorlar, imparatorun Kilisesinden olmayanlara; halbuki biz, iki imparatorun birden, Türklerin ve Almanların nüfuzundayız, ikiye bölünmüşüz ve dinimiz iki efendimizinkinden de ayrı. Şarabımızı ve ekmeğimizi yakıyor, adımızı bile ağızlarına almıyor, bize yanıt vermeyeceğimizi gayet iyi bildikleri çağrılarda bulunuyorlar..." Joan de Muşkatirovi düşüncelerini sağdan soldan apartılmış hazırlop deyişlerle giydirerek, cümlelerini tane tane sıralıyor ve sözlerini tamamlarken, dudaklarını ağzının içinde tıpkı yeniden tükürmek istercesine kıvırıyordu. Bunu da yapmaktan geri kalmadı:

"Huzur kısa, hüzün uzun..."Kutsal Merkeze bağlı değil", diye yazıyor evraklarımız ve pasaportlarımızda. Bizi olduğumuz şeylerle değil de, olmadıklarımızla tanımlıyorlar. Ve, bizim umutsuzluğumuz ve birlikçilerinki* ne boyutta olursa olsun, en sonunda bu ada cevap vermek zorunda kalacağız. Ve bunda da şaşırtıcı bir yan yok: hatta Viyana, imparatorluk kenti, biz ona başka bir ad veririz; bizim gözümüzde o Beç'tir. Ve bunu kiril harfleriyle şöyle yazarız: şey! Bu kentin bütün sakinlerinden tutun, ta Tuna kıyılarına kadar, bunu okuyabilecek bir tek kişi yoktur. Ve okuyabilselerdi bile, nasıl

*** Papaya bağlı Rum Katolikleri kastediliyor.**

yapıp da, şu sırada geceyi Viyana'da değil de Beç'de geçirmekte olduklarını kafalarına sokacaksınız? Öyleyse istediğimiz kadar ağlanacak halimize ağlayalım, nasıl olur da birilerinin kitap yazıp yayımlama hevesi duymasını bekliyorsunuz ki?"

Hukuk bilgini Joan de Muşkatirovi, bir yandan böyle konuşurken, izin istemeden önce, ciddiyetle paltosunun düğmelerini yeleğinin iliklerine geçirmekteydi.

"Beni görmeye gelin! Beni sık sık görmeye gelin", diye yanıtlıyordu sansürcü Sekereş, uyuklayan bir havayla, konuklarını geçirmek üzere ayağa kalkarken; oda buruna çekilen enfiyenin, konyağın ve köpeğin sıcak soluğunun kokusuyla dolmuştu. Sansürcü avuçları aşağı çevrili iki elini sırayla uzatıyor ve yerlere kadar eğiliyordu. " Kötüye kullanmaya çekinmeyin! Hayat çok kısa!

- Fakat sansürcülük işiniz sizi çok meşgul ediyor, diye yanıtlıyordu keşiş; koyu gözleri gözlüklerinin ardından uzak bir noktaya kilitlenmişti ve sesinin gittiği yere kadar ulaşan, yüzünden daha geniş bir gülümsemeyi yüzüne oturtmuştu.

- Dediğim gibi, beni sık sık görmeye gelin, diye üsteliyordu sansürcü kapısının eşiğinde, rüzgârın sokak boyunca, Tiefer Graben'a, dereciklerin yağmur altında çocukların ellerinden kaçan küçük sabunları taşıdığı derin Hendeğe doğru dumanını sürüklediği piposunu tutarak. Görmeye geldiğinizde, ben sizin eşliğinizde dinleniyorum. İçimizde yalnızca iyi ve güçlü olanların yüzeye çıktığı kalın sisler vardır..."

III

Yıllar geçiyor ve geriye anı olarak, gayet okunaklı güzel yazılar taşıyan mendillerden başka bir şey bırakmayan çabucak unutulan iyi yemeklerle süslenmiş durağan günler birbirini izliyordu. Keşiş, kimi zaman, insanın yalnızca midesinin değil, zihninin de sahip olduğu inanılmaz sindirme gücünü şaşkınlıkla gözlemlemeye kapılıyordu. Bu dost şölenleri pek çok yiyecekle kalmayıp, yaşamının en duru anlarını da yalayıp yutuyordu. Buna karşın, konuşmalardan geriye kalan cümleler belleğinde yüzüyordu ve bunlara yazarak hâkim oluyordu: zaman zaman, bavulundan bir tüy ve hokka çıkarıyor ve eğri büğrü ayakları ayakkabılarındakilere benzer gümüş düğmelerle süslenmiş küçük bir masa üzerinde, Antimos Gazis'in evinde yemek yedikten ya da Unter Bäckerstrasse'de sansürcü Sekereş'le zaman geçirdikten sonra, dinleyicilerinin ilgilerinden ya da bıkkınlıklarından ötürü gösterdiklerince ayrıntıları düzelterek, az önce anlattığı anıları kaydediyordu.

Dışarıda, çocukların şaka yollu "ayakta işeyen" dedikleri o ince kar kenti silip süpürüyordu ve balıkçılar, durup kulak kabartılmadığı sürece buzun altında devindiği duyulmayan Tuna'yı kızakla geçiyordu. Evlerin köşelerinde, kimi zaman, sokak fenerlerinin bütün gün yanık kaldığı komşu sokaktan gelen sert bir rüzgâr esintisi yüze çarpıyor ve "Yunan hanı"nın girişinin loş kapı aralığında, sırt yüzgeçlerinden asılı hâlâ yaşayan bir yılan balığı, kuyruğunu kar fırtınasında oynatarak

çırpınıyordu. Odasının kış penceresinde (camekanlı olanda), Papaz Efendi'nin üzerine kitaplarını ve yazı malzemelerini koyduğu yosundan bir yastığı vardı; akşamları buraya bir mum yerleştiriyor ve dört bir yandan kar kasırgalarının saldırısı altında, yazıyor, çay içiyor ya da açık vasistastan buz gibi havayı içine çekiyordu.

Şubat ayında, deniz kıyısındaki o kentte, Sırp kitaplarını bile basan Venedikli bir matbaacı Viyana'yı ziyaret etti. Bu, geri çekilmiş burunlu, kokulara karşı çok hassas olan, tütün dumanını ve muhataplarının nefesini uzaklaştırmak için üfleyip duran ufak tefek yaşlı bir adamcağızdı. Daha ziyaretinin en başında, ilk pazar sabahında, Kir Théodose adındaki bu Yunanlı, yeleğinin cebine bir dua yıllığı kaydırmış ve papa Dimitris'in diğer konuklarının eşliğinde, ortodoks ayini yapmakta olan Viyana'daki Rus büyükelçiliği kilisesine gitmişti. Herkes, dönemeçlerde evlerin köşesine çarpan bir kızağa bindi ve keşiş, hemen arkasında oturan bu keçi sakallı, kürk palto ve manşonlu adamın yabancı olduğunun kokusunu alan münasebetsiz arabacının, kamçısının ucunu, utancını gizlemek için istifini bozmamaya gayret eden Kir Théodose'un yüzünde şaklatmak için hiç fırsat sektirmediğini hayretle fark etti. Tıklım tıklım dolu ve birkaç çoktan kapılmış küçük kiliseye girdiler. Venedikli matbaacı iki kere sağına ve soluna baktı, ama en küçük bir yer bile kalmamıştı. Yaşlı ve üstüne üstlük kırbaçlanmış olmakla birlikte, saçlarına değen kaşlarını kaldırmayı başardı; keşiş kötülük düşünmeksizin, ona Sekereş'in ayin yaptığı Steierhof'daki Aziz Georges kilisesine gitmeyi önerdi: orası daha büyüktü ve kuşkusuz yer vardı. Venedikli başını küçümser bir havayla çevirdi, bir bacağını kaldırdı ve ayağını

yaslanmış olduğu desteğe dayayarak bacağını kollarıyla sardı.

"Ben birlikçi Kiliseye gitmem", dedi soğuk bir sesle ve bir süredir, zaman zaman Antimos Gazis'in ayin yaptığı Rus kilisesinde kaldı.

Keşiş kaş çatmaksızın bu dokundurmayı yüzledi, ama çıktı ve az önce böyle herkesin ortasında ortodoks inancına ihanet etmekle ve Roma papasının önceliğini kabul etmekle suçlanan dostlarına katılmak üzere hemen Steierhof'a gitti. Orada, ayinden sonra evine uğramaya davet ettiği rahip ve sansürcü Sekereş'i buldu.

Steierhof Sırp kilisesi rahibinin suratı iyice asıldı; keşişe derdini anlatmaya zaman bırakmadan, Avusturya yetkili makamlarına yolladığı ve Viyana'daki Yunanlıları, onlara ayrılmış olan ve başkentin Sırplarıyla paylaştıkları ortodoks Aziz Georges kilisesinden ayrılmak istemekle itham ettiği dilekçeyi gösterdi. Eğer Viyana'da bulunan Yunanlılar özellikle Sırpları ortodoksluğu inkar etmiş olmakla kınayarak, çeşitli söylentiler yayıyorlarsa, diyordu dilekçe, bu, kiliselerini papaz Antimos'a açan Rus makamlarını oyuna getirmek içindir. Uzunlamasına katlanmış sayfanın aşağısında, Yunanlılara ve özellikle de Antimos Gazis'e karşı tanıklık edebileceklerin adlarının listesi yeralıyordu: bu adların arasına, keşişinki çoktan yazılmıştı bile. Sansürcü tüyünü hep kemerinde taşıdığı hokkasına batırdı, oraya takılmış kılı iki parmağının arasında çekti ve ona uzattı, keşiş tek söz etmeksizin imzaladı ve çekildi. Kağıdın üzerinde, adı okunabiliyordu: "Dositée".

IV

Dava eşi görülmemiş bir şiddetle başladı* . Mahkemenin İllirya delegeliği nezdinde imparatorluk müşaviri Constantin Philippide von Gaj, imparatorluk gizli başbakanlık dairesi, Viyana'nın Rus büyükelçisi, Papalık elçisi, sarayın maiyet papazı, İstanbul patriyarkı, Karlovak Sırp metropollüğü, Viyana ve Türk devletinin Sırp ve Yunanlı cemaati, herkes işin içine karıştı. Antimos Gazis Viyana'da ayin yönetme hakkını kaybetti, Kir Théodose aniden ölüverdi ve Dositée Viyana'daki Sırp cemaatini savunarak, aynı konumunu korudu.

"Size saygı ve bitmez tükenmez bir sevgi borçluyum, aziz peder Antimos, diyordu keşiş papa Dimitris'in evindeki uzun yemeklerinden biri sırasında, ama dostluğunuza sığınıyorum, yüreğiniz sevginin gözlerine sahiptir ve Kilisemize karşı yönelttiğiniz korkunç ithamın aşırı ve çürük temeller üstüne kurulmuş olduğunu gayet iyi fark etmiş olsa gerektir..." Bunu derken, keşiş, dalgın bir havayla, bir eliyle küçük kaşığı kara turp potasına daldırırken, diğer eliyle de bir bıçakla ekmeğine yağ sürmekteydi. "Siz de gayet iyi bilirsiniz ki, Yunan Kilisenizin, papaya boyun eğmedikleri ve Roma'yla birliği reddettikleri halde, bu kentin zavallı Sırplarını böyle suçlaması ilk olmu-

*** Bu davanın belgeleri Viyana ulusal arşivlerinde, İllirya Eyaletleri evrakı arasında bulunmaktadır.**
1752-1792, F. 1, 440-454.

yor..."

Antimos Gazis, yanıt yerine sakince yüzüğünü çıkarmakla yetindi; onu tabağına koydu ve üzerine, yüzüğün tadını arttırdığı varsayılan iyice sıcak bir süt domuzu çorbasını boca etti. Çorbasının tadına baktığında, yüzüğünü kuruladı ve alçak sesle, sanki kendi kendine söylüyormuş gibi, şöyle dedi:

"Meleklerin gözlüğe ihtiyacı yoktur. Ama bizim adımız başımızdan daha eskidir ve sabahları akşamları olduğumuzdan daha yaşlıyızdır. Göreceğiz bakalım! Yapraklar her yıl büyüyor, insanlar da öyle... οἵη περ Φύλλων γενεή τοιὴδε χαὶ ανδρῶν ! " Ve yüzüğünü tekrar taktı...

Bu sözleri yanıtlamak istercesine, dalların rüzgârda tıpkı kristal takımlar yayılırken camlar gibi çatırdadığı kırağılı bir sabah vakti, göz açıp kapayıncaya kadar bütün kente yayılan bir haber geldi. Steierhof Sırp kilisesinin papazı ve Sırp kitapları sansürcüsü Athanase Dimitroviç Sekereş, Roma katolikliğine dönmüştü ve bizzat papa bağlılık yeminini törenle kabul etmişti.

1776 ilkbaharının bir perşembe öğleden sonrası, çocuklar, Tuna'nın öte kıyısında, iki leyleğin geldiğini haber vermek için araba kapılarını çalıyorlardı: karşılığında, onlara örülmüş hasıra sarılmış baharatlı ekmekler veriliyordu. İki adam, şapkalarını tutarak, toz kaldıran ve kör olmuş kuşları sürükleyen Augarten rüzgârında geziniyordu.

"Bana maval okumaya kalkmasınlar, diyordu gitgide daha kolay veciz yumurtlar olmuş Joan de Muşkatirovi, Sırplar Viyana'da kendi kiliselerine sahip olma hakkını Silezya ve Alsas

balçıklarında kanlarını dökerek kazanmışlardır. (Kendi düşüncesini mi ifade ettiği, ona söylenenleri mi yinelediği, yoksa muhatabının doğruladığını görmek istediği bir şey mi ileri sürdüğü meçhuldü.) Oysa Yunanlılar bu ayrıcalığı, yüksek bedeli ödeyerek ve saray kabinesinin eski sekreterini araya sokan merhem imalatçısı Antonio diye birinin aracılığıyla elde ettiler. İnsanı saçlarından, boğayı boynuzlarından tutarlar... Ama bizim sansürcü Sekereş'in -artık bizden biri mi ki?- yaptığı şey, insan anlayışının ötesinde... Onu asla bağışlamamakla kalmıyor, onu anlamayı da reddediyorum. Korkunç bir şey. Dehşet..."

Keşiş onun yanında yürüyor ve bir tek elleri düşüncelerini ele veriyordu. ınce ıngiliz kumaşından paltosunun porselen düğmeleri üzerinde canlı ve hafifçe gezinerek, klavsen çalıyor gibiydiler. Sağ taraf, aşağı inerek düğmeleri çözerken, soldaki ona doğru çıkıp giysinin kenarlarını bitiştiriyordu. Soldaki birazcık daha yavaş olduğundan, belinin biraz aşağısında karşılaşıyorlar; sonra ayrılıyorlardı, biri diğerinin yaptığını bozarak...

Sonunda birbirlerinden ayrıldıklarında, Dositée sokakta bir an yalnız kaldı. Hâlâ küçük kâğıt parçasının durduğu gümüş saatini açtı ve baktı: saat beşti. Kararlı biçimde sol ayak topuğu üzerinde döndü ve kısa süre sonra, Unter Bäckerstrasse'deki evin kapısını çalıyordu.

Sansürcü Sekereş yeni kıyafetleri içinde (rahip cüppesini sonsuza kadar terk etmişti) tek söz etmeden onu karşıladı ve onca akşamı birlikte geçirmiş oldukları müzik odasına bir yabancı gibi buyur etti. Oda darmadağındı; rüzgârın sayfalarını açarak, sansürcünün eliyle Thesaurus linguae slavonicae, Se-

kereş'in yıllardır üzerinde çalıştığı o Sırp dili sözlüğü için aldığı notları ortaya çıkardığı kitaplar pencere pervazına serpiştirilmişti; masanın üzerinde her renkten bardak, pipo, tüy, makas, tarak ve dil ve diş fırçası vardı. Sansürcü konuğuna bir sandalye sundu, ama kendisi kolları kavuşturulmuş, ayakta kaldı. Kızıl tazı yerde halının üzerine konmuş açık kitaplar arasında yan gelip yatmıştı. Gözleri o kadar yeşildi ki, insanın, derisinin altında, hayvanın tamamen safra renginde olduğuna inanası geliyordu. Tazı, yerinden kalkmaksızın gözlerini yeni gelene çevirmişti ve keşiş, avuçlarını yere doğru çevirerek, kavuşuk parmaklarını çıtlatıyordu.

"Bu kadar önemli, bu kadar bilge, bu kadar geniş bir deneyimler dağarcığına ve bu kadar enfes bir nezakete sahip bir adamla, dedi, bunun dışında bu kadar iyi ve bu kadar sevilesi bir kalbi olan bir adamla, sizin gibi bir adamla, azizim Athanase Dimitroviç, olan ilişkilerim ve sohbetlerim boyunca, en büyük tutkum olan şeye kendimi adama alışkanlığını edindim ve korudum -ki bunu sürdürmek niyetindeyim- bu da, benden daha üstün ve bilge kişileri dikkat ve zevkle dinlemek ve beraberinde..." Sonra, sansürcüyü, kızıl tazıyı ve bir ibriğin terlemekte olduğu çay masasıyla bütün odayı kucaklayan bir gülümsemeyle, tamamen beklenmedik olan şu sözcükleri ekledi: " Çay içmek! "

Sansürcü dinliyordu ve kemirilmiş sakalı gözyaşlarıyla dolmuştu; bir koltuğa oturdu ve hanidir kesilmiş sohbet, sanki aradan geçen zamanda hiç bir şey olmamışçasına, yeniden başladı.

Gelgelelim o akşam, keşiş evine döndükten sonra tüylerinin ve kâğıtlarının başına oturduğunda, (sonradan Leipzig'de, Breitkopf tarafından basılan) günlüğüne, ilk bakışta içinde kopan fırtınalarla ilgisiz görünen bazı sözcükler karaladı. Bu, 1765 yılında çalışmalarını Eugen Bulgaris adında bir Yunanlı üstadın yanında sürdürebilme umuduyla gittiği Athos dağından kalma bir anıydı. Çevik bir elle yazıyordu, ama bunun farkına ancak tüyünü daldırması gerektiği zaman, mürekkebinin düşüncelerinden önce kurumasıyla öfke içinde varıyordu.

"Dördüncü gün Aziz Paul manastırının eteğine varıyoruz. Athos dağının toprağına ayak basarak, meyve dolu ağaçları hayranlıkla seyretmek üzere bir bahçeye giriyorum ve deniz bulantısının etkilerini defetmek için orada bir süre dolaşıyorum. Az ötede, bir zeytin ağacının altında, ucu kıvrılmış, anlatılamaz güzellikte uzun bir asa gördüğümü sanıyorum. Güneşin altında, değerli taşların değişken ışıltısıyla parıldıyor. Bu nesneyi oraya kimin bırakmış olabileceğini merak ediyorum. Çocukluğumdan beri miyop biri olan ben, yavaşça yaklaşıyorum, sonra, on adım yakınına geldiğimde, nedenini bilmeksizin aniden duruyor ve gözlerimi nesneden ayırmadan gerilemeye başlıyorum. Arkaya doğru üç adım attığımda, asanın ucundaki bükük şeyin, başını bana çevirmiş, yaklaşmamı bekleyen zehirli bir yılan olduğunun farkına varıyorum..."

Pencereye oturmuş, yosundan bir yastık üzerinde, gülüm-

semesini tüyüyle delerek yazıyordu. Bu gülümseme ağzından çıkıyor ve camekanlı pencereden taşarak, dışarıya, gölgelerin ve karlı rüzgârın ötelerine yayılıyordu. Gülümsemesinin üzerinde, doğuya doğru yol alırken, az önce tüyünden çıkmış asa-yılanın ötesinde Aziz Paul manastırını ve daha da ötede, Athos dağını, Doğu Kilisesini, sonra Bizans ve sapkınlıklarını, Asya'nın keşiş gizemciliklerini, İstanbul'dan ta Viyana'ya kadar aynı adı taşıyan başıboş kiliseleriyle Yunanlı ve Sırpları fark etti. Hiç eline almamış olduğu ve Bizans ve Batı arasındaki ikilemi içinde, bir yılanmışçasına uzaklaştığı, Athos dağının eteğinde yere saplanmış o asanın ötelerinde, keşiş, dünyanın öteki ucunda, cüppesini modern uygarlığın felsefesi önünde eğilmek üzere terk edeceği ve bu akıl çağında, halkının zihin gözlerini açmaya çalışacağı Almanya'nın Halle kentinin farkına varıyordu...

Ama o güneşli günde, Athos dağının kıyısında gördüğünü sandığı şeyin yılan mı yoksa gerçekten de asa mı olduğunu hiç söylemedi. Bu güzel beyefendinin, bu gözlüklü meleğin düzeltici camlara ihtiyacı var mıydı? Bütün hayatı boyunca gözlük takmışsa da, bu belki de o gün şöyle diyebilmek içindi: "Gördüğüm şeyin gerçekte ne olduğunu bilmiyorum."

Ya biz kendimiz, bugün, Athos güneşinde değerli taşlarının ve vaatlerinin bütün parlaklığıyla gözü alan ve kendini elimize sunan, ucu eğik o dikili nesnenin, bir hacı asası mı, yoksa yılan mı olduğunu biliyor muyuz?

İKİ BAŞLIKLI HİKAYE

Önceki günün artıklarını çöplenerek, martılar sabahı İgalo plajı üzerinde geçiriyorlardı. İva, hâlâ uykulu, onların az ötesinde uzanmış, çıplak ayakları denize batmış, dalgaların yavaşça onu tamamen uyandırmasını bekliyordu. Kapalı gözkapaklarının ardından, deniz kuşlarının yüzü ve kolları üzerine biraz serinlik veren gölgeler kondurduklarını görüyordu. Güneşin kızıştırdığı sahilde, yosun ve tuz kokusu yer değiştirmekteydi. İva ayağa kalkmadan, tembelce, giysilerini çıkarıyordu. Albatroslar gitmişti ve denize girmeye gelenler ormandan doğru sökün etmekteydi. İva, etrafını çeviren seslerin kimlere ait olduğunu görmek için gözlerini açmayı hiç istemiyordu. Kimi zaman kendini gevşekçe sahilin taşlarının ısıttığı denize doğru koyverip kayarak, gözleri yumulu, öğlene kadar çakılların üzerinde kalıyordu. Bu sabahlar gözleri için kayıptı ve neye benzediklerini hiç bilemeyecekti. Ama bu, İva'nın

umurunda bile değildi. Varlığının en derinlerinden gelen, çocukluk düşlerinin gülümsemelerine benzer gülümsemeler yüzünün üstünden körlemesine geçiyordu. Bugün bunlar, böğürlerinin oyukluğunda kalmış hafif ve tatlı bir yorgunluğun ona hâlâ anımsattığı önceki gecenin anısından doğuyordu.

Öğleden sonraları, İva bir top alır ve antrenman yapmaya çıkardı. Oyun alanı hemen yakında, ormanın içinde, parmaklıklarla çevriliydi. Deniz ve çam iğnesi kokardı ve arkeoloji müzesinde sergilenmeyi hakeden bir parça ruhban sessizliğin hâkimiyeti altındaydı. Çamların ardında saklanmış bu sessizlik, bir kiliseymişçesine, inananların gelmesini beklerdi. İva ender olarak alanda yalnız başına kalırdı. Milli kadın basketbol ekibinde yer almıştı ve genelde, denize girmeye gelen erkeklerce kuşatılması çok sürmezdi. Büyük kentlerin geniş yeşil stadlarında ve şampiyonalar sırasında edindiği sporcu içgüdüsü sayesinde, sinirlenmez ve etrafında didinen tanımadığı bu partnerlerden birine ya da diğerine topu geçirme fırsatını kaçırmazdı. Top olmadan açıklanamaz olacak tuhaf bir gösteriydi bu, ama aslında, top alt tarafı bir bahaneydi. Marsık gibi yanmış ve tahrik olmuş bir sürü erkek, güneş içindeki ormanda dişiyi kıstırıyordu. Eğer İva'nın parmakları topa, bu erkeklerin onun vücudunu tanıdıkları kadar mükemmelen hâkim olmasaydı, bu oyun olanaksız olurdu. Ama İva hasımlarıyla aynı boydaydı. İgalo sanatoryumunun ormanlarında yaptıkları keşfin tadı damaklarında, her gün tutkuyla, İva'yı sahilde gözleyerek ya da ona top atarak yeniden oynamaya geliyorlardı, çünkü her ne kadar İva, garip bir biçimde, hareket bakımından cimriyse de, potayı hiç sektirmiyordu. Ona sokakta selam veriyor ya da kumlar üzerinde havai bir

uyuma sahip devinimleri vaat eden bir devinimsizlik içinde uzanan bedenini seyrediyorlardı.

Ama oyunun ardından güneşin batma zamanı geliyordu. Plaj yavaş yavaş boşalıyordu ve İva topunu bırakıyordu. Anahtarı alarak, plajın bir köşesindeki küçük kulübeyi açmaya gidiyor ve çakıllar üzerinde ihtiyatla yürüyerek, şezlongları içeri koyuyordu. Plaj çok genişti ve İva'nın işi zordu. En yakındaki sandalyelerden başlıyor ve her elinde ikişer tane, dörder dörder taşıyordu. Sonra ikişer tane ve en sonunda da, son denize girenler grubunun yanından yavaş yavaş geçerek tek bir tane alıyordu. Güneş acelesizce batarken, bacaklarına sözü geçmez oluyordu ve az önceki arkadaşları artık onu tanımıyordu.

Benim çalıştığım saatlerde, sahilde şezlonglarının gölgesine oturmuş, beni süzen tek tük birkaç kadından başkası kalmazdı.

Kemerime kadar suyun içinde, yarı çıplak, tamı tamına onların gözleriyle batan güneş arasında çalışırdım. Üstümde giysi namına alt tarafı bir göz sargısı, saçlarım ve bir parça bez olurdu. Ter, tuz ve ışık, bir nevi kanlı çelenk gibi, cilt hizasında vücudumu saçaklandırırdı. Deniz, plajı kaplayan çakılları ağır ağır içine çekiyordu ve sömestr tatilim boyunca, neredeyse her gün, bu çakılları denizin dibinden toplamaya gidiyor, ıslak bir el arabasına dolduruyor ve demirli uzun bir tahta üzerinde sürerek plaja taşıyordum. Zahmetli bir işti ve genellikle, bir iki yardımcım vardı. Ama tahta iskeleye kurulmuş kadınların bir tekinin bile gözlerini onlara çevirdiği hiç olmazdı. Hiç

yanılmazlardı, ne görmek istediklerini gayet iyi biliyorlardı. Yöntemli bir biçimde, sırayla vücudumun bütün kısımlarını gözden geçirerek, bakışları hep en gergin bölgeye kilitlenmiş, beni incelerlerdi. Tablo sürekli değişirdi; kör gözümü hep ona dönük tuttuğum güneş ufukta kararır ve sudan dışarı yaptığım her seferde, seyrettikleri manzaraya yeni bir renk verirdi. Yorgunluk üstüme çökerdi ve onlara, sanki ıslak saçlarımın altında yanan nabzımı parmaklarının uçlarında hissedebilirlermiş gibi gelirdi.

Ama o saatte hiç bir şey olmazdı. Her şey Barbara'yla başlıyordu. İlkin balığa çıkardım. Balığımı zıpkınla avlıyordum, tam iki kişilik. O saatlerde, deniz yosun, deniz kabuğu ve yıldız kokardı, ağzıma dolar ve bu kokuları belleğimde bırakırdı. Daha suyun altındayken, yanında şöyle "tavşan kanı" bir şarap ve Barbara'nın hazırladığı acılı salatayla balığımın vereceği lezzeti duyardım. Bir müzikli kameriyeye bitişik küçük lokantası, hemen plajın arkasında, çamların arasındaydı.

"Barbara, şu balığı bana bir kızartıverir misin?" diye sorardım ona. Reçine kaplı topuklarımın kenarlarına, arasına çam iğneleri serpiştirilmiş saçlarıma bakardı ve burun deliklerimde taşıdığım tuzlu rüzgârı içine çekerdi. Bayram etmekten yorgun düşünce onun lokantasına gelinirdi. Balık seferimin ürününü hale yola koymak için gerçekten de canını dişine takıyordu. Giysilerimi ve ayakkabılarımı ve gömleklerimin rengini ezbere bilirdi. Ben denizin sesinin duyulduğu bir köşedeki küçük bir masaya oturmuş yemeğimi yerken, tezgahın üzerinden, kirpiklerinin arasından beni seyreder ve demin pişirdiği balığın lezzetini ağzımda hissederdi. Altmış yaşından fazla, şaşırtıcı biçimde şişman olduğu halde, hâlâ çok genç-

ti ve arzusu, kıskançlığı masum ve aşırıydı.

Her şey orada, lokantasına yalnız ya da yanlarında birileriyle, sırf beni görmeye gelen kadınların tavırlarının hiç birinin kaçmadığı gözlerinin önünde başlıyordu. Her yıl aynı şey oluyordu. Oraya mevsim başında gelen bu yalnız kalmış, belki de hasta kadınlar bunları iyi bilirdi; yoluma çıktıklarında, bir tek onlara ait olan eşsiz bir şey keşfettikleri duygusuna kapılırlardı. Yapayalnız tatilleri, plajda ya da küçük lokantanın yarı yarıya boş masaları arasında beni fark ettiklerinde, beni görmenin onlarda uyandırdığı kıpırtılarla ritm kazanıyordu. Daha geç, yazın ortasında gelip de, beni keşfeden ilk kişiler olmadıklarını çabucak anlayanlar vardı. Barbara, dikkatlerini bana çekmeye çalışan dostları ya da tanımadıkları komşularının işaretlerine karşın, hiç bir şeyin farkına varmamış gibi davrananları da bilirdi: fırsatını buldular mı, şaşırtıcı bir canlılıkla beni inceliyorlardı. Barbara gülümseyişlerimin bir aynada olduğu gibi onların yüzlerinde yinelenmesini seyreder ve bütün bu kadınların balık, "tavşan kanı" ya da para sorunları hakkındaki önemsiz sözlerimde heyecan verici şeyler bulmayı becerdiklerini hissederdi. Barbara bütün bu kadınlar arasında, pek çoğunun ona anlaşılmaz gelen bir dil konuştuğunu ya da adını bile duymadığı yerlerden geldiğini iyi biliyordu. Öyle ya da böyle alımlı, farklı farklı eğitimler almış, genellikle Barbara'dan daha okumuş ve hep ondan daha gençti bu kadınlar, ama o çok şey görmüştü ve engin deneyimi ona, benim onlara göre olmadığımı söylüyordu. Hiç sekmeyen bir içgüdüyle, bütün bu kadınların ya da hemen hemen hepsinin hata içinde olduğunu, kendi kendilerini boş hayallere kaptırdığını hissediyordu.

Gelgelelim mükemmel kadınlar da vardı ve terk edilmiş Barbara, onların kişilik ötesi ve sonsuz güzellikleri karşısında dehşete kapılırdı. Kimi zaman, kendilerine direnilmesine alışkın olmayan ve gelip masalarına oturmam gerektiğini bana dolambaçsızca anlatan küstah güzeller de olurdu. Barbara, partnerlerinin direnmesine karşın dans ederken sırtlarını bana yaslayarak ya da masaların arasındaki dar geçitlerde göğüsleriyle bana sürtünme fırsatını kollayarak ne istediklerini hemen gösterenleri daha az kıskanırdı. Her biri, kendince, Barbara'yla aynı şeyi istiyordu. Ama o, ezici bir üstünlük hissini yaşıyordu: İva'yı tanıyıp seven tek kadın oydu.

Akşamları, İva genellikle küçük lokantaya bana katılmaya geliyordu ve o zaman onun da benim de gözümüz kimseyi görmüyordu. Bir yandan "tavşan kanı"nı içip ay ışığı dolu tabaklarda balığımızı yerken, hemen yakında, sıcak ve ıssız, gece, reçine ve dalgaların havlamasıyla dolu bizi bekleyen kocaman ormanın omuzlarımızın üzerinde titrediğini hissediyorduk.

İgalo'daki bu mevsimlerin biri sırasında, İva bir gün gelip artık şezlongları taşımaya takatinin kalmadığını ve plajdaki işini kaybettiğini haber verdi. Çakılları toplamayı reddetmek zorunda kaldığım için, bir süredir ben de işsizdim ve eğer birlikte kalacaksak neyle geçineceğimize karar vermek başa düştü. İva'da hepi topu birkaç kutu balık ve biraz da incir vardı, ama bize bir meyve bahçesinde bekçilik işi bulmuştu. Otostopla yola çıktık ve taştan ve ağaç dallarından yapılma küçük bekçi kulübesine yerleştik; konservelerimizi yiyip kuşları korkutmak için kaynana zırıltıları sallayarak birkaç gün

geçirdik. Yiyeceklerimiz bittiğinde, İva'nın gidip toplayacağı elmaları bekledim. Ama bu konuda bir şey yapmıyordu ve bütün bir gün aç kaldık. Ertesi sabah bana şöyle dedi:

"Bahçeye gidip bize birkaç elma toplar mısın? Midem kasıla kasıla süngere döndü."

Biraz şaşırmış, ona bunu yapamayacağımı söyledim. Çok uzun zamandır, diye ona açıkladım, bir alışkanlık edinmiştim: kör gözüm bir tek içime bakıyor ve yalnız ben uyurken görüyordu; gün ışığına ve dış dünyaya çevrili diğeriyse, içime yalnızca geceleri bakıyordu. Bu tıpkı, dedim İva'ya, iki kapılı bir kafeste iki kuşumun olmasına benziyordu: biri ancak gündüz vakti açılıyordu, diğeri yalnızca geceleri. İki kuşum da beslenmek ve düşlerimde uçmak için gece kapısından çıkıyordu; ama yalnızca biri öteki kapıdan çıkıyor ve gün ışığına doğru uçuyordu. Seni seçip müjdeyi vermek için geri döndüğü anda, asıl görevini yerine getirmişti ve can yoldaşına bağlı gün kuşumun, gündüz kapısından çıkmaya giderek daha az gönül indirir olduğunu görmek beni şaşırtmadı: ışığa çıkışları gittikçe daha kısalmıştı ve diğer kuşla birlikte, düşler ve gece arasında daha uzun kalır olmuştu; ve şimdilerde artık diğeri gibi öteki de, yalnızca bir kapıyı, geceninkini kullanıyor. Zaten bana öyle geliyor ki, dedim hikâyemi bitirirken, gölgelikler gözlerimin asıl yuvası olmaktan hiç uzak kalmadı, çünkü uzun zamandan beri, ta başından beri, sık sık gündüzün gerçekliği ve parıltısından uzakta, düşün aydınlığında dinlenmeyi ararlardı. Bu diğer güneş altında, gözler gündüz ışığından, o hastalıklı aydınlıktan çok daha eski ve saf bir aydınlıkta yıkanır; orada günün gölgeleyip sakladığı şeyleri görürler. Son bir söz daha, dedim tamamlayarak, ben tamamen körüm ve gidip elma

toplamaktan acizim.

"Şimdi anladım, dedi bana İva.

- Neyi anladın?

- Mal sahibinin meyve bahçesine bekçilik etmek için neden bizi aldığını anladım.

- Nedenmiş?

- Çünkü sen körsün, ben de bu haldeyim işte. Elmalarını çalamayız, bütün yapabileceğimiz onlara bekçilik etmek.

- Sen gidip elma toplayamaz mısın yani? diye sordum şaşkınlıkla.

- Sen sanıyor musun ki, dedi o zaman bana, plajda iktidarsızların arasında o şezlongları taşıdıysam, bu hoşuma gittiği ve kendimi iyi hissettiğim içindi? Ben de tedavi görüyordum, ama hiç bir işe yaramadı! Artık her şey sona erdi; sen artık görmüyorsun, ben de yürüyemiyorum.

- Bir fikrim var, dedim o zaman -açlıktan kulaklarım uğulduyordu-, sırtıma bin, ikimiz için de gör, ben de senin yerine yürüyeyim, sen de böylece meyveleri toplayabilirsin."

İşte biz de böyle yaptık.

Elma talim ederek yaşamımızı sürdürdük, ama sabahın biri meyve bahçesinin sahibi bizi suç üstü yakaladı ve kovdu.

O zaman, bu gerçekten de son noktayı koydu: yollarımız ayrılmak üzereydi ve son bir kez daha İva'ya sahip olmayı arzuladım. Ama bu uzun sürsün istiyordum. Aklıma bir fikir geldi:

"Son bir kereliğine üstüme bin!"

Bir yandan onu taşırken, yürüyordum ve onun içindeydim; o da arkamızda uzanan yola bakıyordu. Bu iş bitince, ona

şöyle dedim:

"Artık birbirimiz için yaratılmış değiliz. Birbirimize en yakın olduğumuz zaman, seviştiğimizde bile, sen benim gerilemediğim sürece gidemeyeceğim tarafa bakıyorsun, ben de arkanı dönmediğin sürece bakamayacağın tarafa doğru gidiyorum. Gözlerinin beni nereye götürdüğünü biliyorum: ruhların yeni bir beden seçtiği sahile. Buyur sen de bir tane al. Bedenimi sende tutan ruhum, yoruldum artık, bırak da o senden çıksın ve rahatına baksın, seni taşıyacak başka bir beden ara kendine...

İşte böylece ayrıldık, hani ayrılır ya herkes, sona erdiğinde ruh ve bedenin hikâyesi.

RÜYALARI YAYIMLAYAN BİR DERGİYE EK

Bay Zacharie Orfelin'e.

Dimitri Théodose'un greko-slav matbaacılığı ile.

Venedik.

Sayın bayım,

Dergi adlı yayınınız, 1768 tarihli ilk sayısında, okurlarına ve muhabirlerine bir çağrıda bulunarak, onları gördükleri ve sizin baş yazar olarak özel bir başlık altında yayımlamayı dilediğiniz rüya metinlerini Venediğe, yukarıdaki adrese yollamaya davet etmiştir. Derginiz pek çabuk kapandığından, adı geçen bölüm hiç bir şey yayımlamamıştır. Ama belki de bu size kimsenin bir şey yazmamasından dolayıdır. Bunu göz önünde bulundurarak ve fikrinizin arkasının gelmemesinden ötürü üzüntü duyarak, geç de olsa davetinize, kaleme almış olduğum şu birkaç notu size göndererek cevap veriyorum:

O geceki rüyamda, gündüzdü ve hava güzeldi. Bir nehirde bir sürü yelkenli gemi vardı ve kıyılar meraklılarla kaplıydı. Gözleri, küreklere abanarak limana girmekte olan bir sandala çevriliydi. Kuşun biri, bir sağır gibi şarkı söylüyordu. Ben izleyicilerin arasında değilmişim, bunu biliyorum, çünkü ancak olaydan sonra, her şey sona erdiği zaman, otururken kıyıdaki taşların sıcaklığını hissettim. Ama, izleyicilere katıldığım anda, herkesin bakmakta olduğu sandalda, hemen öne oturmuş olan Hélène, annesi ve babasının yer almış olduklarını zaten biliyormuşum. Açıklanamayan nedenlerle, sandal, yanaşmakta olan bir gemiye olanca şiddetle çarptı. Büyük bir gürültüyle, kayığın bütün ön kısmı parçalandı ve kürekçi ezildi. Geriye yalnızca eli hâlâ küreğe yapışmış sağ kolu kaldı. Kürekçi öldüğü halde hâlâ küreğe asılmış, suyun üzerine yazı yazıyora benzeyen bu eli görmek için, kıyıya tam zamanında yetişiyorum. Sandalın geri kalanı, Hélène'i ve annesini de sürükleyerek, yeşil suya batıyor ve saçlarının, ırmakta ıslanırken, renk değiştirmesini görüyorum. Dehşete kapılmış, onlara yardım etme arzusundayım, yakalasınlar diye onlara elimi uzatmak istiyorum, ama aniden anlıyorum ki, artık sağ kolum yok. Aslında, bende eksik olan tam olarak orada, suyun öte yanında kalan: bir küreğin üzerinde bükülmüş, o dokunulmamış kürekçi eli. Ve anlıyorum ki, kendimi birdenbire, çarpışma anında, bu kıyıda olayların devamını izler halde bulmadan önce, kürekçinin yerinde sandalda oturan elbette ki benim...

Anlaşılan, ölümün belli başlı ayrıcalıklarından biri de, dehşet verici çabukluğudur. Ölüler bizim gibi sakatlanabilirler, ama yitirdikleri organlar yaşamaya devam eder. Eğer durum böyleyse, kendinizi en iyi kitaplarınızdan koparılmış hissediyor olmalısınız, çünkü onlar, hep olanca canlılıklarıyla, buradadır.

Saygılarımla, okurlarınızdan biri.

Belgrad, 1 mart 1975,

M. P.

SON YEMEK

Birileri adımızı biliyorsa eğer, söylesin ki ona yanıt verebilelim... Zaman, atalarımızın hiç bilmediği meslekler doğurur. Ama gizli tutulmuş adlar gibi, bu meslekleri uygulamak için gerekli yetenekler hep varolmuştur; kuşaklar boyu kuluçkaya yatarlar, sonra, günün birinde, kendiliğinden ortaya çıkar ve kendilerini ortaya koymaya başlarlar. Sözgelimi günümüzde, fresk ressamları pek revaçta. Ama bu hep böyle olagelmedi. İki dünya savaşı arasında, Belgrad'da bu türden sanatçı bulmak çok zordu ve benim bildiğim tek kişinin atölyesi Nuşiç Sokağı ile Makedonya Sokağı'nın köşesinde bulunan binada, bir eczanenin üstündeki çatı katında bulunuyordu. Adı İsailo Suk'du ve adı geçen binanın ta tepesinde, boya batığı içindeki tavanarasında asalak gibi yaşıyordu. Gülünç bir ücrete, bütün yağmurlar ve karlar ve yaz mevsimleri boyunca mesleğini ciddiyetle uyguluyor, zamanından önce ağaran saçlarıyla, ko-

lunun altında boya kutusu, o manastır senin bu manastır benim dolaşıyordu. Sonbaharda atölyesinde kopya edeceği motifleri çiziyor ve resmiyle sınırlanan yüzeylere küçük rakamlar çiziktiriyordu. İkinin sarı, sekizin mavi demek olduğunu ezbere biliyor ve kırmızıyı göstermek için de beşten yararlanıyordu. Sekiz üssü iki tonların karıştırılması gerektiğini söylüyor ve yeşili gösteriyordu. Bu renklerin simgesel bir değeri olduğunu da biliyordu: mavi hakikat anlamına geliyordu; sarı, kıskançlık ve ihanet; mor, güç, vs. Çalıştığı atölyelerde fısıldandığı gibi, geleceği simgeleyen bir rengin de varolduğuna emindi, ama hangisi olduğunu bir türlü öğrenememişti. Gelecek değişebilir mi, diye düşünüyordu kimi zaman, yoksa önceden yerinden oynamaz biçimde belirlenmiş midir, kim bilir? Ekmeğimizi gölgelerle yapmışız ve yemeğimizi gözlerimizle yiyoruz...

Böylelikle, İsailo Suk renklerini şifrelediğinde, freskin üzerinde temsil edilmiş farklı kişilerin karakterlerini rakamlarla ortaya çıkarıyordu. Hep aç gezerdi ve bu, onun alkolizme batmasının önüne geçiyordu, çünkü boş mideyle içmeye alışmak güçtür. Ellerinin ve ayaklarının bütün tırnakları boyayla lekelenmişti ve gömleğinden dışarı, yüzüne yosun gibi yapışan bir sakal çıkıyordu. Ama gömleğinin yırtıklarından, bu sakalın bütün vücudunda, hatta en beklenmedik yerlerde bile bittiği görülebiliyordu. Geniş gülümsemesi neredeyse cam kadar saydam parlak dişlerini ortaya çıkarıyor ve bu dişlerin ardında, bir balık gibi fıkırdayan dili görülüyordu.

Oralı olmadığından, fazla arkadaşı yoktu ve tek zevki, “bir tek atmak ve kuzgunlara alık alık bakmak” için öğleden sonraların bitiminde “Ihlamur altı” hanına inmekti. Han, bir kom-

şu binanın yeraltı katına yerleşmişti ve müşteriler buraya, tırnak ya da yenlerini kıstırma tehlikesinin olduğu büklümlü demirden bir trabzana tutunarak, kurtlanmış bir merdivenden iniyorlardı. Kara turp yaprağı sarmasıyla karnını doyururken sigara içmeyi ve çatı penceresinden, yüzlerini göremediği kadın erkek geçenlerin bacaklarına bakmayı seviyordu. Öğrenimini bitirmediği İkinci Belgrad Lisesi'nden birkaç arkadaş dışında, çok az insanı, hem de çok yüzeysel biçimde tanıyordu; zaten, etrafını çeviren varlıklar hakkında belirli bir fikir edinmeyi de hiç becerememişti. Diğerlerinin bilincine sızmak için yeterince hayal gücüne sahip değildi ve karşılarına çıkan herkesin kusur ve zayıflıklarını bir kalemde fark edip belleklerine nakşetme ve böylelikle iplerini ellerinde tutma yeteneğine sahip olan insanlara büyük hayranlık duyuyordu. İsailo bu yoksunluğuyla iyi kötü idare ederdi. Bir gün, Kaleniç manastırındaki fresklerden birinin röprodüksiyonunu yaparken, tablodaki kişiliklerin yüzleri ve duruşlarını tanıdığı insanlarla eşleştirmeye koyuldu. Anlaşılan bu, onların kişiliklerini belirlemenin ve onun için gizemli olduğu kadar endişe verici de olan niyetlerini bütün açıklığıyla görmenin bir yoluydu. XVinci yüzyılın bir ustası tarafından boyanmış bu fresk, Galile'deki Cana Düğü-nü'nü resmediyordu. Onu yufka hamuruymuş gibi gösteren örtülerle kıvrım kıvrım bir masanın çevresinde, konuklar ve yeni evliler oturmuştu; dışarıda, pencereden, rüzgârın üfürdüğü görülüyordu. İsa da freskte yerini almıştı, suyu şaraba döndürmüştü ve yüksek sürahiler içinde, bu şarap sunuluyordu. İsailo Suk, alışkın bir el hareketiyle, biraz kırmızı boya aldı, bol bol suyla kardı ve tuval üzerinde şarabı boyamaya başlarken, aniden şöyle düşündü:

"Aslında, ben İsa gibiyim! Ben de suyu şaraba döndürüyorum!... Fakat ya etrafımı çevirenler kim?"

Bir yandan tuvalin önünde oturmuş boyarken, kendi kendilerini birbiri peşi sıra yokeden düşüncelerinin zincirini de ister istemez izliyordu. Ölçülerini tahmini olarak hesaplayarak, konu komşudan insanları ve atölyesinin ender ziyaretçilerini fresk üzerine çizilmiş elbiselerle giydirmeye çalışıyordu.

"Süssüz kol yenleri, diye düşünüyordu, saklayacak bir şeyi olmayan bir kişiliği gösterir. Sofrada paltosunu çıkarmayan bir insan açık ya da kolay ulaşılabilir biri değildir, öte yandan ona sunulan bardağı alırken boynu çıplak kalan bir davetli mizacının masumiyeti ve iyiliğini ortaya koyar. Öyle görünüyor ki, tıpkı bir erkeğin boynunun yaşını göstermesi, ölümünü öngörmeyi sağlaması ve aç ya da susuz olup olmadığını ortaya çıkarması gibi, bir kadının boynu da üstüne yatan erkeğin onu tatmin mi ettiğini, yoksa kadının numara yapmakla mı yetindiğini gösterir... Gözlerimizin, yüzümüzü hep gerçek imgemiz olarak sunarak, vücudun sakladığımız bölgelerine aç oluşu boşuna değildir. Her birimizin içinde yaşayan, vücudun diğer bölümlerinin açlığı, bu gözlerin, göğüslerin, saçların, karnın açlığı, hakikat açlığıdır; bizden daha eskidir ve bizi dikkat kesilmiş tutmaktan hiç geri durmaz, ama her zaman onu dinlemeyiz... Ama belki de başkalarının niyetlerinden endişe etmeye hiç gerek yoktur? Belki de aynı şapkanın ve aynı adın altında, hep yeni bir beden taşıyoruzdur? Bu beden bize ait değil ve aydınlatmayı değiştirir gibi onu değişip duruyoruz. Sözlerimiz bir ağızdan diğerine geçiyor, ya da daha doğrusu her zaman sözlerimize ağzını ödünç verecek birisi var ve bedenler değişirken sözcükler kalıyor. Yalnızca or-

tak eylemimiz bizi birarada tutuyor: bu da, her birimizde farklı olsa da, büyüyen ve bizi sürükleyen sözdür. Belki de aslında saydamız ve bizde bir tek gölge alanı yok; belki de en gizli köşelerimize kadar birbirimize açığız. Her birimiz içinde belki de bütün diğerlerini içeriyor ve onların her birinde kendini tamamen görüyor. Burada, her şey her yerde, her birimiz bütün diğerlerini kapsıyor ve sonsuzluğa uzanıyor. Buna karşın, bedenler ruhlardan daha fazla...

"Ya yüzler?" diyordu kendi kendine İsailo Suk ve bu onu derin düşüncelerinden koparıyordu. Yüzler onun gözünde son derece özel şeylerdi. Bunların hemen hemen hepsi de yaşayan kişilerle eşleştirilebilirdi ve İsailo Suk, freskteki gelinde, ziyaretçilerinden birinin kız kardeşini zahmetsizce görüyordu. Sanki bir eşarplaymış gibi düğümlü saçlarla sıkılmış yüzünü boyarken, Suk aniden bunun kendi düğününü resmettiği izlenimine kapıldı ve bu düşünce uykusunu kaçırdı. Elleri boyadığında, genç evlilerin şarap kupasına önceden dökülmüş eşinin kanına bir damla kan karıştırmak üzere, genç kadının bir parmağının bıçakla kesilmiş olduğunu gördü... Yumuşak kalpliydi ve yağmurlu günlerde, yanağını cama yapıştırdığında, kimi zaman camın iç yüzünde de kayan bir yağmur damlası gibi görüyordu. Yaşamının yolu solucan gibi kıvranıyordu.

"Bunlar hiç de benim son saçlarım değil, dedi kendi kendine bir gün. Umutsuzluğa kapılmamalı, beni Odola Leşak'tan ayıran yaş farkı belki de aşılmaz değildir." İsailo Suk coşkuyla çalışıyordu, bir camcı atölyesi ona biraz para sağlamıştı, kopyası beklenenin de ötesinde ilerliyordu ve o, yaşamının her anını bayram gününe döndürecek mucizevi günü bekliyordu. Odola'ya evlenme teklif etti ve kabul edildi: İkinci Dün-

ya Savaşı arifesiydi ve nişanlı bey dışında, kimse şaşırmadı.

O 1940 sonbaharında, gençler ruhunu bile duymadıkları şiddetli rüzgâr esintilerinde gezmeye çıkıyor, ya da bir beyaz salkımın altında, "İç şapkalı" lokantasının terasında, Save sularında pişirilmiş taze fasulye yahnisi yiyorlardı: yapraklar İsailo'nun tabağına düşüyordu ve Odola, onun aldırmaksızın bunları şekerli kotletleriyle beraber yalayıp yuttuğunu görmekten şaşkınlığa düşüyordu.

"Belki de fazla acele ettim, diyordu kendi kendine bazen genç kız. Onu tanımayı öğrenecek zamanım olmadı."

Şarap kadehlerine boğulmuş halde, evlilik günü geldi, sonra her şey rengini yitirdi ve durağan bir hal aldı. Mütevazı düğününe davetlileri beklerken, İsailo Suk Cana Düğünü kopyasını tamamlıyor ve her birine freskte eşleştiği kişiliğin yerini verme zevkinin tadına önceden varıyordu. Gelgelelim gelinin ağabeyini bir türlü yerleştiremiyordu. Dıştan olduğu kadar içten de kızıl olduğu ve sakalını bir bayrak taşırcasına meydan okumayla taşıdığı söylenen bu genç adamı, İsailo boşuna Cana Düğünü'nün davetlileri arasında aradı; sonunda inkar etti ve gelinin ağabeyinin düğüne gelmediği sonucuna vardı. Kendi düğünü çok daha neşeli geçti: ağabey ve kız kardeşin onlara benzemeyen şaşırtıcı bir sesle, alçak perdeden şarkı söylemeyi bildiklerine tanık oldu. İsailo ve Odola parmaklarını kestiler, bir şarap kadehine karıştırmak üzere iki damla kan akıttılar, birbirleri peşi sıra içtiler ve kadehi, Odola'nın o sabah saksı çiçekleriyle süslediği pencereden dışarı attılar. Odola eczanenin üstündeki çatı arasına örümcek ağlarına kadar çıkan bir topuz, bir yeni ayakkabı kokusu ve üstüne oturmaktan hoşlandığı çevik parmaklarını soktu. Başlar-

da, yeni evinde durmadan dirseklerini sağa sola çarpıyordu, ama işleri eline almakta gecikmedi. Dağınık kitapları düzenlerken, ona yabancı bir dönemin tanığı, oraya tanımadığı okurlar tarafından bırakılmış türlü nesneler buldu ve bunları bir tepsi üzerine koydu: bıyıklara biçim vermek için kullanılan küçük makaslar, yassılmış sigaralar, limon parçaları, boya fırçaları ve hatta bir dürbün.

Genç kadın ortak yaşantıya ve kocasının alışkanlıklarına uymaya başlıyordu; boş zamanlarında, fresk kişiliklerinden esinlenerek, azizlerin kilden küçük replikalarını, ressamlık tekniğinin heykelcilik tekniğiyle yer değiştirdiği kopyaları biçimlendiriyordu. Bu işte bayağı becerikli çıktı ve onun deyişiyle, Doğu Kilisesinin yasakladığı bir tekniğin kullanımıyla katolikliğe geçmiş pişmiş topraktan bu "sapkın" figürcükleri gülümseyerek satar oldu: katoliklik, gerçekten de aziz figürlerinin heykele dökülmesine izin verir. Ortodoks azizleri böylelikle hileyle Roma alanına geçiyorlardı. Kimi zaman, akşamları, her biri kendi köşesinde çatı katının kubbesi altında uğraşırken, İsailo Suk, fırçanın tuvale bağladığı boya lekeli ellerini gözden geçirirken, modelin bütün ayrıntılarını sadıkça yeniden üretmek için bunca zahmete katlanmakta haksız olup olmadığını kendi kendine soruyordu. Daha az titiz olsa ve ara sıra biraz sadakatsizliğe izin verse, tablosu ve karısı adına, daha hayırlı olmaz mıydı?

Zaman geçiyordu; 1941'de savaş başladığında, Odola anladı ki, İsailo Suk'u başından savmış olsaydı, hiç evlenemeyecekti. Savaş ve ilkbahar karları yüzünden, erkek arkadaşlarının pek çoğu Belgrad'a geri dönmedi; Odola'nın ağabeyi de böyle kayboldu. Belgrad işgal altındaydı, Odola çok endişeliy-

di, ama çalışmaya devam ediyordu ve yalnızca saçları, renk değiştirerek, iyi uyumadığını ve yorgun olduğunu ele veriyordu. Kulakları ve parmakları gözle görünür biçimde inceliyordu. Satmak için, motifleri kocasının resimleri arasında bulduğu eski Sırp manastırlarının planlarını yineleyen küçük kilimler dokuyordu.

Bu diğeri freskleri kopya etmeyi sürdürüyordu ve 1943'te, Peç patriklik kilisesinin kubbelerinden birini süsleyen ve hemen savaştan önce çizmiş olduğu Son Yemek'i tuval üstünde yeniden resmetmeye karar verdi. Artık yolculuk yapamadığını ve eskiden çizdiği desenlerle yetinmek zorunda olduğunu belirtmek gerek. Yemeklerle ve giysilerle ilgilenmeyi Odola'ya bırakarak, bütün gün boyunca çalışıyordu ve öğleden sonranın bitiminde, bekarlık günlerinde olduğu gibi, karartma saatine kadar açık olan ve mısır rakısı ve kavrulmuş nohut kahvesi içilebilen "Ihlamur altı" lokantasına gidiyordu. Orada, hanın ikinci odasına yerleştirilmiş masada, sokaktan en uzak olanda, bir köpeğin ineklerin pirelerine alışması gibi yavaş yavaş alıştığı tanımadığı insanlarla oturuyor ve iki kadeh şarabını içiyordu. Bir iki karşılaşmanın ardından onları tanıyabiliyordu ve hanın girişinin göründüğü masanın ortasındaki yerinden, masa başındakilere kopya etmekte olduğu freskin kişiliklerinin rollerini dağıtmaya başladı. Çok geçmeden müşterilerin arasında havariler Pierre ve Paul'ün yüzlerini seçti, ardından Yahya'nın tüysüz suratını ve bukleli sakalı ve ok gibi kirpikleriyle Lukas'ı da: ve Son Yemek yavaş yavaş "Ihlamur altı" hanının uzun masasında toplanıyordu. Bazen mimlediği kişiliklerin kimileri kayboluyordu, ama bu çok can sıkıcı değildi, çünkü yeni gelenler arasında onların yerini tuta-

bilecekleri pek çabuk buluyordu. 1943 sonbaharına doğru, İsailo Suk görevini neredeyse tamamlamıştı, evinde olduğu kadar handa da; tek eksiği iki yüzdü: İsa ve Yahuda. İsa, diye düşünüyordu, masanın ortasında, aşağı yukarı kendisinin oturduğu yerde olmalıydı; ve durmaksızın etrafını çeviren insanlar arasında Peç'teki Son Yemek'te resmedilmiş çömezin hatlarını taşıyacak yüzü arıyordu. Gariptir ki, Yahuda'nın yeri, İsa'nın karşısı, hep boş kalıyordu ve bu işleri karıştırıyordu.

Bir akşam, karartmadan hemen önce, İsailo Suk her zamanki yerinde oturmuş, soğanlı arpa bulamacı yiyordu ki, aralıklı üç tabanca atışı sokakta patladı. İçeridekiler bir an donakaldı, sonra, seslerin gürültüsünün yeniden başladığı anda, soluk mavi pantalonlu genç bir adam merdivenlerden yuvarlandı ve hana daldı. Hızlı adımlarla ikinci odaya ulaştı. Soru sormaksızın ve fark edilmemek için çaba harcayarak, korkudan buz kesmiş İsailo Suk'un karşısındaki yeri aldı. Bu İsailo Suk'un karısı Odola Leşak'ın ağabeyiydi ve anlaşılan, Alman devriyesinden kaçan oydu. Kızıl sakalına ve saçlarına bakarken, Suk birdenbire Yahuda'nın o olabileceğini anladı! Ve yalnızca yerini doldurduğu freskteki değil, hakikisinin de, çünkü burada, herkesin önünde, İsailo Suk'la konuşuyor ve tanıştıklarını gösteriyordu, Almanlar içeri girdiklerinde, ikisini birden tutuklayacaklardı.

Gözünün ucuyla Alman devriyelerinin kapıyı aşmasına bakarken, İsailo Suk karşısındaki kızıl bir sakalla çerçevelenmiş yüze gözünü kırpmaksızın bakarak ayağa kalktı ve bu yüzde onu rahatsız eden bir şeyler varmış gibi geldi. Sanki parmaklarının arasında bir fırça varmış gibi, freskteki Yahuda'nın yüzünü bazı ayrıntılarla benzerliğe direnen gerçeğininkine uy-

durmak için, son anda bu bellekteki çizgileri düzeltmek istiyordu. Ve sonra birdenbire, Alman askerleri oraya vardıklarında, İsailo Suk anladı ki elinde fırça mırça yoktu, ama ayaktaydı ve parmağıyla karşısında suskun oturan ufak tefek kızıl adamı gösteriyordu.

MEKSİKA TAŞLARIYLA BİR SATRANÇ PARTİSİ

1970 yazının bir günü, Meksika'nın güneyinde, Teotihuacan arkeolojik bölgesi önündeki bir hatıralık eşya dükkanına girdim. Bir şeyler almaya niyetim yoktu. Üçüncü gözüm, kafatasımın tepesinde olan, güneşle körleşmişti, kendimi yüzümün içinde acımasızca hapsedilmiş kıstırılmış hissediyordum, gözlerimin yerinde bir ayna vardı ve ışıktan kaçmak istiyordum. Dükkanda, içi samanla doldurulmuş kurbağalar, yılanlar ve müzikli kertenkeleler satışa sunulmuştu. Derileri ve doldurulmuş oldukları öz atmosfere özgü etkenlere tepki veriyordu ve tırnakları, kuyrukları ve dişleri basıncın, nemin ve hava ısısının her değişiminde ses tellerini titreştiriyor ve sahiplerine, Meksika'nın göğünde bir şeylerin artık eskisi gibi olmadığını bildiriyordu.

Üzerinde resmedilen yemeği rüyada görmek üzere yastığın altına yerleştirilen tabaklar da satın alınabilirdi: böylelikle insan canı çektiği yemeği kendi kendine sipariş edebiliyordu. İki okyanus arasında uzanan bütün kıtanın en güvenilirleri olan, yığılmış mermer tozundan Aztek takvimleri ve satın alanların, sonradan kendi kendilerine, berbere her gidişlerinde, kendi saç, bıyık ve sakallarıyla ve sonuçta, nazik arkadaşlarının sakallarıyla doldurdukları deri yastıklar vardı. Bunları salık veren ve bir yaşamdan bir diğerine girmek üzere çıkmış küçük bir erkek çocuğunu andıran tezgahtar kız, hâlâ saçların hızlı uzadığı yaşta olmak koşuluyla, bunların bir yıl içinde doldurulabileceğini anlattı bana. Yastıklarından da istemediğimi görünce, eskiden orada, Teotihuacan'da yapılan kutsal adak törenleri sırasında kurbanların yüreklerini çıkarmaya yarayan bıçakların yapıldığı taştan dökülmüş bir satranç takımına dikkatimi çekti. Tuhaf bir geleneği izleyerek, beyaz taşlar İspanyol fatihlerini ve Cortes'in ordusunu, siyahlar da Aztek savaşçılarını temsil ediyordu. Taşları normal taşlardan farklı olan bu satranç takımını nasıl kullanacağımı bana daha iyi göstermek üzere, genç kız bir maça başlarmış gibi yaptı. Kimin beyazları alacağını belirlemek için zar atmadık. Kız duraksamaksızın onları bana bıraktı. Bu topraklarda, beyaz adamın fatih olması ve onun da kendini geleneğin ona uygun gördüğü siyah taşlarla savunması son kerte doğaldı. Orada bulunuş nedenimi unutarak, oraya Küba fırtınalarıyla sürüklenmiş Cortes'in, ışıkla kuşatılmış ve dehşet salarak, beyaz atları, asileri ve toplarıyla birdenbire satranç tahtasına inişini gördüm. Mıknatıslı sahiller gemilerine demir aldırmıştı ve İspanyol fethi, 1519'da, Popocatepetl'in eteklerinde baş-

lıyordu. Atın iki kare önünden, beyaz bir Meryem fatihleri korumaktaydı ve d-7'de şahı kıstırdım. Satranç tahtasının öte yanında, toprağın ve Tenochtitlan'ın suları üzerinde, kara tenli II. Montezuma, kutsal L'yi telaffuz ederek, Azteklerini ve kanatlı yılanlarını saldırıya hazırlıyordu. Güneş taşı ve pelota atıcılarını siyah çapraz üzerine saldı, gülüş kadar canlı, havalanıverdiler. Rok yaptı, Tlalok ve mantarının yerini değiştirdi ve Yağmur tanrısı Çak Mula ile Toprak tanrıçası Coatlicu'yu üçüncü sıraya yerleştirdi. Kızılderili savunması karşımda yayılıyordu ve g-8'de hasmım şahımı kıstırdı ve mat etti... Kız kahkahâlâra boğuldu ve yenildiğimi kabul ederek satranç takımını satın aldım.

Belgrad'a dönerken, boyutları elverişli Meksika işi kutuyu, yolculuklarda yanda taşınan diğer oyunlar arasında yerini aldığı arabamın gözüne koydum. Ve ta 1973'e kadar da bir daha aklıma gelmedi. O yıl yazın, Priştina'dan, Şara dağlarının eteklerinde düzenlenen "Lazar Vuçkovic" şiir sempozyumuna bir davetiye içeren uzunlamasına bir zarf aldım. Programda Karatavuk Ovasının, Decani manastırının, Peç patrikliğinin ve bölgenin diğer önemli sitlerinin ziyareti vardı. Biraz gecikmeyle yola çıktım ve olasılıkla programdaki bir son dakika değişikliğinden ötürü, kendimi Karatavuk Ovasında, Murat'ın türbesinin eteklerinde yalnız başıma, başlangıçtaki programda öngörülen diğer davetlilerin gelişini boş yere beklerken buldum. Türkler ve aileleri türbenin önünde çimenlere uzanmış, eşek ve manda sırtında taşınmış kilimler üzerine yemek yemek üzere yerleşmişlerdi: çaydanlıklarının ve cezvelerinin altındaki ateşi harlandırıyor ya da uzun pipolarını avludaki bir çeşme-

den akan su ağı altına tutarak tütünlerini tazeliyorlardı.

Gölgemizi bize bağlayarak mecrasından çıkmasını önleyen yakıcı güney sıcağından rahatsız olmuş halde, yere uzandım, türbenin penceresinden, bekçinin açıklamalarını dinliyorum. Karatavuk Ovasında, 1389'da, Sırplar ve Türklerin Doğu ve Batı arasında seçime gittiklerini, Ortodoksluğu ölüme terk ederek ve Batı hristiyanlığının zaferini sağlayarak İslam ile Hristiyanlık arasındaki düğümü kesen Miloş Kobiliç tarafından adı geçen yılın 14 haziranında öldürülmüş Türk padişahı Murat'ın naaşının burada yattığını anlatıyor. Sırp generali Lazar Hrebelyanoviç'in başının kesilmesiyle biten hikayenin ardından, bekçi, sanki oraya anahtarın adını emanet bırakıyormuşçasına, kilidin gürültüsünü binanın içine ağırca düşürerek, türbeyi anahtarla kapatıyor. En az benim kadar tatsız bir ruh hali içinde, yakınlarda çimene oturup gözlerini yumuyor. Herhalde üç asırdan beridir anıtı koruyan bir Türk ailesinden geliyor ve her yıl, adını belli bir çağa kapatmaya ant içiyor olmalı. Tam onun uyuyakaldığını sanıyorum ki, elini kaldırıp bana, giysilerimizden ya da binayı süsleyen İran halılarından çıkmış, türbenin tepesinde uçuşan bir güveyi gösteriyor.

"Görüyor musun, diyor bana kayıtsız bir havayla, ta şu duvarın tepesinde, ancak hareket ettiği için göze çarpan güveyi. Buradan bakıldığında, insan onu ta gökyüzünün derinliklerinde bir kuş sanabilir. Güve de kendini böyle hissediyordur herhalde ve hatalı olduğunu tek bilenler bizleriz. Ama o bizim bunu bildiğimizi bilmiyor. Bizim varolduğumuzu bile bilmiyor. Şimdi dene deneyebilirsen onunla iletişim kurmayı. Ona, seni anlayabileceği ve senin de onun seni iyi anladığından emin

olabileceğin, her ne olursa olsun, bir şeyler söyleyebilir misin?

- Bilmem, diyorum. Ya sen, bunu yapabilir misin?

- Yaparım, herkes yapabilir, diye sakince yeniden söz alıyor yaşlı adam. (Ellerini birbirine vurarak, güveyi öldürüyor ve ayasında ezildiğini bana gösteriyor.) Sence ona söylediğimi anlamamış mıdır?

- Bir muma da varolduğu onu iki parmak arasında ezerek gösterilebilir, diyorum sıram gelince.

- Elbette, eğer mumlar ölebiliyorsa, diyor ihtiyar ve hemen devam ediyor: Şimdi güve hakkında bildiklerimizi bizle ilgili olarak bilen birinin varolduğunu varsay. Gökyüzü dediğimiz ve sınırsız olduğunu düşündüğümüz bu uzamın sınırlarını mükemmelen bilen biri, bize yaklaşmayan ve varolduğunu ancak bizi öldürerek gösterebilen biri. Giysileri bizi beslemeye yarayan ve ölümümüzü içinde bir dil gibi, bizimle iletişim kurma aracı gibi taşıyan biri. Bizi öldürerek, bu bilinmedik varlık bize kendini gösteriyor ve son dakikada, ölümümüz sırasında, sanki yarı açık bir kapıdan, başka sınırların ve yeni uzamların farkına varıyoruz. Bu, ölüm korkusunun altıncı, en son derecesidir; kimse onu hatırlamaz, ama oyunu daimi kılan ve hepimizi biraraya getiren odur. Ölüm hiyerarşisi aslında, görünmeyen sakinleri olan ve ölülerin, bir gölgeli ayna oyununda olduğu gibi, sonsuza dek yeniden ürediği bir uzamda, farklı gerçeklik düzeyleri arasında bağlantı kurmayı sağlayan tek şeydir..."

Bir yandan bekçiyi dinlerken, sözlerinin bilgelik, deneyim ya da ferasete dayanıyorsa, pek inanılır olmadığını ve ona bağlanılmasını haketmediğini düşünüyorum. Ama ya bu adam

kendini birdenbire başkalarından daha uzağı gördüğü ve hatta kendisinin bile bir gün önce gördüğünden daha iyi gördüğü bir konumda buluvermişse? Ya o zaman? Krakov'da bir gün, beni kentin bütün gotik binalarının aynı anda göründüğü bir yere götürdüklerini hatırlıyorum. Orayı rastlantı sonucu keşfetmiştik ve vardığımızda herkesin gördüğünü görmekte zorlanmamıştım. Bunun üzerine, bu hikayenin satranç oyunununkine benzediği aklıma geliyor. Ben de arabama gidip Meksika işi satranç takımını getiriyorum. Açıyorum, çimene muhatabımın önüne koyuyorum ve bir parti çeviriyoruz.

Duraksamaksızın siyahları alıyor, uzanıyor, yüzü batıya dönük, sağ dirseğine yaslanmış, satranç tahtasının yerini değiştiriyor. Saldırıya geçmeden önce satranç tahtasını, tıpkı bir generalin haritalarını toprağa göre yönlendirmesi gibi, ırmakların akışına göre yönlendirdiğini son dakikada fark ediyorum; sonra, tek söz etmeksizin, ilk hamleyi yapıyor. Burada, siyahlar fatih ve savunanlar beyazlar. Aniden, kahverengi-beyaz dama tahtası üzerinde, hilal ve haç karşı karşıya gelirken, aramızda Sitnica ve Lab'ın aktığını görüyorum. Meksika işi taşlarda, artık ne Aztekleri ne de yanmakta olan Kastilya kralının donanmasını görüyoruz: karşı karşıya gelenler, dervişler ve ikonoklastlar ve çarpışmayı burada, Balkanlarda, Karatavuk Ovası türbesinin yanı başında gerçekleştireceğiz. Siyah ve beyaz piyadeler eşitsizce elverişli günler ve gecelerden geçiyorlar. Beyaz bir kale değil, ama Samodreza kilisesi satranç tahtasının köşesine düşüyor ve öteki köşede, g-2'de, direğinin tepesinde oruç tutan sütunlu aziz Elie'yi görüyorum. Prens Lazar Hrebelyanoviç beyaz çapraz üzerinde ilerliyor ve siyahlar padişahın kanadında zayıflar. Karatavuk Ovasında

Slav açılışı başlıyor ve Paris'teki Notre Dame'ın çanları Kuranın surelerinde tanınmayan Sırp haçının zaferini muştulamak için şimdiden çalmakta. Kobiliç, beyaz atının üstünde, mızrağıyla Sultan Murat'ın çadırını ve yüreğini delip geçiyor. C-4'te Türkler şah matla tehdit altındalar. Ama dua başlıyor ve İsa'nın çile saati, hakikat günü geliyor. Bir kaplan gibi mert, kara tenli Beyazıt Allah adına kumandayı ele alıyor. Ateşten bir sütun yerden göğe kadar dikiliyor! Beyazlar yenildi.

"Ayağa kalk Lazar, ayağa kalk! diye bağırdım beyaz prense. At üstüne, d-6'ya!" Solgun yüzlü bir hanım bir an kulak veriyor ve Yugoviçler'i onun adına Sitnica'yı Lab'a kadar fethetmeye yolluyor; siyah piyade sıraları arasında kendilerine yol açıyorlar, on güncük mesafede, f-7'de etrafı kuşatılmış beyaz süvarinin yardımına koşuyorlar. Ve böylece sonra...

Sonra birden, on sekizinci hamlede, Lazar Hrebelyanoviç, beyaz süvari, etrafına bakıyor. Taşların Aztekler, ya da her ne ise işte, olduklarını ve bunun onun satranç partisi olmadığını fark ediyor. Küçük taşcağız boyun eğmeyi reddediyor. Başını koltuğunun altına alıyor, artık oynamak istemiyor.

DÜELLO

Bir daha asla Jevrem Sokağı'nı, Duşan Sokağı'na yerleşmeye gitmek üzere, bir elimde bir hurç içinde döşeğimi, diğerinde de kemerle bağlanmış kitaplarımı taşıyarak, 1954'te, öğrenimim bittiğinde yaptığım gibi terk etmeyeceğim. O zamanlar, henüz tam olarak ne istediğimizi bilmiyorduk, ama hemen istiyorduk ve hiç sahip olamadık. Bir daha asla o zamanki gibi "Nereye gelirsen gel, ama zamanında gel!" diyerek bir randevu vermeyeceğim. Ve o zamandan beri yutamadığım sözcükler sonunda beni ağızlarına yutacak, bunun için üç bataklık geçmeleri gerekse bile. Bir daha asla o zamanlar şiirlerinin anısıyla dolup taşarak gittiğimiz gibi, Belgrad'daki Kolarac üniversitesine Mladen Leskovac'ın bir konferansına gitmeyeceğim. İçeri giren adam, o akşam salonda bulunan bütün kişiler arasında, kürsüye çıkıp bize seslenecek adama en az benzeyeniydi.

"Şu kafaya sahip olması da olacak iş mi yani? dedim kendi kendime. Tanrım, neden sol elin sağ elinin yaptığını böyle bozmuş ki? O aralar, Leskovac Novi Sad'ın edebiyat fakültesinde edebiyat dersleri veriyordu ve Belgrad'da edebiyat okuduğumuz için, onu hiç görmemiştik ve sadece yazdıklarından tanıyorduk. Saçlarımızın kuru ter koktuğunu ve ağzımızı açtığımızda az çok acı üç yüz tükürüğün salgılarını karıştırdığını hatırlıyorum; ona gelince, favorilerinin çimi üzerinde ölü yapraklar gibi yatan kırmızımsı sarı renkte ince kulakları ağaç gibi dikilmişti. Neden o dakikada, hepimiz adına düşünmesi gerektiğini ve akıldan çıkmayacak sözler edeceğini kafamıza sokmuştuk ki? Bu zorunlu bir ders değildi, ama neredeyse hepimiz oradaydık. Belki de aslında iyi bir hatip değildi ve ağzından bal aktığına dair ünü hileliydi. O akşamki konferans bende paltomun cepleri ve astarının soğuk temasından daha az anı bıraktı, ama yine de sözlerinin ilginç olduğundan ve gönlümüzü fethettiğinden tamamen eminim.

Konusu -onunki diyorum, çünkü bizim gözümüzde işlenen konunun hiç bir önemi yoktu- şair Lucien Muşicki (1777-1837) idi, ya da her halükarda aslen onunla ilgiliydi. Bu sunumun iki öğesi aklımızda kaldı. Öncelikle, talihsiz şairin 1821'de, onu iki efendiye hizmet etmekle, yani yazar olarak, aynı anda hem Slavca'yı, hem de anadili Sırpça'yı kullanmakla suçlayan Kopitar'a yazdığı bir mektup. İşte bu mektubun aşağı yukarı meali:

"Kimsenin iki efendiye hizmet edemeyeceğini mi söylüyorsunuz? Halkım, açlığını yenebilmek için tümü de yabancı pek çok efendiye hizmet ediyor: Almanca, Macarca, Latince (öğreniminde, hayatını kazanabilmek için), o halde neden, hayat-

ta kalması adına, kardeş olan ve anlaşmak için yaratılmış iki efendiye, yani eski edebi dil Slavca ile çağdaş Sırpça olan bu iki dile hizmet etmesinmiş? Bir tekindense, iki danışmanının olması yeğdir, hele bu savaş günlerinde!"

Aklımızda kalan ikinci şeyse, sanki konferansçı işe şahsen karışmış gibi anlatıldı; olayın kendisine gelince, bunların gerçekten de savaş günleri olduğunu iyi gösteriyordu. Hikâyeyi Leskovac'ın kendisinden başka kesen yoktu: ara sıra, cebinden bir mendil çıkarıyor ve sol kulağına götürüyordu; insanın oraya bir saat sakladığına ve bir yandan konuşurken onu dinlediğine inanası geliyordu; bir dakika sonra, boynunu kaşıyor ve mendili yerine koyuyordu. Sunumun o dakikalarında, başlıca rollerden birini uzun yıllar boyunca Sırp Kilisesinin başı olagelmiş metropolit Stratimiroviç oynuyordu. İki güçlü imparatorluğu ayıran su boylarının kuzeyi ve güneyinde, bu adamın sözü neredeyse her yerde geçiyordu. Gümüşten bir yumurta içinde bir saati vardı ve gösterdiği zaman Türk devletinde olduğu kadar Avusturya'da da merak uyandırıyordu; boynunda Viyana sarayına, Belgrad'da Karayorgo'ya ve Trieste'de Dositée'ye yolladığı mektuplara bastığı bir mühür, kemerinde de düka altınlarının nereye gittiğinin bilinemediği bir kese taşıyordu. Stratimiroviç sarayında iki şair barındırıyordu. İlki, Gabriel Hranislav, metropolitin miyet şairi, Karlovci lisesinde öğretmendi; ikincisi, metropolit kadar ünlü Lucien Muşicki, Şumatovac manastırında keşişti. Konferansçının sözünü ettiği gün, Stratimiroviç Fruşka Gora'daki bağbozumuna katılacaktı. Belleğim anlatılanlara sadık mıdır, yoksa hikâyenin bu kısmını ister istemez değiştirdim mi bilemeyeceğim, ama ana hatlarıyla, işte olan bitenler.

Alayın başında, boynunda bir kaynana zırıltısı taşıyan ve ahırının anahtarları boynuzlarına asılmış evcilleştirilmiş büyük bir geyik ağır adımlarla ilerlemekteydi. Civardaki bütün manastırların çanları patlayasıya çalıyordu. Bir şarap fıçısıyla, kızartılmaya hazır süt domuzlarıyla, sığır ve kuzularla yüklü atlar, kan kokusuyla sürçüyor ve yeri eşeliyordu. Çukurlar kazılmış ve içlerine önceki gün kesilmiş ve güneşte kurutulmuş asma filizleri yığılmıştı. Filizler alazlanırken, kasaplar kuzuları zeytinyağıyla suluyor ve asma yapraklarıyla sarmalıyorlardı, oğlaklar tüyleriyle bırakılıyor ve çabucak kumlu balçıktan kumbaralara benzeyiveren sert süt domuzları bol bol balçıkla sıvanıyordu. Alevler biraz iner inmez, bütün bunlar hemen yeniden kapatılan çukurlara konuyordu. Sofraya geçmeden hemen önce, maiyet şairi Gabriel Hranislav Stratimiroviç'e latince bir ağıt okudu, sonra, genel onaylama sonucunda, usülünce sarılmış ve güzelce çizilmiş bir taçla süslenmiş ve üzerine daha o sabah toplanmış yapraklar yapıştırılmış olduğu halde, şiiri ona teslim etti. O anda, çukurlardan kekremsi bir koku ve yakıcı bir buhar çıktı ve köpekler, ormanı dolduran kızarmış et kokusunu alarak yağlı toprağı yalamaya koyuldu. Bir hasır şapkada ekmek ve tuz getirildi ve bu olayın şerefine, meydanda küçük ekmekler ve ilk damlaları tatsın ve kutsasın diye bir ceviz kabuğunda metropolite sunulan rakı yapıldı.

Bütün bu zaman boyunca, diğer şair, Lucien Muşicki, tamamen ıssız bir halde, Şumatovac'da yalnız kalmıştı. Manastırda erkek ve dişi odun kesiyordu ve iki farklı çalı demetini taşırken, keşişlere özgü saç örgüleri ter içinde kalmıştı. Araba kapısına vardığında, tokmağı itti, bu o kadar yükseğe kon-

muştu ki, direndiğinde, insan iradesi dışında kendi elini öpecek hale geliyordu. Kapının açılması biraz zaman alıyordu, ama sonradan da durdurması güç olurdu, hele iki çalı demeti birden taşırken. Bunu başarmak için, tokmağa abanıp açılan kapıyla birlikte kendini içeri koyvermek gerekiyordu. Keşişin hücresinin üç penceresi ve üst kısmı yağlanmış tahta doğramalarla süslenmiş bir kubbesi vardı. Dışarının gürültüleri utanmazca içeri giriyordu: ayine gitmek üzere acele eden biri şarkı söyleyerek geçerken, şarkısı, adımlarının sesi ya da arabasının gıcırtısı tıpkı odaya düşen gün ışığı gibi, pencereleri ayıran duvarlar tarafından üç düzenli parçaya bölünüyor ve duvar örgüsünün ardına geçerek sönüyordu. Ama o gün hücre sessizdi. Bir tek ocağın tepesindeki yüksek baca, Lucien iki ateşini yakarken, uzak seslerin gürültülerini, vuruşlarını ve patlamalarını engelsizce zaptedip odaya yansıtıyordu. Lucien bir yanda dişi odunları, söğüt, kavak ve ıhlamur kütükleriyle küçük yumuşak bir ateş yakıyorken, ocağın öte yanında da saçlı meşe, bodur meşe ve çam keyifle yanıyordu. Tahta bir havan aldı, içine tuz, bir diş sarmısak ve domuz yağı koydu. Hepsini karıştırdı, bir tencere taze fasulye kaynattı ve sonra ayıklarken tırnaklarını boyayan bir biberi kızarttı. Kuzgunların haykırışını, ağaçların kabuklarını koparan rüzgârın sesini, balta vuruşlarını, Fruşka Gora'dan gelen havlamaları ve gülüşleri dinleyerek, tek başına yemeğini yedi. Rakibi Hranislav'ın latince şiirini söylediği dakikalarda, Lucien bütün bunları anlattığı ve sayelerinde metropolitle ilişkilerini öğrendiğimiz o bildik ağıtlardan birini yazmaktaydı.

Ama şunu da kabul etmek gerekir ki, diye belirtti o zaman konferansçı, Stratimiroviç'in Lucien Muşicki'yi, ondan lütufla-

rını ve sarayına kabulü esirgeyerek ayrık tutması rastlantı değildi. Kendisi kötü bir şair olan metropolitin, ağıtları Almanca ve Macarca'ya çevrilmiş Lucien'in ününü kıskandığına inanmak doğru olmaz. Anlaşmazlığın nedenleri daha derindi. Çoğu şiir tutkunu genç insanlar olan okuyucularının oluşturduğu Lucien'in cemaati ile Stratimiroviç'inki, kilise yönetiminin cemaati birbirleriyle çatışma içindeydi. İlki geleceğe ait gibiydi, ikincisiyse şimdiki zamana. Ve metropolit, dengeyi korumak için yanı başında hep bu Hranislav'ı, Karlovci öğrencileriyle birlikte Latince ve Almanca resmi şiir sanatını temsil eden ve Muşicki'yi kendini maddi şeylere adadığı, manastırda imansız şiirler yazdığı ve mezmurları putperest Horatius'un klasik ölçüsünü kullanarak çevirdiği için ayıplayan bu adsız sansız şairi bulunduruyordu. Zaten bütün bunlar doğruydu ve Stratimiroviç, keşiş Muşicki üzerinde otorite sahibi olan metropolit niteliğiyle, sapkın şiirlerinin basım ve yayımını yasaklıyor, ama Muşicki'den daha yaşlı olmasına karşın, yapıtlarını yayımlamayan ve görünürde, bunları bastırmaya da hiç niyeti olmayan Hranislav'a dikkat çekmek için de sürekli fırsat kolluyordu.

Bütün bunlar gayet iyi biliniyordu ve Lucien'in arkadaşları, ölümünün ardından keşişlerin "putperest" yapıtlarını ateşe atmakta acele edeceklerini söyleyerek, ona bir şeyler yapmasını öğütlüyorlardı. Muşicki bunu iyi biliyordu; bu eşitsiz çarpışmada dövüşürken, yazgısının satranç karşılaşmasını kaybedeceğinden kuşkulanıyor ve bir mektupta şöyle yazıyordu: "Ağıtlarım ancak benim ölümümden ya da onunkinden (yani Stratimiroviç'inkinden) sonra yayımlanmaya mahkûm."

Korkuları yersiz değildi ve gerçekten de olaylar böyle gelişti. Stratimiroviç'in ölümünden sonra, Muşicki onun yerine seçildi ve eğer Karlovci tahta oturuşunu asla kutlamadıysa, bu yalnızca kendisinin de sonraki yıl, 1837'de, hasmının hemen ardından öldüğü içindir. Yapıtlarını yayımlamayı başaramaksızın.

Konferans bu noktada sona erdi ve eğer yirmi yıl sonra, bütün bu olayı bana hatırlatan bir şey olmasaydı, olasılıkla unutup gidecektim. O aralar, son iki yüzyılın edebiyatı üzerine çalışırken Muşicki'yi de okudum. Bana öyle geldi ki, cüppesi, yaşadığı zaman kilisedeki meslek yaşamına nasıl zarar vermişse, günümüzde de şiirine o kadar zarar veriyordu. Çünkü bilindiği gibi Muşicki eldeki hiç bir derlemede yer almıyor ve eski edebi Slav dilinde yazılmış yapıtları anlaşılmaz hale gelmiştir ve artık pek okuyucusu yoktur. Bu ağıtları ciddiyetle günümüz diline çevirdim ve en güzellerinden kimilerini ezberledim. Dilleri kulaktan kıl koparırkenki gibi şaklıyordu, dişlerimi terletiyor ve ağzımı, eskiden okundukları ve artık varolmayan salonların sesli yankılarıyla dolduruyordu. Bazen bunları bir aynanın ve yanan bir mumun önünde okuduğumu hayal ediyordum: aynanın yansıttığı yüz bana hiç mi hiç benzemiyordu, hareketleri benimkiler değildi ve bu yüzün sahibi odada bulunmuyordu. Bir aynanın bile yakalayamadığı hareketleri yapmak için bir nedenim olmadığından, gayet sakin oturduğum yerde kalıyor ve aynadaki adamın mumu söndürmek için üflemesini bekliyordum. Sabahleyin, aynı dizeleri tekrar etmeye çalıştığımda, bunların düzeltilmiş olduğunu ve şiirin fazladan bir kıtası daha olduğunu fark ediyordum.

1974 sonbaharında, Srpska Knjizevna Zadruga yayınevine bir ziyaretim sırasında, Leskovac'ın konferansını ve Lucien Muşicki'nin yayımlanmamış şiirlerini anımsadım ve mavi kapaklı "Sırp Edebiyatı" koleksiyonunda Muşicki'nin yapıtlarından bir seçmenin yayımlanmasını önerdim. Bunların uzun zamandır dosyamda olduğunu ve kitabın hemen basılabileceğini açıkladım. Projemi yönetim komitesine sunmaktan ve Lucien Muşicki'nin Ağıt ve Epigramlar'ını basmaktan başka yapılacak iş kalmamıştı.

O zamanlar, Srpska Knjizevna Zadruga'nın redaksiyon komitesi üyeleri arasında, Mladen Leskovac'ın dışında, mükemmel bir yönetici olarak tanınan ve bilimsel kurumları ve öğretim ve araştırma kuruluşlarını yöneten mekanizmalara mükemmelen hâkim olan, Belgrad üniversitesi profesörü Doktor Dimitri Vuçenov da yer almaktaydı. Allah vergisi olağandışı bir sezgiyle donatılmış, incelikli bir manevracı ve yasaları iyi bilen biri olarak, üstün etkisi her tür rastlantıya direniyordu. Onda suskun insanların ağır bakışları vardı -öğrenciler şaka yollu yalnızca bakarak, bir ceket düğmesini düşürebildiğini söylerlerdi- ve Tuna'nın iki yakasında da büyük prestij sahibi olmanın tadını çıkarıyordu. Belgrad üniversitesinde önemli bir kürsüyü yönetiyordu ve Novi Sad'da, en eski Sırp dergisi Letopis Matice srpske'nin redaktörüydü. Hep saçlarının renginde olan giysilerini, Edebiyat, Dilbilim, Tarih ve Folklor Yazıları'ndaki gerçekçilik üzerine çalışmalarını, Domanoviç üzerine tezini ve türlü ufak tefek dergideki pedagoji makalelerini anımsıyorum. 1974'ün bir akşamında, kendini yine Srpska Knjizevna Zadruga'nın redaksiyon komitesinin diğer üyelerinin ortasında, kitapları bir yanda, pencereleri di-

ğer yanda bırakarak birinci kattaki odayı ikiye bölen masanın başında otururken buldu. Oturdu, canlı bir hareketle, sanki onu dosdoğru masanın üzerine ya da duvara fırlatarak ezmek istiyormuşçasına saatini çıkardı ve önüne koydu. Toplantı başladı ve herkes bu saatin gösterdiği zamanın o gün Zadruga'da tik tak yapan bütün kol ve duvar saatlerininkinden farklı olduğu izlenimine kapıldı...

O dakikalarda, ben evdeydim ve misafir bekliyordum: küçük ekmeklerin tepelerini kesiyor, içlerini boşaltıyor ve yağ sürüyor, sonra rendelenmiş peynir, yumurta sarısı ve kara biber doldurup fırına sokuyordum. Ben bunları, diplerine birayla birlikte tuzlanmış çiğ yumurta kırdığım (tuz ağırdır ve yumurtaya kadar iner) birer bardak bira eşliğinde dostlarıma sunarken, Zadruga'da Muşicki hakkında konuşulmaktaydı. Söz profesör Vuçenov'daydı. Derinliklerinde sessizliğin hafif bir renk almakta olduğu gözleri söylediklerine hiç bir açıklama katmıyordu ve pek çok öğrenci kuşağını yeni Sırp gerçekçiliğiyle tanıştırmış sesi anılarda "Tiyatro kahvesi"nde Coca-Cola içilen bir bardağın biçimi kadar az iz bırakıyordu. Ama söyledikleri önemliydi. İki edebi dilde, eski ve modern olanda gözden geçirdiğim şiirleri övdü: girişimimde, önerimi desteklemek ve beni kitabı yayıma hazırlamak üzere görevlendirmek için haklı nedenler görüyordu. Gelgelelim hemen ekledi ki yine de bu iş için profesör Mladen Leskovac'tan daha nitelikli kimse göremiyordu; şair olarak yeteneği ve derin bilgisi, ona göre, başarısının en iyi güvencesiydi. Bu öneri benimsendi. Toplantıya katılmış olan Mladen Leskovac bu görevi üzerine almayı kabul etti, ama hemen üç yıllık bir erteleme istedi. Böylece kitap, matbaaya gidecek yerde, bir kenara bırakıldı ve

Muşicki'nin şiirleri bir kez daha yayımlanmamış olarak kaldı.

Ve ben, o gün Srpska Knjizevna Zadruga'nın salonunda toplananın redaksiyon komitesi olmadığı izlenimine kapıldım: bana öyle geldi ki bu yeniden başlayan Stratimiroviç ve Muşicki arasındaki düelloydu. Bu düelloda Stratimiroviç, Muşicki ile hesabını kesin olarak görmek için, eskiden Hranislav'ın arkasına olduğu gibi Leskovac'ın arkasına sığınarak, Dimitri Vuçenov'un yüzünü, savlarını ve kişiliğini kullanıyordu.

ÜTÜLÜ SAÇLAR

"Moskova" kahvesinde, bir banyoya yaraşır mermer zemin üzerinde, soğuk ve bardaklarımızı üzerinden ayırmakta güçlük çektiğimiz biraz yapışkan bir masanın etrafında oturuyorduk. Sesi kulaklarımıza dolan ve kahvenin bütün camekanlı çeperlerine yayılan yağmurun yağışını seyrediyorduk. Dışarıda, mis gibi öksürük çayı kokan ve çocukluğumuzu hatırlatan ağaçlı yolda, ıhlamurlardan sular sızıyordu. Sağanağın dinmesini beklerken, sakin sakin çene çalıyorduk. O konu bu konu derken, laf döndü dolaştı Grégoire Tezaloviç'e geldi ve birisi "annesi güzeldi" dedi.

"Neden idi? diye karşı çıkıldı, ölmedi ki, "idi" demenin alemi yok."

Bu gramer tartışmasında kesin hükmü vermek bana düştü. Geçmiş zaman kipinin yerinde kullanılıp kullanılmadığını de-

ğerlendirebilmem için, kahramanlarını uzun zamandır gayet iyi tanıdığım halde sonucundan bihaber olduğum bir olay anlattılar. Grégoire'ın babası Antoine Tezaloviç'in adı Belgrad'ın en baştan çıkarıcı erkeğine çıkmıştı. Ufacık bir bıyıkla kaş gibi taçlandırılmış, göz kadar küçük bir ağzı vardı. Etrafında pervane olan ve kendilerini yaşamına sokan bütün kadınlar, bayan hayranlarından birinin kızı önünde silahlarını indirdiği zaman umutsuzluğa kapılmışlardı.

"Onda ne bulmuş olabilir ki, diye kendi kendilerine soruyorlardı, kızın saçlarını ütülediğini görmüyor mu?" Soruları yanıtsız kalıyordu, ama Bayan Rugini'nin kemerine sıkıştırdığı ya da bütün siluetini bir anlığına gözler önüne seren hızlı ve zarif bir baş hareketiyle yerine oturttuğu çok güzel ve upuzun saçları olduğunu gayet iyi görüyorlardı. Dudaklarını dişleri arasına kıstırarak saçlarını bir omuzdan diğerine attığında, sanki vücudunun bütün bir yarısını çıplak bırakıyordu ve bu bütün mükemmelliği içinde, parmaklardan destek alan ayaklardan, baldırları ve omuzları ortaya çıkaran bükülmüş bele ve kumaşın ince dokusu altında her biri kendi yanına doğru giden göğüslere kadar fark ediliyordu. Bu erkeklerin bakışlarını çekiyordu ve yapmacık olduğunu iddia ettikleri bu baş hareketleri yüzünden bütün kadınlar Bayan Rugini'den nefret ediyordu. Kimi zamanlar, hayranlık dolu bir şaşkınlık uyandırarak gediğini saçlarıyla doldurduğu derinlemesine dekolte elbiseler giyerdi. Lisedeki bütün üçüncü sınıfımız Grégoire'ın annesini hayal ederdi... Ama bayağı değişmişti. Kocası ona bir erkek evlat bırakarak ölmüştü, güzelliği solmuştu, kırçıllaşan, ama hâlâ ağır saçları yaşını ele vermeye başlamış ve onları kesmek zorunda kalmıştı; geriye bir tek iradesi dışında

koruduğu, her ne kadar alışkanlıkla hâlâ bakışları üzerine çektiğini düşünse de, artık yersiz ve yararsız, o yelesini sallayan kısrağın edepsiz baş hareketi kalmıştı...

Oğlu bizimle aynı liseye gitmeye devam etmişti, kansız bir mizacı saklayan marsık gibi bir teni vardı. Ondan hoşlanmıyorduk, çünkü uzun zamandır tanıdığımız annesine benziyordu ve bunun bir oğlana pek uygun düşmediğini düşünüyorduk. Bazen, görünüşüyle kışkırtılmış halde, annesinin bizde bir zamanlar uyandırdığı heyecanları yeniden yaşayacakmışız gibi geliyordu. Ama birdenbire Grégoire irileşti, bıyık bıraktı, saçları uzadı, sırtı genişledi ve savaş sonrası modasını yansıtan ve yeniden revaçta olan paltolar giymeye başladı. Değişimin ilk farkına varanlar kızlar oldu.

"Sanki hızlı bir tren bana çarpmış gibi oldu", diye itiraf etti bir gün bunlardan biri sıra arkadaşına. Birisi işitti ve kızın Grégoire'dan söz ettiğini keşfettik. İşte böylece Bayan Rugini'nin oğlu erkeklerin dostluğunu kızlarınki uğruna bıraktı.

O zamanlar, Auto-Komanda'nın yanındaki Dördüncü Belgrad lisesinin ikinci sınıfında, bizimle birlikte Kosaça diye biri, namı diğer Vinç okuyordu ve Grégoire'la onun pek iyi anlaştıkları söylenemezdi. Kosaça'nın başına pek sıradan olmayan bir şey, ardından gelen olayların nedenini ortaya çıkardığına inanılan o kötüye alamet şeylerden biri gelmişti. Bir gün sınıfta, kendinden büyük bir çocukla kavga ederken, teklifsizce, bir meyveyi koparır gibi, hasmının kulağını kesiverdi. Bunun ardından liseyi terk etti ve bir süre ortadan kayboldu. Dendiğine göre onu götüren polis memuru sustalı çakısını görmek istemiş ve bu da Duşanovac'da işlenmiş bir cinayet davasındaki suç aleti çıkmış. Delil yetersizliğinden bırakılınca, Kosaça

Duşanovac sinemasının civarında sürtmeye devam etti, ama Belgrad'ın merkezine hiç gitmiyordu ve bir gün sekiz yıldan beridir Terazije'ye adımını atmadığını itiraf etti. Vozdovac kilisesinin üzerindeki Drndara partilerini dolaşıyor, "Lavadin"den "Kovaç"a kadar bütün kahvelerde mola verip her birinde küçük bir kadeh erik rakısı içiyordu; dendiğine göre cebinde daima iki bıçak taşıyordu.

Anlaşılan bıçaklarından birini ilk kez, o zamanlar bir asma katı olan "Ihlamur gölgesinde" barındaki bir kavgada kullanmıştı. Dışarı çıkmakta olduğu anda, "görülecek hesabı" olan bir genç asma katın tepesinden başına bir sandalye atmış. Kosaça sandalyeyi beceriklilikle havada yakalamış ve saldırganının masasındaki bütün bardakları kırarak, hemen geri yollamış. Bu öteki hemen peşine düşmüş, ama onu neredeyse hemen, kanlar içinde, karnına bir bıçak saplanmış halde geri getirmişler. Sıvışacağı yerde, Kosaça yaralıyı taşımaya yardım etmiş ve polis memurunu beklemiş; kendisine yalvartmadan, açık bile olmayan ve kullanılmamış bıçağını ona göstermiş. Hasmının ona "kendi bıçağıyla" saldırdığını, dövüştüklerini, yere yuvarlandıklarını ve düşüş sırasında, saldırganın silahı üzerine çakıldığını açıklamış. Kosaça serbest bırakılmış, ama söylendiğine göre o zamandan beri iki bıçak taşıyormuş, gittikçe daha büyük rahatlık, hız ve ustalıkla kullandığı biri ve yalnızca zorunlu durumlarda gösterdiği diğeri. Aklını kaybettiğini ve eğer bir süreliğine ciddi ciddiye peşine düşülmesinden kurtulduysa, bunu yalnızca savaş sonrasının karmaşasına borçlu olduğunu söylüyorlardı. Sonunda onu tutukladılar ve uzun zaman hapiste kaldı.

İşte aşağı yukarı o aralar öğrenciler arası bir içki aleminde,

Kosaça konusu açıldığında, ilk kez Grégoire'dan, Bayan Rugini'nin oğlundan söz edildi. Kosaça anıldığında, birisi aklını yitiren tek kişinin o olmadığını söyledi. Dostlarımızdan bir diğeri daha, Grégoire Tezaloviç de kendince aklını yitirmişti. Ama onun deli olduğu, kadınlardı!

Bunda gerçek payı yok değildi. Grégoire'ın saçlarını ütülediği ve kadınlarla konuşurken diline özellikle özen gösterdiği anlatılıyordu. Bu seçme bir dağarcık kullandığı anlamına gelmiyor, çünkü gerçekte, uzun sohbetler yapmak sözkonusu değildi. Ama sürekli olarak ve neredeyse kendiliğinden tavırlarını, duruşunu, hareketlerini, saçlarını geriye atıp düzenleyiş, sigara içiş, paltosunun düğmelerini ilikleyiş ya da kahve kaşığını tutuş biçimini denetim altında tutuyordu ve bütün bunlar bir tek amaç doğrultusundaydı. İlk önce lisede, ardından kentte büyük başarı gösteren bu dilsiz dile mükemmelen hâkimdi, çünkü Grégoire kendinden yaşlı öğrencilere ve kadınlara takılmakta geç kalmadı: bu kadınlar onu resepsiyonlara davet ederlerdi, böylece sayısız macera yaşadı. Gelgelelim bu dilin öyle bir kereliğine edinilmediğini biliyordu. Modayı izlemek ve bunu her iki ya da üç yılda bir yeniden öğrenmek gerekliydi. Ve Grégoire hep tutku ve başarıyla yeniden öğreniyordu. Moda, diyordu, tıpkı dili gibi, aslında dönüp dolaşıp bir tek şeye dayanır: belli bir anda, kadınların hangi noktaya kadar kendilerini elde edilmesi kolay ya da güç gösterdiklerini bilmek. Moda kadınları bazen, gerçek duyguları ne olursa olsun ve kimse onlardan bunu istemeksizin, kendilerini yoldan ilk geçenin kollarına atabilecek kadar kolay, o kadar yanaşılabilir bir havaya bürünmeye itiyordu. Kısa süre sonra, programda değişiklik oluyordu: soğuk ve gerçekte olunduğundan

daha erişilmez görünmek gerekiyordu. Her şey bu yasanın boyunduruğu altındadır ve iki aşırı uç arasındaki bu incecik ip üstünde kadınlar, peşlerinden tıpkı takılar, giysiler, makyaj ve gündelik nesnelerin rengi gibi ortak kurala uyan hayranlarını, bizleri sürükleyerek, kuşak be kuşak ilerlemişlerdir... Bir kızın, Grégoire'la ikinci kez yatmadan önce, ona önceden sahip olduğunu hatırlamayacağına dair bahse tutuştuğu oldu: kız bahsi kazandı.

Bir gün Grégoire'la Kosaça arasında bir koşutluk kurmuş olduğumuzu hepimiz de unutmuştuk ki, talihin cilvesine bakın, (hapisten yeni çıkmış) Kosaça ile Grégoire'ın bir akşam aynı kıza denk düşecekleri tuttu. Kız çok gençti, çene hizasında küçük yuvarlak göğüsleri ve elbisesinden görünen çok oyuk bir göbeği vardı. Ciklet balonları şişiriyordu ve önünü görmek için, gözlerinin üzerine düşen saç tutamını üfürüyordu. Deneyimsizliğinden dolayı, dikkatsizce macera macera üstüne yığıyordu. İki talibinin eşliğinde çıktı ve aynı akşam her ikisiyle de yatacağına söz verdi. İş birincinin kim olacağını seçmeye kalıyordu. Avala yolu üzerinde, "Kovaç" kahvesinin karşısındaki koru yönünde yürüyorlardı. Birdenbire Kosaça'ya bıçağı olup olmadığını sordu ve o, gülerek, olmadığını söyledi. O zaman kız şöyle diyerek ikisinin de ceplerini ters çevirdi:

"O halde astarı dişlerinle kes!" Kızın ne istediğini anlamışlardı. Kendisi seçmek istiyordu. Kosaça yedek bıçağını çekti, ceplerin dibini kesti, her biri kızın bir kolunu aldı, kız ceplerden doğru, ellerini pantalonlarına daldırdı ve yollarına devam ettiler.

"Eee, kararını verdin mi? diye sabırsızlandı Kosaça.

- Veremiyorum. İkiniz de ağır sikletmişsiniz. Kendi kendime hangisi daha beter diye soruyorum", diye yanıtladı kız. O anda, Grégoire, sinir bozukluğundan ya da tamamen başka bir nedenden, uzun saçlarını bir omuzdan diğerine savurdu; bütün vücudu, hazır ve gerili, bu harekete katılıyordu ve bu son noktayı koydu. Kız ve Kosaça aynı anda karar verdiler. Kız elini çabucak Kosaça'nın cebinden çekti ve Grégoire'a döndü, ama daha başını tam döndürmeden bile önce, Kosaça kanlı bir nefret nöbetine tutuldu. Gülümsedi ve bıraktı bir araba kapısı altına girip işe koyulsunlar. Orgazma yaklaştıklarını tahmin ettiğinde, Grégoire'a yaklaştı ve boşalmasına zaman tanımaksızın, sırtına bir bıçak sapladı.

AZİZ MARKO'NUN ATLARI
Ya da
TRUVA DESTANI

Hey!... Ormanda sincaplar, cevizlerini kemirdiklerini işittiğini sandığın yerden hep iki kat daha uzaktadırlar. Rüyada gerçekte olduğundan hep iki kat daha gencizdir, tıpkı beni sağarken uyuyakalan ve rüyasında anasını emdiğini gören bu aptal kadın gibi. Korku içinde uyandı, çünkü rüyasında Truva kentimizin, kısrakların rüzgâr onları döllesin diye gemilerin pupasına götürüleceği gün doğan bir çocuk yüzünden yanıp kül olacağını görmüştü. O zamanlar, Truva kentimiz henüz gemilere yüklenmişti. Muzaffer boğaları ve kısrakları taşıyarak, memesi olan her şeyi sağarak, Kıbrıs kıyılarını arkamızda bırakmış, ama Asya'ya varamamıştık. Dümdüz sessizlik bizi fena yakalamıştı ve gemiler üç haftadır yerlerinde sayıyordu, bir deri bir kemik bir yelkenliler sürüsü. Ekmeğimizi gölgelerle yaptığımızdan, gözlerimizle yemekten başka yapacağımız kalmamıştı. Gemide bir günahkâr, saf olmayan biri var, diyordu Truvalılar. Kadın rüyasını anlattığında, herkes yelkencilerin kıs-

rakları, Yunanistan rüzgârlarının onlara yetişmek için koşturarak donanmamızı ilerleteceği umuduyla gemilerin pupasına götürdüğünü anımsadı. Kısraklar yelkenlerin içinde patırdıyordu, ama gemiler kıpırdamıyordu. O zaman bunun o gün doğan küçük oğlanın suçu olduğu düşünüldü: bu oydu, kehanetin günahkârı, kenti yakıp kül edecek kişi. Truvalılar gübre ve pişmiş topraktan çanak çömlek dolu bu gemilerde çıkacak bir yangından kuşkulanarak, çocuğu denize attılar. Bu emekler boşa çıktı. O zaman benim de aynı gün, biraz daha geç doğduğum akıllarına geldi. Bir tayfa beni denize atmakla görevlendirildi, ama ona gümüşten bir at nalı verilerek para yedirildi ve beni geceleyin, gizlice, içine bir de dümene bağlı keçi yerleştirdiği bir sandala bindirdi ve ıda dağlarının yönünde dalgaların keyfince gitmeye bıraktı. Çok geçmeden rüzgâr çıktı ve bütün gemiler Asya kıyılarına doğru yola koyuldu; bununla birlikte, keçi de beni, bir yandan emzirip üzerime de işeyerek, ayak basacak topraklara kadar götürdü. Başka keçilerden oluşan bir sürü tarafından karşılanarak, sakal uzamasını durdurmayı bilen ve yumurtaları süsleyip kaz tüylerini tarayarak kazandıkları az bir şeyle yaşayan o başıboşlardan biri tarafından bulundum. Beni çobanlara teslim etti, onlar da bana İskender Paris Pastireviç (çoban oğlu) adını verdiler. Onların yanında büyüdüm ve mesleklerini o kadar iyi öğrendim ki, akrepleri bile otlatabilirdim. Sesimin eriştiği kadar uzağa taş atabiliyordum ve o kadar yakışıklıydım ki, yalnız kadınlar ve tanrıçalar değil, keçiler de bana göz koyardı ve beni ilk kez dul bırakan da bir keçi oldu. Eğer günün birinde gizlice, bir boğa güreşine katılmak için hayvanlarımızı Truva'ya sürmeseydim, nereden geldiğimi asla bilemeyecek-

tim: işte orada, tesadüfen annemle babamı tanıdım. Kıyıda iki mermer dökücüsü, duvarlar yükseldiği ölçüde giderek daha çok terleyerek kenti inşa eden iki fukara iblis gördüm. Birinin adı Pebus’du ve testereciydi, taşları kesiyor ve yerine koyuyordu. Onun arzusu uyarınca, kent sağlam toprak üzerinde inşa ediliyordu. Diğeri, Neptomus, bir deniz şeytanıydı ve dalgalara hükmediyordu. Denizden balçık çekiyordu ve onu seçenler meskenlerini suyun içinde kuruyorlardı.

“Demek benim yüzümden yanıp kül olması gereken Truva kenti bu”, diye düşündüm. Ve işte böylece Truva ne toprak üstünde ne dalgaların üstünde, ama yarı yarıya tuzun içinde, yarı yarıya da pişmiş toprak üzerinde kuruldu ve ailem orada yerleşip büyüdü. Küçük erkek kardeşim, kıta üzerinde doğdu, Geyik adını aldı. Aşağıdaki hikâye ondan söz ediyor ve benim hakkımdaki gerçeği söylüyor. Bakın olaylar nasıl gelişti.

Babamın doğru düzgün çekmeyen, ama teli ezgili ve uzayan bir ses çıkardığı için atmadığı bir yayı vardı. Okunu fırlattığı sırada hedefini ortalayacak yerde, elinin yerini biraz oynatma alışkanlığını edinmişti ve bu oku dosdoğru hedefe götürüyordu; hayvan vurulurdu ve yayın uyumlu sesi ormanların içinden yansılanırdı. Bunu uzaktan duyarlar ve derlerdi ki: “Duydun mu, Priamus acıkmış. Ava çıkmış!”

Kardeşim, daha “koşum takımlarını taşırken” (ki, bizim dilimizde, buna pri amu denir) bile atlarla arası iyi olan babamınkine nazire olarak, Priamusoviç (Priamus’un oğlu) adını almıştı. Ona pişmanlık işareti olarak Geyik ön adını veren annemdi. Onun rahmine düştüğü anda, babamın uygunsuz ve üzücü bi-

çimde öldürdüğü bir geyiğin etini yediğini anlatırdı. Babam bütün gece boyunca, başarısızca av peşinde koşmuş. Yay gecenin neminden kendi kendine titreşmeye başlamış, av hayvanlarını kaçırmaktaymış ki, babam geyiği görmüş, ama hayvan menzil dışındaymış. O zaman Priamus haç işareti yapmış ve kendini oklarına sunsun diye onu duasıyla kıpırtısız kılmaya çalışmış. Ona bakarken şöyle diyormuş:

"Babam ve annem beni terk ettiler ve soğuk kulaklarıma kadar içime işledi. Vücudum acı içinde, yaşlılık yaklaşıyor, talihsizlikler üzerime saldırıyor: işlerim kötü gidiyor, kimse benim emeğimi istemiyor, dostlarım bana ihanet etti, kilisem papazsız kaldı. Güzel olan her şey uçup gitti, kötülük çırılçıplak ortada. Karanlıklar içinde gemimizi yönlendiriyoruz ve görünürde hiç liman yok. Boş yere kürek çekiyoruz, ilerlediğimiz vaki değil. Kemerimize kadar düğmelerimiz açık olsa da, yakalarımız bizi yaralıyor. İsa uykuya dalmış. Daha başımıza neler gelecek? Bir tek ölüm bizi kurtarabilir. Ama bu dünyanın neye benzediğini gördüğümde, öteki beni korkutuyor..."

Bu sözlerin üzerine, geyik yaklaşmış ve tıpkı gövdenin ruhun esiri olması gibi, duanın tuzağına düşmüş, hiç kıpırdamamış, babam da onun hakkından gelmiş. Yemek yedikten sonra, annemle babam geyiğin hâlâ sıcak çiğ derisi içinde yatmışlar; işte orada kardeşimi yapmışlar ve pişmanlık işareti olarak annem ona Geyik adını vermiş.

Biraz büyüdü mü, benim gibi yakışıklı, erkeksi ve güçlü olmayacağı anlaşıldı. Çocukluğunda yılanlar kulaklarını ve gözlerini yalamış, o da cılız kalmıştı. Aziz emareleri gösteriyordu, tamamen berraktı ve herkes ileride geleceği öngöreceğini söylüyordu. Garip ve karışık, bir erik çekirdeği çiğnemişcesi-

ne ünlemlerle kesilen bir dil konuşurdu ve yürüyen bir kuş kadar beceriksizdi. Ama, acınası halde, önceki günden geriye kalan mezarsı ışık içinde boğulmuş, pencereye yerleşti mi, birdenbire hafifçe, zincirinden boşalmış bir köpek gibi ertesi günün ötesine doğru uçan tatlı ve derin bir sesle, tıpkı güneşin ilk ışıklarındaki bir kuş gibi şarkı söylemeye koyulurdu. Gözlerini kutsanmış defnelerle kapladığını ve ağaçların tepesinde ertesi günü gördüğünü saptayınca, anne babası onu keşişlere teslim etti.

Manastıra geldiği an, onu yeni efendileri olacak iki eşekle tanıştırdılar. Sanki ağızları aynı etten yapılmamış gibi, biri hep suskundu, diğeriyse durmaksızın gevezelik ediyordu. Bunlar kendilerini adadıkları aman vermez nefret yüzünden cezalandırılmışlardı. Tuhaf bir kafadarlık içinde aynı hücreyi paylaşıyor ve birbirlerini oturacak yer niyetine dizlerine buyur ediyorlardı; ellerini çaprazlayarak dua ederlerdi ve bunu iki sol eli iki sağ ele dua için bitiştirerek yaparlardı. Her biri boynunda aşıkların taşıdığı ve birbirlerini çağırmaya yarayan o taşlardan birini taşıyordu. Taş delikti ve ipinin ucunda çabucak döndürüldüğünde, çok yumuşak, ama ta uzaklara kadar erişen bir ses çıkarıyordu. İşte böylece her biri her an diğerinin nerede olduğunu bilsin diye karşılıklı birbirlerini çağırırlardı, çünkü her biri diğerini bir an gözden kaybederse onun kendisine haksızlık yapması korkusuyla yaşardı.

Geyiğe hemen iki şey söylediler:

Primo. Rüyada gerçektekinden hep iki kat daha gencizdir, ama uyanıklık halinde bile, anılarımız ve gözyaşlarımız bizden iki kat daha yaşlıdır. Alt tarafı vücudumuza iliştirilmiş duyularımızın iki ucu orada bulunmaz: bir uçları, siyah ve çamurlu,

topraktan çıkar ve geçmişten geleceğe ve güneşe doğru bir bitki gibi tırmanır; diğer uç, saf ve saydam, ışıktan yere doğru iner ve geçmişi denetler. Biri yükselme çabası içinde homurdanıp kişner; diğeri en büyük sessizlik içinde, görevini çaba harcamadan ve gürültüsüzce yerine getirerek aşağı iner. Yukarı çıkan arınmayı bekler; aşağı inen kirlenmemeye bakar. Geyik Priamusoviç duyuların bir sekiz oluşturmak üzere düğümlendiği yerde bulunuyor.

Secundo. Eğer yeteneklerinin gelişmesini istiyorsa, susuzluğuna hâkim olması gerekecek. Bu eşekler, manastıra bir kez girdi mi, susuzluğunu sıradan sularla değil, yalnızca belli bir ırmağın suyuyla gidermesi gerektiğini söylemek istiyorlardı. Bu su, dediler ona, İda dağına pek yakın akıyor; akşamları, susamış hayvanlar oradan kana kana su içmeye gider. Ama su acıdır ve yabanisi evcili bütün hayvanlar, kıyıda tek boynuzlu atın gelip içmesini bekler. Gelip eğildiğinde ve boynuzu dalgaları okşadığında, su karışır ve tatlanır. Kardeşim de o zaman, diğer bütün hayvanlar gibi, susuzluğunu gideren tek boynuzlu at başını kaldırana dek içebilirdi. Boynuz sudan çıktı mı, su yeniden acıyordu. "Bu kısacık an su içebileceğin tek zamandır, ama kendini bundan men etmelisin, diyordu keşişler kardeşime. İşte nedeni. Tek boynuzlu at su içtiği ve boynuzu suyu karıştırdığı sürece, gözleri bir saydamlık yaratır. İşte orada, o dakikada, o belirli yerde, su duru ve içilebilir olduğu sürece, ölümün ardından, geleceği avucunda gibi açık ve net görebilirsin. Bunu başarmak için, o zaman ırmağın dibinden sana görünecek yüze bakmalısın. Göreceğin şeylere anlamlarını verecek olan odur. Bu bir erkek yüzüyse, göreceğin ve kehanette bulunacakların Güneş, Doğu ve sa-

bah burcu altında yayılan uzamla ilgili olacak; eğer bir kadın yüzüyse, bildireceğin olaylar Batı, gece ve Ay burcu altında olacak. Kısacası, eğer bir kentin yandığını görürsen ve onun aşağısında, suyun dibinde, bir kadın yüzü fark edersen, bu kentin batıda olduğunu bileceksin. Ve tersi.

"Bu arada, diye sözlerini tamamladı bu gevezeler, tek boynuzlu atın neye benzediğini bilesin diye seni atları göstermeye götüreceğiz. Bu uzun bir yol ve geri kalan her şeyi anladığın zaman oraya gideceğiz."

Kardeşim çalışmaya başladı. Bu uzun zaman aldı; en zoru da susuzluğa dayanmaya alışmak oldu. Tam anlamıyla kusursuz olduğuna kanaat getirince, keşişler hazırlıklarını yaptılar. Üstüne balmumu döktükleri bir peynir kalıbının içine acı biber batırdılar, kuzuların üstünü sazlarla örttüler ve yola koyuldular. Böyle iki ürkek tosun, yanlarında bir maymun, gemide etraflarına çizilmiş bir "vaşak dairesi" içinde uyuyarak ve tehlikelerden korunmak için dillerinin altına küçük haçlar koyarak, Asya kıyıları boyunca Dogeler Kentine kadar gemiyle yol aldılar. Balık yemeyi, bunların yalnızca adında bir omurga (r sesi) olan aylar süresince tüketilebileceği düşüncesiyle reddediyorlardı. Bütün paralarını gemiye binerken, onlara İstanbul'un neresinde bir hazinenin saklandığını açıklamaya söz veren önlerine çıkan ilk serseriye bütün paralarını vermişlerdi. Adam keselerini aldı, onlara "Taşı toprağı altın!" diye fısıldadı ve sırra kadem bastı. Onlara düşen artık bu amaçla geldikleri işi bir an önce bitirmek ve hemen geri dönmekti. Büyük meydana gittiler ve Geyik Priamusoviç'e Büyük İskender zamanında bronzdan dökülmüş dört atı gösterdiler. Geyik, alnında hiç bir şişlik olmamasına karşın, tek boynuzlu atı hemen tanıdı. O zaman

keşişler ona şöyle dediler:

"Bu atlara iyi bak. Şimdilik kıpırtısızlar. Ama her kıpırdayışlarında, bir imparatorluk çöker..."

*

Döndüklerinde, kardeşimi bir ırmağın kenarına götürdüler ve hayvanat arasında bir hayvan gibi, içilmez, bulanık ve kötü suya kulak kabartsın, onu koklasın ve susuzluğuna hâkim olarak tek boynuzlu atın gelişini gözlesin diye onu orada bıraktılar. Kursağından geçen lokmalar yavaş yavaş içindeki geyiği gömüyordu. Ama kimse meleğin ne zaman geleceğini bilmez ve kardeşim de tek boynuzlu atın ne zaman görüneceğini bilemiyordu. Bir kereden daha fazla geldi gelmesine ama, kardeşim susuzluğa ya da uykuya yenik düşüyor ya da gözlerinin duru suya ulaştığı anı kaçırıyordu ve çektiği acıların arasından geleceği görmeksizin uzun zaman geçti. Bununla birlikte, bir gün gereken her şeyi yaptı: o zaman bu akıl fukarası, bu safdil oğlan, tıpkı kimi zaman gülmenin bizi zaptetmesi gibi, içini tamamen dolduran bitmez tükenmez bir yeteneksizlikler dizisinin, kusursuz bir açıklıkla, göz alabildiğine açılıp yayıldığını gördü. Bakışları giderek daha uzaklara yayılıyor, gelecek günler ona dalga dalga geliyordu ve o da bize görülerini anlatıyordu. Ertesi günkü sakalının zamanından önce uzadığını görüyordu, ama bunu ne tutabiliyor ne de tarayabiliyordu. Geniş kıtalar ona açılıyordu, yarının bitkilerinin gürlediğini işitiyordu, ağzına bir taş tadı geliyordu. Güneş yıllarını sayıyor, Adem ve Havva'nın ateşten elmasının Truva kentine girdiğini görüyordu. Benim, çoban oğlu ıskender Paris'in de, çoban asamı bir şapkaya saplamamı, çoraplarımı değiştirmemi, Isparta'ya gitmemi ve şaraba batırılmış parma-

ğımla, masada bir başkasıyla evli ve adı Helena olan güzel bir kadına aşk mektubu yazmamı gördü. Sonra o kadını kaçırıp Truva'ya ganimet olarak getirişimi gördü: ateşten elma böylelikle içten içe tamamen yanmakta olan kentimize giriyordu... Kardeşim Geyik Priamusoviç daha da uzaklara, daha da derinlere doğru zamanı katederken, her türden saçmalık ve abeslik görüyor, artık duramıyordu; bir çorabı ters çevirir gibi, gözleri onu kendilerinin bile artık varolmadığı bir zamana taşıyordu. Palmiyelerden dikey duruşun en rahatsız olanı olduğunu öğrenmişti, ama yine de pencerede ayakta duruyordu; dosdoğru karşısına, geleceğe bakıyordu, haçlıların 1204'te, Konstantinopolis'de, dört iri atı Venedik kadırgalarına yüklediklerini görüyordu, dehşet içindeki Paleologuslar'ı, altın kıyafetli Slavların mızraklarını kentin kapılarına sapladıklarını görüyordu; bir imparatorluğun daha çökmekte olduğunu görüyordu. Roma'nın önce Konstantinopolis'e, sonra da Moskova'ya taşındığını gördü, Denizci Côme'un gemisini ve Kolomb'unkini Yeni Dünya sahillerinde gördü, Türkleri Viyana kapılarında, Napolyon'u kışın ortasında ve Galyalıları at cesetlerinin etrafa dağıldığı Byalostok'dan kaçarken gördü... Ve kardeşim Geyik Priamusoviç, o saf çocuk, Truva surlarının tepesinden, bir Rus ekiminde kızıl karlar gördü ve Blitzkrieg'i, Yalta görüşmelerini ve 1948'de Stalin'i gördü; dehşet içinde, günahlarının sisleri arasından, Kudüs'ü, Ağlama duvarını, Arapları, yeniden doğuya doğru akan petrolü, Anglosaksonların Sovyetlerin fethettiği uzayda Ay üzerinde yürümesini gördü ve kahin gözlerinin kuyusundan, hep daha derin, su çekerek, kimbilir daha neler gördü. Ta dipte, İtalyan gazetesi Corriere della sera'nın 21 mart 1975 tarihli atılmış bir nüshasını gördü ve kendi boy-

nuna üfleyerek, bu gazetedeki bir makaleyi kendi kendine okudu:

"Yüzyıllardan beridir Venedik'te Aziz Marko bazilikasının ön cephesini süsleyen dört meşhur bronz attan biri dün kaidesinden çıkarıldı, çünkü bronz kanserine yakalandı. Yirmi üç yüzyıl boyunca bu atlar şiddetli deniz rüzgârlarına ve sağanaklara başarıyla göğüs gerdi, ama çağımızın zehirli havasının ölümcül etkisine dayanamadılar. Böylelikle atlar, insanlığın teknik ilerlemeleri için ödemesi gereken yüksek bedeli ödüyorlar, aşındırıcı parçacıklar bu güzel anıtların binlerce yıllık gövdelerine tehlikeli biçimde zarar verdi. Atlardan biri tabanından çıkarıldığında, Aziz Marko bazilikasının önünde pek çok Venedikli eski atasözünü andı: "Aziz Marko'nun atları oynadığında, iki imparatorluktan biri yıkılır." Bu kez hangisi olacak?"...

Bu soruyu yanıtlayabilmek için, kardeşimin suda yansıyan yüzün bir erkeğinki mi yoksa kadınınki mi olduğunu da görmesi gerekiyordu. Can verecek olan Batı mı yoksa Doğu muydu? Tek boynuzlu atın gözlerinin suyu saydamlaştırdığı yerde, suyun dibinde gördüğü sensin, bu satırları okuyan ve bankının üzerinde ya da koltuğuna gömülmüş, kendini emniyette ve oyunun dışında zanneden sen.

O zaman bu sahtekârlıklar ve hezeyanlar artık canıma tak etti, çoban asamı şapkama diktim, çoraplarımı değiştim ve masanın üzerinde, şaraba batırılmış parmağımla, güzel kraliçe Helena'ya aşk mektubumu yazmak için Isparta'ya gittim.

Bütün bu görülenler başlasın artık!

ÜVEY AĞABEY

Anne tarafımdan dedem, bende hiç hatıra bırakmamış Dr. Etienne Mihailoviç (1853-1922), Mohaç'da, Sırp başrahibi Dobren ile Sophie Kanuriçeva'nın evinde dünyaya gelmiş. Anne babası onu Peçuy ve Koloşvar liselerine vermiş, sonra o zamanki tabirle tuzlamadan yemesin diye, hukuk ve felsefe okumaya Pest'e yollamışlar. Sombor'da öğretmen okulunda eğitmen, Subotica ve Novi Sad'da avukat olmuş ve sırasıyla farklı mesleklerini uygularken, Kovin'den Bela Crkva'ya, on iki takım elbisesini, şapkalarını ve bastonlarını taşıyarak dolaşmış durmuş. Birinci Dünya Savaşında, Arad'daki Macar kampına atılmış, çünkü şöyle demiş: "Zayıf havaya eken rüzgâr gürültüsü biçer." Savaştan sonra, Sombor'da hâkim olarak ölmüş ve kentin küçük bir kilisesinin arkasına gömülmüş. İki kere evlenmiş, iki keresinde de mutsuz ettiği kadınlarla aile hayatında mutlu olmuş ve altı çocuğu olmuş. İlk eşi Pançevo-

luymuş ve ona bir oğlan ve iki kız vermiş: dayım, annem ve teyzem. İkinci eşi Novi Sad'dan, bir tüccar ailesinden, Viyana'da oturan ama Novi Sad'da iki evleri olan Steyiç'lerdenmiş: biri, bir katı ve bütün cephesi boyunca uzanan bir balkonu olan, "Voyvodin" otelinin karşısında hâlâ duran; ötekiyse, çeşmeli olan ve bir kuyunun üzerinde inşa edilmiş, Lebarska Sokağı'nın köşesinde bulunan. İkinci karısı çeyiz olarak Cenej bölgesini getirmiş ve ona tümü de kız diğer üç çocuğunu vermiş.

Bütün çocukları arasında, ona benzeyen tek kişi tek oğlu, bütün ailenin onu bugün hâlâ andığı adıyla dayım Bratsa'ydı. Dalgalı saçları vardı, yanında, haftada yalnızca bir kez, pazar ayininde çıkardığı bir saat ve küçük bir cep tuzluğu taşırdı. Anlatıldığına göre, geceleri, dizginler boynunun etrafında, elinde bir keman, geçerken pencereleri bir bir açtırarak, sokaklara arabayla inermiş ve atlar, yayın titreşimlerine kırbaç şaklamalarına olduğu kadar dikkat kesilmiş halde, keman sesine göre kavşaklarda hangi yöne sapacaklarını bilirlermiş. Her handa dururmuş ve hancılar arabasına bira getirirmiş. İçkisinin içine bir gümüş para koyar, birayı içer ve bardağı parayla birlikte geri verirmiş. Maymun iştahlı olduğu ve en iyi şeylerden bile çabucak sıkıldığı da söylenirdi. İşte böylece Peçuy'a kadar "bakaloryasını satın almak" için yeni bir cüzdanla üç kere yolculuk yapmış ve üç keresinde de parasını düğün derneğe harcamış. Su üstünde dantel şemsiyeli genç bir bayanın eşliğinde gezinti yapmak istediğinde, bu fırsat onuruna bir bayrakla süslenmiş sandalına, kareli bir örtüyle donanmış ve kristaller ve porselenler, çeşit çeşit yiyecek ve içeceklerle dolu küçük bir masa koydururmuş. Bratsa yulaf

sarısı bıyıklarının altından gülermiş ve bir yandan suyun yüzeyinde kayılırken, kafeslere benzeyen sazdan yüksek iskemlelerde sofra başına geçilirmiş. Adını aldığım ve kendisine benzediğim bu dayı, çünkü ailemizde her şey satranç oyunundaki at gibi dik bir açıya göre yer değiştirir, Birinci Dünya Savaşından hemen önce Avusturya sınırlarını terk etti; Sırbistan'a geçti, gönüllü olarak orduya yazıldı ve Avusturya ordusuna karşı savaşırken can verdi.

Ölümü, dedemin iki ailesinde de farklı sonuçlara yol açtı. Bu, annemle teyzemi yalnızca erkek kardeşlerinden değil, miraslarından da mahrum bıraktı, çünkü tuhaf bir vasiyet kuralınca, kız kardeşleri gibi dayım da, rüştünü ispatlamadığı sürece anne tarafının mülkünü miras alamıyordu. “Tahta ata binen sarı kumdan soba kurar”, derdi ninem. Onunla aynı zamanda kır hastanesinde tedavi görmüş bir askerin tanıklığına göre, dayım on sekiz yaşına basmadan birkaç gün önce, yaralarından ve tifodan ölmüştü ve bu birkaç gün ailemi kesin biçimde mirastan mahrum bıraktı; boşandıktan sonra kendi ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalmış ninem, Maçva'daki bir eğitmenlik görevine talip olmak zorunda kalırken, iki kızı ve biz, onların çocukları, en azından İkinci Dünya Savaşına kadar, mirası alabilmiş olsaydık esirgeneceğimiz yoksul bir yaşama mahkûm olduk. İkinci Savaşın ve bu yaşamın birkaç on yılının ardından, uzun zaman önce vazgeçtikleri ve artık bir şeyleri değiştirmek için çok geç kalındığı halde, teyzem ve annem Selanik'e yolculuğa çıktılar. Orada, belki de onlarla aynı zamanda yaşayıp olgunlaşmış bilmem hangi inanılmaz sezgiyle, dayımın mezarını aradılar, Zeytinlik'te -Yunanistan'daki Sırp askeri mezarlığı- buldular, rüştünü ıspatladıktan tam bir

yıl sonra öldüğünü saptadılar ve çok geç, ama itiraz kabul etmez biçimde, aldatıldıklarını ve bir enayi yaşamı sürdürdüklerini anladılar: bütün bu yıllar boyunca, küçük kuşkular onları başlarını kaldırıp da zahmetlerine son verebilecek ve bizi sefaletten çekip çıkarabilecek belirleyici olguyu aydınlatmaktan alakoymuştu. Çünkü mutsuzluk mutsuzluk doğurur.

Dedemin ailesinin öteki kolunda, dayımın ölümü çok farklı bir biçimde hissedildi. Üvey kız kardeşlerinden biri, Vida evlendi ve bizimle Belgrad'da yaşamaya geldi, öte yandan diğer ikisi Sombor'a, babamızın evine, ölümünün ardından da, yaşamlarının geri kalanını geçirdikleri Subotica'ya oturmaya gittiler. Onlar evlenmedi. Belediyenin karşısında, rengarenk fayans bir sobaya benzeyen mineli kiremitlerle kaplı bir binada oturuyorlardı. İkinci katta, merdivenin karşısında, camekanlı bir bölmenin ardındaki alacalı desenli duvar kağıtları yapıştırılmış daireleri, taşınırken peşlerinden sürükledikleri ve babalarının eşyalarının üst üste yığıldığı ufak tefek ıvır zıvırla tıka basa doluydu. Marika ve Anka adlarını ayakkabıları ve cam düğmeli korseleriyle aynı kayıtsızlık içinde taşıyordu. Kişilik farkına karşın, üvey ağabeylerine taparlardı ve öldüğüne gerçekte asla inanmadılar. İkisinden birinin, cephede öldüğünü öğrendikten sonra, rüyasında onu ilk kez nasıl ve ne zaman yeniden gördüğünü söylemek şimdi güç: belki de bilmediğimiz halde hâlâ hayattaydı. Her ne ise, rüyasını hemen kız kardeşine anlattı ve ikisi de bunu değerli bir hatıra olarak sakladılar.

"Tanrım, Marika, sanki bir odadaymışız, bu değil de, Novi Sad'daki ya da Sombor'daki odalardan biri; daha bıyıkları yokmuş. O kadar uzun zaman konuşmadan durmaktan, dili-

nin üzerinde dişleri iz bırakmıştı. Sen ve ben, normalde olduğumuzdan çok farklıydık; sen yatılı okula gidiyormuşsun, ben de öğretmen okulundan çıkmışım ve bir işim varmış. Yaşamımızın seçtiğimizden ve gerçekte onun bıyık bırakmaya başladığı zamanlardaki halimizle uyuşmayan daha farklı bir akış aldığını çok açık olarak hissedebiliyordum. O günleri sen de benim kadar iyi hatırlarsın ve o zamanlar öğretmen okulu ve bütün bunların sözkonusu olmadığını iyi bilirsin. Ama o geçmiş bizim olabilirdi, eğer her şey kötüye gitmeseydi, bu bizim yaşamımız olabilirdi. Eğer çok dikkat edersek ve onu bir daha rüyamızda görürsek, belki de şimdi bulunduğumuz duruma gelmeseydik ne olurduk ve yaşamımız; bilmediğimiz, elimizden kaçan ve biz olmaksızın, başka bir yol tutturan yazgımızın bu ikizi o zaman ne olurdu öğrenebiliriz... Ama ben rüyamda onu, Bratsa'mızı gördüğüme çok memnunum. Düşünsene bir, o burada, rüyamda, yanıma oturmuş, hiç bir şey demeden, dumanı alnına sarkan buklelere doğru üflüyor. Tanrı beni bağışlasın, sanki yollarımızı karıştırmış ve şimdi de keyfince düzeltip ayırıyor gibi..."

Ve dayımın üvey kız kardeşleri onun rüyalarındaki ziyaretlerini kollamaya başladılar; bunlardan yola çıkarak kendilerine yeni, kurgusal bir yaşam öyküsü düzüyorlardı. Önceleri gizlice, sonradan açıkça, günlük tutmaya başladılar. Pasta tarifleri, terziye verilecek ölçüler, evle ilgili tavsiyeler ve ayıp hastalıklara karşı tıbbi öğütlerle dolu bu defterlerde, üvey ağabeylerinin yeni bir giysi giymiş onları ziyarete geldiği, daire değiştirdiği, aceleyle onları görmek için geçerken uğradığı, morali bozuk ya da hatta öfkeli olduğu, paltosunu buz tutmuş Una üzerine yaydığı ve çoban fundalarına tutunarak üzerinde yü-

rüdüğü, bir akşam nefes nefese, güzel bukleli saçları karla kaplı, üvey kız kardeşlerde saklanmayan bir kıskançlık uyandıran yanağındaki öpücükten kalma kırmızı lekeyle çıkıp geliverdiği görülebiliyordu. Sonradan, derslerine başladığı, gözlerinin bıyık bırakmaya başladığından beri biraz solup renk değiştirdiği, bir ayağını çıplak tuttuğu, önünde bir parça kara ekmekle sofraya oturduğu ve rüyasında hiç babasını görmemekten yakındığı öğreniliyordu.

Aradan zaman geçiyordu, İkinci Savaş patlak verdi, Macarlar Subotica'yı işgal ettiler, ama üvey teyzelerim, camekanlı bölmelerinin ardında, günlüklerini kaleme almaya devam ediyorlardı.

"Düşün bir Anka, dedi sabahın birinde Marika kardeşine, hâlâ Bratsa'dan haber alıyorum. Önemli haberler. İnanmayacaksın ama, birkaç gün içinde evleniyor.

- Tanrı aşkına, kiminle? diye haykırdı Anka şaşkına dönmüş; ama hemencecik kuşkucu yanını gösterdi: Böyle bir zamanda mı?

- Ve ben kimle biliyorum, kimle biliyorum, ama benden sana söylememi isteme, diye ekledi Marika teyze. Sana bunu asla söyleyemem."

Ve Marika teyze, tumturaklı ve yüce havalar takınarak, sırrıyla birlikte yaşamaya başladı. Aradan aylar geçer, haftalar gün be gün çalkalanan sütlü kahve fincanlarında tanelenir ve sonra, sabahın biri, yeniden gizemli bir halde, bir yandan alt dudağı sarkık, sabah çayıyla birlikte kalın bir margarin tabakasıyla kaplı kuru ekmeğini kemirirken, Marika teyze ikinci bir haberi ilkine ekler:

"Biliyor musun Anka, sana söylemeli miyim bilmiyorum, ama belki de senin de zamanında haberinin olması daha iyi olur. Bir çocuğu olacak. Bebek şimdiden yolda.

- Ne diyorsun sen Marika? Nasıl yani, bir çocuk ha? diye sıçrar Anka teyze.

- Sana evlendiğini söylemiştim, diye sakince yanıtlar Marika teyze. Atlarını yolda kullanan onları köprüye de sürer. Bir çocuğunun olması gayet normal. Üçüncü ayına girdi bile."

Bu ton, bu ekmeğini ciddiyetle kemirme havası, bu şaşırtıcı haber dışarı çıkmak üzere ikinci eldivenini iliklemekte olan Anka teyzenin sabrını tüketir. Heyecanı ve öfkesinden, camdan düğmeyi kopartır ve aceleyle yemek odasını terk eder.

Küsüşme uzadıkça uzar ve camekanlı kapının ardında, birkaç gün boyunca somurtulur. Sonra unutmuş gibi yapılır ve yaşam eski haline döner, ta ki yemeğin ortasında, Marika'nın ertesi gün ve birkaç ay boyunca süren bir hastalığa yakalandığı güne dek. Marika boğazını tutar, durumu gittikçe ciddileşir; baş ucuna çağırılan doktor bir iç kanamadan korkar ve onu hastaneye yatırmak ister. Ama o durmadan vadeyi erteler, hummalı bir biçimde günlüğünü tutar ve notlarını kontrol eder.

"Ah ağrılarım, diye mırıldanır, sizinle gereğinden fazla meşgul olunuyor! Birazcık daha sabredelim. Kadınlar beklemeyi bilmek ve işleri aceleye getirmemek gerektiğini söylerler."

Ertesi sabah, Marika teyze çığlıklarını kopartan ağrılar içinde uyanır. Kız kardeşi daha bir şey yapamadan, her şey çoktan bitmiştir ve doktora Marika'yı uyandıran ölümün nedenini belirlemekten başka yapacak bir şey kalmaz. Bu, patlayan

mide ülseridir.

Böylelikle, Anka teyze, ikinci kattaki dairede, camekanlı kapının ardında, bir başkasının yardımı olmaksızın sıkılabilen bir korse almaya mecbur olmuş, yalnız başına kalır. Bir akşam, rahmetli kardeşinin gizli günlüğünü açar. Bakışları son sayfaya düşer. 23 mart 1943 tarihinde gayet okunaklı bir not vardır: "Büyük olasılıkla doğum günü." Dokuz ay boyunca yazılmış önceki notlar kuşkuya yer bırakmamaktadır. Ve ancak o zamandır ki Anka teyze yazılı tarihin kardeşinin ölüm tarihi olduğunu, Marika'nın kendini hamile sandığını ve doğum sırasında öldüğünü hayal ettiğini anlar.

*

1944'te, Kurtuluş'tan sonra, Belgrad ile Subotica yolları açılıp posta hizmeti yeniden işlemeye başladığında, annemle babam Anka teyzeyle yeniden bağlantı kurdular. İşe ona yazmakla başladılar, ardından beni ziyarete ve onunla tanışmaya yolladılar.

Savaşın hemen ertesinde, on beş yaşımda, "Abraşeviç" kültür ve sanat derneğinin orkestrasının en genç müzisyeni olarak, kendimi bir kasım sabahının erken saatlerinde, trende geçirilmiş bir gecenin ardından biraz sersemlemiş, Subotica'da buldum. Soğuktan uyuşmuş olduğumu, saç ayrımımın sol yanında tarağı hissetmediğimi ve vücudumun bir yanının ötekinden önce uyanmış olduğunu anımsıyorum. Hepimizin "Gar Oteli"ne yerleşebilmek için fazla kalabalık olduğumuzu söylemek gerek. Karda sürüklenmiş bir çembalo ile, bando mızıka eşliğinde karşılandık, başlarında şapka olan müzisyenlerin parmakları donmuştu. Sabahın beşinde, hemen ora-

cıkta, şatafatlı masaların kurulduğu istasyon üzerinde, içine karın düştüğü bir gulaştan oluşan yemeğimizi yedik ve Subotica tiyatrosundaki konserimizin akşam sekizde başlaması gerektiğini öğrendik. Gece kıyafetimiz olmadığı için, derhal tüzük uyarınca beş kollu yıldızlarla süslenmiş kepleri olan güzel askeri üniformalar kiraladık ve kuşandık; böyle gülünç bir kılık içinde, üzerinde nemli ve iç kaldıran dumanlar yüzen kente dağıldık.

Belgrad'dan ayrılırken bana öğütlendiği üzere, Anka teyzeyi aramaya koyuldum. İkinci katın kapısını çaldım ve kısa süre sonra, camekanlı bölmenin ardında, burcu burcu kola kokan hışıltılı giysisi içinde teyzem göründü. Arkasında iyice ovalanmış, bir gemi gibi gıcır gıcır ev, cilalı tahta döşemeler ve geçerken kol yenlerinin takıldığı ışıl ışıl kapı tokmakları görünüyordu.

"Nihayet, bunca zaman sonra! diye haykırdı eşikte ve beni kucakladı. Geleceğini biliyordum! Vera bana yazdı. Dur da şöyle bir bakayım sana, saçlarını göreyim. Üniformanın sana çok yakıştığından emindim. Yorgunsundur herhalde, gözlerinden anlaşılıyor. Otursana, sana yemek yaptım."

Ve Anka teyze mavi porselenler, dengesiz, sap tarafı daha ağır acaip kaşıklar, dakika başı tabaktan düşen bıçaklar ve tarak gibi kalın ve dudakları eşekarısı gibi sokan çatallarla tıka basa dolu masaya yemekleri getirdi. Her şey biraz fazla tuzlu ve etrafımızı çeviren lambriler de tuzluymuş gibi geliyor bana. Bir yudum rakı içiyorum ve yemek yiyoruz. Güneşin eğik ışınlarının aydınlattığı rengarenk döşemelerle çerçevelenmiş kulağı alaca bulaca, pudralı yanaklarından biri mor, öteki sarı. Tabağımın dibinde, yeşil bir et parçası ve canlı kırmızı bir li-

mon dilimi var, bu yüzden her lokmada tükürüğümü şaşırıyorum. Ekşi sütlü güvercin pirzolası ve kara turp yaprağı sarması tüketildiğinde, yeniden sohbete giriyor:

"Evli misin?

- Hayır", diyorum bir anlık sıkılmanın ardından; aslında gururum okşanıyor, kendimi aniden erişkin gibi, hiç ayak basmadığım bir yerde çok uzun zamandır tanınıyor ve seviliyormuş gibi hissediyorum.

"Demek evli değilsin! Tam düşündüğüm gibi, diyor teyzem. Gördün mü, ben de böyle düşünüyordum işte. Bunun doğru olmadığını hemen anladım. Ne diye evlenecekmişsin ki?... Bana ellerini göster, ellerine bir daha bakmak istiyorum", diyor sonra. Bense, tabaklardan başka bir şeyi aydınlatmayan alçak abajurun altında, bu rengarenk tırnaklarla ellerimi tanımakta zorluk çekiyorum. Bu fırsattan ona neden geldiğimi söylemek için yararlanıyorum.

"Benimkiler herhalde sana ziyaretini beklediğimizi yazmışlardır. Beni seni getirmekle görevlendirdiler. Bunca zamandan sonra, yeniden görüşmek gerek.

- Tabii, tabii. Önemli olan savaşın sona ermesi", diye bağırıyor teyzem masaya koyduğu ve reddettiğim bir narı bana sunarken. Onu soyuyor ve ayağa kalkarken dişliyor, sonra beni elimden tutup giriş kapısının arkasında, alacakaranlıkta, hepsi hazır bavullarını göstermeye götürüyor.

"Görüyorsun ya, yolculuk için her şey çoktan hazır. Ya bu yolculuk, ah Tanrım, bu yolculuğu nasıl da bekledim, ama artık her şey eskisi gibi iyi, artık..." Anka teyzem duralıyor ve fırsattan istifade, o öğleden sonra tiyatroda işim olduğunu ve

gitmem gerektiğini söylüyorum. Bana gözleri kapalı, muzipçe gülümsüyor ve şöyle cevaplıyor:

"Ben bilirim o eski heveslerini senin, müzik çalmayı sevdiğini biliyorum ve hiç karışmıyorum. Ben seni buradan, pencereden dinlerim, en azından alkışları duyarım. Sen şimdi git ve yarın sabah saat sekizde burada ol. Seni bekleyeceğim. Hazır olacağım." Beni kollarında sıkıyor, ben de onu yanağından öpüyorum, ama dudaklarımın üzerinde yalnızca rengarenk pudrayı hissediyorum, sanki bir kelebeğin kanadını öpüyormuşum gibi. Ayrılırken, arkamı dönüp onu gün ışığında incelemeye çalışıyorum, ama düğmeli uzun eldiveni içinde, kapıyı kapatan elinden başka bir şey göremiyorum. Bu eldivenin cam düğmelerinden biri eksik ve yerinde, bir yapraktan daha büyük olmayan bir parça beyaz deri fark ediyorum. O zaman aklıma bir şey geliyor, hep utandığım, ama bir kadın sözkonusu olduğunda her sefer, bir anlığına olsun, akla gelmesi engellenemeyen bir düşünce. Onunla nasıl olurdu acaba? Sonra merdivenlerden aşağı inerek sıvışıyorum.

Ertesi sabah, üniformamdan kurtulmuş, eski giysilerimi giymiş; nemli bir seramik sobayı andıran evin ikinci katına basamakları dörder dörder çıkarak tırmanıyorum. Merdivenlerde bir sürü insan var: kadınlar, komşular. Bütün bu insanların arasından kendime yol açıyorum; camekanlı ve perdeli bölmenin iki kanatlı kapısı ardına kadar açık. Aceleyle daireye dalıyorum ve Anka teyzeyi rezene çiçeklerine benzeyen ufak çiçekçikleri olan açık renk güzel bir elbise giymiş, başında bir şapkayla buluyorum; baştan başa düğmelerle kaplı ayakkabıları divanın üzerinde dinleniyor. Masa başında, doktor ve zabıt katibi ölüm tutanağını düzenliyorlar ve meraklılar göz

ucuyla yolculuk çantalarına doğru bakıyor. Ben de akraba sıfatıyla evrakları imzalamak üzere oturuyorum ve masanın üstünde, dayımın ölümden sonraki yaşamının titizlikle kaydedilmiş olduğu teyzemin günlüğünü fark ediyorum. Son sayfada, teyzemin dün akşam yazmış olduğu şu cümle okunabiliyor:

Bu büyük bir gün. En sonunda beni buradan uzaklara götürmeye geldi...

BİR HOROZ DÖVÜŞÜ

I

"Bir düşünüyorum da: bu iş fazla uzadı; bir daha düşünüyorum da: bu işi bitirmek gerek!.." İşte sakalı içinde Öküz Dedağa, o 1739 yılında, iki Tuna'nın (buralarda, Save'a hâlâ "batı Tuna'sı" denir) koyarında yığılan Avusturya birlikleriyle dolu Belgrad'a giden en kısa yolu tutarken bunları mırıldanıyordu. Birliğindeki adamlar, kumandanın kente Türk ordusunun diğer müfrezelerinden önce girmek ve Kutsal Bakireye adanmış Tespih kilisesine zorla adım atmak için adak adadığını biliyorlardı. Ve güneşin kör ettiği atlar, her akşam olduğu gibi yürüyüşlerini yavaşlatacak biçimde, ters ters gitmeye başlamadan önce, Batı yolunda olabildiğince ilerlemek için koşullar zorla-

nıyordu.

"Bizi amaca götüren yol önemlidir", diye düşünüyordu kumandan ve izleyeceği yolu son derece beklenmedik bir biçimde seçiyordu. Öküz Dedeağa 1709'da, Ruslarla Prut'ta çarpışırken, generallerinin üst düzey subaylarıyla birlikte bale toplulukları, korolar ve tiyatro gruplarını da getirdiğini gözlemlemişti. O zamandan beri ordusunda şarkıcı ve oyuncuları da barındırıyordu. Bu sefer onları Belgrad'a gitmek için katedilmesi gereken köy adlarıyla bir şarkı düzmekle görevlendirmişti: askerler, bunu söyleyerek ilerleyişlerini ölçebilirlerdi. Esirlerden ve hristiyan kılavuzlardan bilgi alarak, her aşamada, birliklerin geçtiği köylerin adıyla bestelenmiş şarkıya yeni bir dize ekleniyordu:

" ***Kozla, Brlog, jasikova,***
Plevne, Reçka, Slatina,
Kamenica, Sip, Korbova,
Vuçje, Zlot ve Zlatina...

Dedeağa'nın ordusu şarkı söyleyerek yolun sonuna varıp Belgrad'ı gördüğünde, küçük bir olay onları durdurdu.

Kafile şafak vakti Boleç'te, başlarının üstündeki bakır tepsilerde fırından yeni çıkmış ekmek taşıyan bir kadınlar ve çocuklar kalabalığıyla karşılaştı. Daracık bir ara sokakta, bir at yükünü düşüren bir çocuğu iteledi: ekmekler kaldırıma yayıldı ve tuhaf bir motifin kazındığı bakır tepsi güneşte parlamaya koyuldu. Çocuk hemen ayağa kalktı ve ekmekleri yeniden tepsiye koydu, ama Öküz Dedeağa bir anlığına durakladı. Rahvan gidecek biçimde yetiştirilmiş çok değerli siyah bir ata biniyordu: yetiştirilirken belli bir biçimde bukağılanmış oldu-

ğundan, at aynı anda iki sol uzvunu, ardından iki sağ uzvunu, süvarinin sarsılmasına meydan vermeyecek biçimde ilerletme alışkanlığını edinmişti. Bu atlar eşit kolaylıkla ilerler ve gerilerler ve Dedeağa'nın bineğini döndürmesi gerekmedi, onu çocuğa kadar geriletmesi yetti.

"Yiyin!" buyurdu kısa zamanda tepsiyi silip süpüren askerlere.

"Aç ağzını", dedi sonra çocuğa, ardından yenlerinin birinin süslü manşetlerinden değerli bir düğme kopardı ve hedefini ıskalamamakta ustalaşmış bir elle, bunu çocuğun ağzına soktu. O zaman tepsiyi aldı ve yola koyuldu.

O akşam, Öküz Dedeağa'nın (şifalı bir su kaynağı üzerinde kurulmuş) çadırında, tepsi getirildi, etrafına ağa, maiyeti ve herkesin anadilinde, farsça rüya gördüğünü bildiği Halepli derviş gelip çöktüler. Motifi yorumlamakla görevlendirilen oydu. Sanki üzerinde bir delik arıyormuşcasına bakırı dikkatle inceledi ve şöyle dedi:

"Burada, tepsinin üst yüzünde, adları Jabarut, Molk, Malakut ve Alem el Mital olan dört kent ya da dört dünyadan oluşan evrenin, gökyüzünün ve Dünyanın, görünen ve görünmeyen bütün uzamın haritası çizilmiş."

1.

Tepsinin bize bakan kenarına oyulmuş ilk dünya saf usların, başlangıçtaki aydınlığın usçul varlıklarının kenti Jabarut'tur. Onu gündüzün gözüne benzetmek olasıdır, çünkü kaynağı kendi içinde olan öz aydınlığına sahipti.

2.

Batıda bizi bekleyen savaş alanı gibi karşı tarafımızda olan ikinci dünya Molk'tur. Burada Güneş batarken gökyüzüyle yeryüzünü birbirine bağlar ve ilk dünyadan, başlangıçtaki aydınlanmanın dünyası Jabarut'tan kovulan ışıkların esir tutulduğu batıya doğru sürgünü içinde aşağı iner.

Birinci ve ikinci dünyalar sürekli savaş halindedir. Birbirine bağlı üçüncü ve dördüncü dünyalar doğu dünyasından batı dünyasına, ilk dünyadan ikincisine geçilebilen bir tür kapı oluştururlar.

3.

İşte böylelikle üçüncü dünya (Malakut) gövdelerini kullanan ve onu bir yelkenlinin çapasını yönetmesi gibi yöneten ışıklar tarafından işgal edilir, yani bunlar özgür değildirler. Bu zincire vurulmuş ruhlar kenti, dokunuşlar ve istekler dünyasıdır. Burada, kuzeyde resmedilmiş. İnsanların çoğunluğu bir tek bundan geçer ve diğer üç kentin varlığını hiç bilmez, belki ancak hemen unutuverdikleri bir rüyanın dışında.

4.

Dördüncü kent, Alem el Mital, aslında maddi duyusal dünyanın bütün görüngülerini belli bir mesafeden izleyen ara dünyadır. Canlı bir imgelem başlıca özelliğidir ve dayanaklarından kurtulmuş başıboş biçim ve imgelerle doludur. Bunlar burayı sığınak bilir ve aynadaki yansımalar gibi bağımsız, orada kalırlar. Maddi dünyanın bütün zenginliği ve farklılığı,

ama yüce bir bağımsızlık durumunda, bu uzamda bulunur. Burada bu uzam güneye çizilmiş, insanın ölümden sonraki geleceğine açılır ve maddeye bağlı ışıklar kenti Malakut'un eşiğini ya da yansımasını temsil eder. Onlarla yansımaları olarak, savaş içindeki kentler Jabarut ve Molk arasında bir bağlantı kurulabilecek sözünü ettiğim tek kapıyı oluşturur.

Şunu da bilmek gerekir ki, diye ekledi derviş, görsel alanlar denilen şey dört kent arasında eşit olarak üleştirilmemiştir. Denir ki, horoz dövüşü alanı, bu tepsi üzerinde temsil edilmiş dört dünyanın imgesini belirtsin diye, çaprazlanmış çizgilerle dörde bölünmüştür. Bildiğiniz gibi, horozun evrende ya da kuma çizilmiş haritası üzerinde hangi bölümde zafer kazandığı önemlidir. Çünkü iyi görünürlük, büyük verimlilik ve dayanıklı bellek noktaları dövüş alanı üzerinde öyle bir dağıtılmıştır ki, tekrar ediyorum, zayıf görünürlükte bir uzamda konumlanmış ve ölümler ve zaferlerin ne güçlü bir izlenim ne de kalıcı bir anı bıraktığı ve boş yere çabalar olarak kaldığı güneyde ya da kuzeyde galip gelmektense, çemberin doğu ya da batı bölümünde yenik ölmek yeğdir. Bir başka deyişle, dedi derviş açıklamasını sona erdirmek üzere, şu veya bu asker için önemli olan, bu sabah, tepsiden ekmek payını yediği bölümdür. Çünkü kudret ancak aynı şeyi en azından üç farklı dünyada yapabilene bahşedilir. Diğerleri boşuna yorulduklarıyla kalır.

Sakalı atının kuyruğunu andıran Öküz Dedeağa'nın hangi anda ilerlemek yerine keyifle gerilemeye koyulacağı hiç bilinmezdi. Dervişin anlattıklarına yanıt olarak, tepsiyi aldı ve elinde tarttı, sonra aceleyle ters çevirdi ve bu tuhaf nesnenin dış

yüzüne oyulmuş motifin yorumlanmasını istedi. Dervişin ne kendi elinden ne de bir müslüman zanaatçınınkinden çıkma olmayan bu diğer motifi anlamadığı görülünce, tepsinin dibine yanık bir mum yapıştırıldı ve bütün birlik içinde, geri kalanları açıklayabilecek bir hristiyan kılavuz veya "esir" arandı. Bulunduğunda, ona şu soru soruldu:

" Bu tepside ne görüyorsun?

- Onurumu, diye yanıtladı adam.

- Onurunu kaybettin, çünkü seninkilere ihanet ettin, dedi Öküz Dedeağa. Biraz daha iyi bak. Bu, harita basmaya yarayan ve sonradan da tepsi olarak kullanılmış oymalı bir bakır levha. Üzerinde ne yazdığını okuyabilir misin?

- Griechisch Weissenburg.

- Ne demek bu?

- Belgrad.

- Bir Yunan Belgrad'ı mı?

- Hayır. Avusturyalılar bizim, Sırpların onların dininden olmadığımızı böyle belirtir.

- Bizimkinden de değilsiniz.

- Bunu biliyoruz.

- Üstüne üstlük, değil mi ki Yunan Kilisesine bağlısınız, kendi dininiz bile yok sizin. Ama bizi ilgilendiren bu değil. Bu tepsinin ters yüzünde çizilmiş olan şeyin ne olduğunu ve bunun ne zaman çizildiğini bize açıklamanı istiyoruz. Belgrad üzerine ayrıntılı bir açıklama istiyoruz. Olabildiğince ayrıntılı. Surları hakkında, binaları, onları inşa edenler, kapıları, girişleri, zenginliği, sakinleri, her şey. Bütün bir gece var önümüzde ve daha kaç yaşamımız olduğunu bilmiyoruz. Oysa eğer

daha ne kadar kaldığını bilmiyorsan, ekmeği eşit olarak paylaştırmak güçtür. Bir de, ciddiyetle konuş. Desenleri teker teker açıkla, eklemek çıkarmaktan daha iyidir. Yalnızca şöyle düşün bir: bu iş fazla uzadı; sonra da şöyle düşün: bu işi bitirmek gerek! "

II

Kılavuz, bir eyerin üstüne oturmuş, tepsiyi yavaş yavaş döndürüyordu: alevin bıyıklarını ve kaşlarını yalamamasına dikkat ederek, dibini inceliyor ve bakırı kitap gibi okuyordu. Onun bütün hikayesi boyunca Öküz Dedeağa, sanki elinde kabına sığmaz bir küçük hayvan tutuyormuşçasına sakalını tarazlayarak, kıpırtısız kaldı: onu her yeni kokuda gözlerini fal taşı gibi açarak özenle tutam tutam kokluyordu. Kamp ateşi etrafında, ara ara gözlerinin körleştiği ve ayağını yere bastığında, eyere binmek üzere terk ettiği toprağı görmediği anlatılırdı. Anlatılanlara fazla dikkatini vermiyormuş gibi yaparak, iyi kötü dinliyor ve önceden geldiği, ama yolunu unuttuğu kaybedilmiş bir yeri yeniden bulmaya çalışan bir av köpeği gibi koku alıyora benziyordu. Ama o yer dışarıda, çadırın dışında değildi, zamanın içine saklanmış ve gömülmüş, kendi içindeydi. Öküz Dedeağa bildik ve uzun zaman aranmış kokunun anılarını uyandırıp onu gereken yere götürmesini beklerken, dinliyordu. Kaşlarının altında, zamanı bir sarkaç gibi kesileyen bir atardamar durmaksızın atıyor ve sertleşmiş yüzünde, kılları kelebekler gibi titreştiriyordu. İnsan biraz sanıyordu ki, için-

de atan saat aradığı iki yeri bulduğu dakikada durup saati vuracaktı: muhbirin anlatısında, kente saldırmak için uygun yeri ve kendi içinde de saldırıyı yapabileceği yeri. Ve o akşam çadırında oturan adamlara bütün bu sefer, tıpkı dinlenmekte olan açıklama gibi, kendi içinde yönetmekte olduğu ve belli bir zamanda, hedefine ulaşmak üzere tek ve karşı konulmaz bir eylemle ilkiyle birleştireceği öteki seferin yalnızca ikincil bir öğesi gibi görünüyordu. Fakat yanılıyorlardı. Öküz Dedeağa, bir yandan sakalını koklarken, başka bir şeyi düşünmekteydi. Bütün o toz içinde uzun yürüyüş günlerini ve ilk anda anlamını kavrayamadığı bir şey gördüğü o öğleden sonrayı hatırlıyordu. Eyerinin tepesinden, yolunu kesen bir köpek görmüştü. Sonra daha iyi bakınca, köpeğin parıldayan bir böceği yakalamaya çalıştığının farkına varmıştı. Ardından onları gözden kaybetmişti. Hatta bir başkasının da olayı görüp görmediğini kendi kendine soruyordu ve şu sonuca varmıştı: ben de bir ateşböceğinin peşinden koşuyorum. Çoktan içime girmiş bile, ama hâlâ onu izliyorum. Çünkü onu yutmuş olmak yetmiyor; bir de ışığını fethetmek gerek. O gece dinlenen

Tepsi konusunda rapor

fazla uzun ve askeri bir bildiriye değin olmayan ayrıntılarla gereksiz yere doldurulmuş gelebilir, ama bu, ondan beklenen her şeyi söylememekten korkan anlatıcısının zihin haliyle rahatlıkla açıklanabilir.

Bu tepsi Avusturya garnizonunun kente yerleştiği dönem-

de desenlendi, diye başladı kılavuz. Save kapısını çerçeveleyen bu kulelerde onu görebiliyorum. Burada tepsinin kenarındaki Cosme Levaç tarafından inşa edildi. Ve mum tarafındaki şu diğeri, Sandal Krasimiriç'in kulesidir.

Sandal Krasimiriç Cosme Levaç'tan çok daha yaşlıydı; onun babası yaşındaydı. Ve toplumsal sınıf bakımından da Levaç onun hizmetkarı olabilirdi. Size söylemeliyim ki, Krasimiriç Belgrad'a 1717'de Avusturya ordusuyla birlikte, başında sakalına bağlı bir miğferle girdi, öyle ki miğferi çıkarmak istediğinde sakalını kazıtmak zorunda kaldı. Bu yerine getirilip de kendini en sonunda çıplak başıyla bulduğunda, saçlarının bembeyaz olduğunu fark etti. Savaş sırasında Avusturya ordusunun tombaz köprüleri inşa eden mühendis birimlerine ayrılmıştı ve 1723'ten itibaren, İsviçreli paralı asker Nicolas Doksat'ın planlarına göre kentin yıkılmış sur ve kulelerinin yeniden inşasına katıldı. Askeri seferleri sırasında edindiğinin dışında başka eğitim almamıştı, ama barış zamanlarında bile, şeflerinin güvenini kazanmış ve kenar mahallelerde belli sayıda baruthane ve ambar inşa etmekle görevlendirilmişti. O sonbaharda, yağmurlar karavanaları işçilerin boşalttığından daha çabuk doldurdu, görevinin sonuna geldi. Bütün kentte yeteneklerine başvurulmaya başlandı ve yardımcılarıyla kendisi r'li ayların r'sinin sözcüğün sonundan uzaklaştığı ölçüde gitgide evlerinden daha çok uzaklaşır oldular. "İsimlerinde kemik olmayan aylarda beni bekleme", diyordu karısına ve gerçekten de, r harfi ayın adından kaybolduğunda, Sandal ve yardımcıları eylülle birlikte dinlenmelerinin büyülü harfinin yılın kuyruğunda tekrar belirdiği yağmur mevsimine kadar evlerini terk ediyorlardı.

Bu arada, Cosme Levaç Save'ın kıyısındaki bir kenar mahallede, Yahudiler ve açlıktan körleşmiş köpekler arasında büyüyordu. Bir balıkçı olan babası (sürekli olarak Yaliya'ya demirlemiş bulunan gemi-hastanenin güvertesinde hizmet veriyordu) ona okumayı öğretemedi, ama onu Tespih kilisesine götürüyordu şöyle diyerek: "Hep başta olan şapkayla selam verilir." Bu fırsatlarda, çocuk babasının doğru düzgün belirlenmiş bir adı olmadığını, tanıdık tanımadık geçenlerin ona akıllarına gelen ilk adı verdiklerini ve babasının da kayıtsızca bütün bu adlara cevap verdiğini fark etti. Kimileri onu küstahlıkla gülünç bir hale sokan bütün bu utanmaz lakaplarla boğulmuş babasının neredeyse yokolduğu hissine kapılıyordu. Babası bu gelip geçenleri ona şöyle diyerek gösteriyordu: "Bütün yaşamları boyunca gömleklerini yenlerinden ters kıvıranlar vardır; onlardan sakın." Ona denizci düğümleri atmayı gösterdi ve bir ağın kırmızı düğümlerini gösterirken şöyle diyordu:

"İrili ufaklı şu düğümlere bak; ağızları kuyruklarını kıstırıp çözülmelerini önleyecek biçimde yapılmışlar. Üstten istediğin kadar çekebilirsin, tuttuğunu bırakmaz, çünkü ona bu gayreti dayatan kendi kendisinden başkası değildir. İnsanlar için de aynı şey sözkonusudur. Yaşamları düğümlerle öylesine arap saçına dönmüştür ki, karşılıklı olarak açık bir barış ve sımsıkı kapalı sınırlar içinde davranırlar, ama aslında, kopasıya gerilmiş, her biri yapmak istediğini değil de yapması gerekeni yapan çekilen bir ağın düğümleri gibidirler. Sözgelimi sen kendin, oğlum, güçlü kuvvetli yapıdasın. Taşı sıksan suyunu çıkarırsın. Ama bu yetmez. Sen ve senin kuşağından olanlar iktidar için yaratılmamışsınız. Siz boyun eğmeye ve angar-

yalara yargılısınız. Kimin için didineceğinizin de pek bir önemi yok, sevdiğin şarkıyı bile söyleyemeyeceksin, çünkü zekana hükmeden ve ona barbar işi bir org gibi şarkı söyleten bir başkasıdır...

Böylesi bir yazgıya inanmayı reddeden çocuk yeni kentin kurulmasını seyretmeye giderek daha sık gider oldu. Kent sudan çıkıyora benziyordu, sanki onu zihniyle kuran, gözleriyle çizen kendisi, Cosme Levaç'tı ve bu balıkçı oğlunun melekler kadar çevik gözleri olduğu ve bakışlarının Save'ın ötesinden rüzgârı yakalayabileceği söylenirdi. Kalede, kente hâkim tepenin üzerinde oturmayı adet edinmişti; boşluğa dalan ve bakışlarını toprağın taştan dişleri gibi ırmak boyunca yavaş yavaş büyüyen sur duvarlarının üstüne taşıyan bir kuşun kanadına gözlerini bağlıyordu. Böylelikle, her şeyi gördüğünden, hiç bir şeyi rastlantıya bırakmadığından emin oluyordu. Kenti kuşların iki kanadının sıkı ağına hapsederek, zamanla onu tamamen göreceğinden ve gizli köşe bucaklarını ortaya çıkaracağından emindi. Tir tir titreyerek, kuşların uçuşunun rastgeleliği içinde bakışlarını sürüklediği en ufak ayrıntıları gözleriyle içiyor, emiyordu. Tüyle kaplı kanatlarla taşınarak, aynı anda suyun iki kolunda da yansıyan ve sakladığı bir parça gökyüzünü pencerelerinden gösteren Nebojşa kulesini seyrediyordu. Değişik perdeli çanlarının sesi iki imparatorlukta da işitilen pencereli çan kulesine yaklaşıyor ve aniden bir hava akımıyla sürüklenen kuş bir ok gibi Belgrad'ın fatihi VI. Charles'ın zafer takını geçip yükseklere doğru fırladığında, hâlâ korku içinde, o da çıkıyordu ve kanata kuvvet Tespih kilisesine vararak kentin kapısında davuluna vuran askeri yalayıp geçiyordu: adamın yüzü ayırt edilemiyordu, ama

üniformasının bütün düğmeleri güneşte ışıldarken sayılabilirdi. Ürpererek bir daha Save kıyılarındaki otlaklara, hisarın eteklerine doğru dalıyordu, burada inekler taş merdivenden iniyor, bir kulübenin yanında başıboş dolanıp küçük bir bostanın pırasalarını koparıp yemeye geliyorlardı, bu da, gayet iyi biliniyordu ki, demek oluyordu ki, ertesi gün sütleri iyi kokmayacaktı. Ardından, gözleri bir kez daha biraz Save'ın mavi suyuyla, girişin yanına, ayakkabılar aşağı yerleştirilmiş demir paspasta temizlenirken tutunulması için konmuş pirinç tokmakları olan, bir dizi yeni güzel evle doluyordu. Sonra, aniden Tuna'nın öte kıyısına, sürülerin kaçındığı acı çayırların seçildiği Pançevo'ya doğru fırlıyordu. Orada rüzgârın, sıra sıra yürümekte olan ve süngüleri ıslakmış gibi duracak ölçüde parlak bir askeri müfrezeye doğru nehrin sularını taşıdığı hissedilebiliyordu. Üstlerinde kent, bir yılda olan gün sayısı kadar pencereyle donatılmış prensin konutunun üzerinden ünleyen saatlerle doluydu. Dükkanlar yeni ve iyi donanımlıydı, kiliseler iki kollu bir haçla taçlanmıştı, şıkça çitle çevrilmiş bahçeler Save'ın iki kıyısından da bülbülleri çekiyordu, öte yandan parklar boyunca, gezinti arabaları ancak iki üç sokağa dokunan bir sağanağa dalıveriyordu. Bulutlar, sazlar ve Save üstünde yüzen ve Tuna'nın daha derin ve hızlı sisine akan duman gözlerinde bir kez daha seyreliyordu. Çocuğun dumanı tüten koruluklarin sıcak ve soğuk kokularını aldığı öte kıyının ormanlarında, güneş ışığının eğik kuyrukları görülüyordu. Bir kez daha, bakışları kenti kucaklıyordu: duvarcı ustaları Dubrovnik kilisesini inşa etmeyi bitiriyorlardı ve marangoz yankısı duyulmayan balta darbeleri vuruyordu, öyle ki kuş sesle onun fışkırdığı çeliğin arasından

süzülüp kayabilirdi. Rüzgâr kuşla şakalaşıyor ve uçuşunu saptırıyordu; bir çan sallanıyordu, ama ses sanki titreşen madenden kurtulmakta güçlük çekiyormuşcasına ancak bir an sonra ulaşıyordu. Ses, alçacık, titreyerek ırmağı geçiyor ve Save'ın öte kıyısındaki otlaklarda kulaklarını diken Avusturya ordusunun atlarına ulaşıyordu. Bir bulutun gölgesi gibi, Zemun'a doğru yol alarak ilerlediği görülen çan sesi, o zaman bir çoban grubuna kadar ulaşıyor ve başlarını yeniden sessizliğe batmış Belgrad'a doğru döndürüyordu. O zaman, kuş iki kanadının sivri ucuyla, çocuğun bir ağ gibi içine alındığı dünyayı astarmışcasına göğe dikiyordu. Çünkü Türk süvarilerinin bu karınca yuvasına girip imparatorluklarının sınırında, iki su akışının ötesinden onlara meydan okuyan bütün bu hazineleri anında yakıp kül etmeleri için kentin kapılarından birini açmak yeterdi. Kuş bazen sanki rüzgâr onu Kalemeydan surlarının üzerinde kırmış gibi kayboluyordu ve çocuk gözleri yanarak oyununa son veriyordu.

1727 ekiminde, Levaç'ın babası onu kente yeni gelen Rusları görmeye götürdü. Çocuk çizmelerinin içine kaydırılmış bir mızrak taşıyan süvariler görmeyi bekliyordu, ama ordu yerine, içinden kocaman bir kürk palto giymiş bir tek adamın indiği üç at koşulmuş bir kızak gördü. Yabancının burun deliklerinde iki sap fesleğen vardı; kızaktan indi ve hemen metropolitin ofisine girdi. Onu izleyen adam bir sandık ve bir ikona taşıyordu. Hepsi buydu.

"Bu senin ustan, dedi babası. Sana yazmayı o öğretecek. Kilisede şarkı söylemeyi bilen bütün çocukları ona yollamak gerek. Ama unutma, okumayı bilenin gözleri kitabına kenetlidir, eğitim almış olanın gözleri bilgededir, ama bilgenin göz-

leri bir gökyüzünde, bir kadın kızdadır, ki bu da cahillerin ulaşabileceği bir yer...”

İşte böylece Levaç okuma, hesap ve biraz da latince öğrenmeye başladı. Bu arada, Maxim Terentieviç Suvorov’un - Rus üstadın adı böyleydi- gözle görünür biçimde saçları dökülüyordu. Bilmem hangi içsel çabanın etkisiyle, alnı çorap gibi geriliyordu ve derisi o kadar incelmişti ki, kapalı gözkapaklarının ardından gözlerinin mavisi belli oluyordu. Dersler sırasında, yanaklarının altında dilinin hareketi açıkça fark ediliyor ve teneffüs zamanında, ağzına boşalan ama öğrencilerine ulaşmayan rüzgârlarla sarsılan kulaklarının altında bu dilin titrediği görülüyordu.

“Burada hepimiz örsle çekiç arasındayız ve biberli ekmek yapıyoruz”, derdi sık sık öğrencilerine imparatorunun dili olarak bilinen anlaşılmaz bir yarı Sırpçayla. Rus, yalnızca onlara latince öğretirken Rus korkularından bir anlığına sıyrılabiliyordu ve öğrencilerinin hile zoruyla başlığını -***Ad Herennium***- okumayı başardıkları bir derleme temelinde, onlara coşkuyla Çiçero ve Demosthenes’in söylev alıntılarından yola çıkarak geliştirilmiş memotekniği, belleği eğitme sanatını öğretiyordu. Bir metni iyi hatırlamak için gereken, Rus üstadın reçetesine göre, önünden sık sık geçilen ve görünümü iyi bilinen bir binanın ön cephesini bellekte yeniden canlandırmaktı. İnsanın binanın bütün pencerelerini ve bütün kapılarını birbiri ardından açtığını ve açıklıkların, ışığa boğulmuş açık mazgalların her birinde Çiçero’nun uzun cümlelerinden birini söylediğini hayal etmesi gerekiyordu. Binayı düşüncelerde katederek ve her pencerede ya da her kapıda söylevin bir bölümünü telaffuz ederek, söylevin

tamamı fazla güçlük çekilmeden tekrar edilebilirdi.

İşte böylece Belgrad'daki Rus okulunun öğrencileri ***In Catilinam*** söylevini ezbere öğrendiler. O aralar inşa edilmekte olan kırktan fazla odalı metropolitin sarayını dolaşmaya giriştiler. Günler ve haftalar boyunca, her sabah okula giderek ve her akşam uyumadan önce sarayı düşüncelerinde katederek, Cosme Levaç ve eğitim arkadaşları her pencerede, her kemerin altında, her anahtar kilidinde, her açık mazgalda, her çalışma masasında, süslenme odasında, salonda, çalışma odasında, yemek odasında ve kütüphanede söylevin bir cümlesini söylüyorlardı: "Bu kentte, Catilina'da, hâlâ sana zevk verebilecek ne kaldı ki?" İki kilidi olan ve gerek dışarıdan gerekse de içeriden kilitlenebilen arşiv salonunu ya da batıya dönük metropolitin yatak odasını ve (gençler büyüklerinden daha önce uyansın diye) doğuya bakan yardımcılarının ve konuklarınınkileri katederken, çocuklar şu cümleyi söylüyorlardı: "Hangi dünyada bulunuyoruz? Hangi kentte yaşıyoruz? Hangi devlet bizimkisi? Burada aramızda, belediye meclisimizin göbeğinde, hepimizin mahvını, bu kentin yıkımını düşleyen insanlar var..." Ve böylece, yavaş yavaş, fark ettirmeden, söylev belleklerine kazınıyordu... " ***Quid enim mali aut sceleri fingiant cogitari potest, quod non ille concepirit?...*** Elde avuçta ne varsa har vurup harman savurdular, arazilerini ipoteklediler, uzun zamandır parasız ve kısa zamandır inançsızlar, ama her şeye karşın refah içinde oldukları zamandaki aynı tutku onları terk etmedi..." Bina henüz tamamlanmamıştı, saray kanat be kanat yerleşiyordu ve yarı açık kapı ve pencerelerden, odaların çoğunun tahta kaplamalar ve rengarenk döşemelerle donanmış olduğu henüz

görülebiliyordu. Metropolitin özel odası yeşildi, bundan önce kırmızı bir odacık ve yine yeşil, ama farklı bir tonunda olan bir diğeri vardı. Nöbetçiler, bir kandilin ışığında uyunabilen odaları kullanıyorlardı. Hapisten ve zincirlerden uzak olduğunu sansın bakalım, kendini bir nöbetçiye sahip olmaya layık gören “, diye haykırıyordu gençler mazgallara. “Ne diye konuşanların fikrini öğrenmeyi bekliyorsun, madem ki sustukları sırada ne demek istediklerini görebiliyorsun?” Kimi odalar çoğu Tuna aracılığıyla Viyana’dan getirilmiş mobilyalarla şimdiden donatılmıştı. Yüksek kubbeler cilalı ahşapları, şömineleri, Karlsbad, Viyana ve İngiltere işi porselen sobaları, Leipzig sofra takımlarını, Bohemya kristalinden ve kesme renkli camdan içecek takımlarını, Venedik lamba ve aynalarını ve müzikli duvar saatlerini kolluyordu... “Sen de git ve bu korkudan kurtar beni: eğer haklılık payı varsa, artık bana işkence etmesin, yok sahteyse, artık korkmayayım”, çocuklar latince cümleleri okuyorlardı ve tam öğretmenlerinin, Belgrad civarında harap olup otların bürüdüğünü gördükleri manastırlar gibi çökmek üzere gibi olduğu sırada, eğitimlerinin sonuna geldiler. Bu iyiden iyiye gerçekleşip de Rus üstad Syrmien’e geri döndüğünde, Levaç eğitimine Avusturya mühendis assubaylar askeri okulunda devam etti.

Tam bu okulu da bitireceği sırada, 1690’da yıkılanların yerini doldurmak üzere Save kapısında iki yeni kule inşa edileceği söylentisi kente yayıldı. İlkinin, kuzeydekinin inşası ustalığı tartışma götürmez Sandal Krasimiriç’e havale edilmişti ve o, temelleri atıyordu bile. Güneydeki ikinci kuleye gelince, iş bu kadar basit değildi. Sandal’ın o zamanlar Belgrad’da mimarlık yapan bütün dostları bu işi üzerlerine almayı

reddetmişlerdi, çünkü kuleyi bataklık bir yüzey üstünde inşa etmek gerekiyordu. Su elde etmeden önce kuyu kazmak gerekir, diyorlardı. Bu tarafta çalışmalar bir türlü başlamıyordu ve şimdiden çok gecikilmişti ki, sabahın birinde, şaşkın bakışlar altında, balıkçı Levaç'ın oğluna verip veriştirerek kenti adımladığı görüldü:

"Gençliğinde kahraman olan yaşlılık günlerinde dilenci olur! Üç geceden fazla dayanamadı, Tanrı onu korusun! Başını ne dertlere sokuyor? Birini boşladı, ötekini de yarım bıraktı!..." Cosme Levaç'ın ikinci kulenin çalışmalarını yönetmek üzere seçildiği işte böyle öğrenildi.

Sandal yapmayı öğrendiği gibi inşa ediyor ve uzun zamandır yönettiği adamları kullanıyordu. Bir ekmeğe altın para saplamış, suya koyup Tuna'nın akıntısına bırakmıştı. Ardından işe koyulmuştu. İyi tanınıyordu ve hiç bir şeyi eksik değildi: ona hiç cimrilik edilmeksizin fıçılarca tuz ve kazanlar dolusu şarap veriliyordu. Levaç'sa, bataklık toprağı taş ve kumla doldurarak başlamak zorunda kalmıştı. Çalışmalar pahalıya maloluyordu, ama o hiç hesaba katılmıyordu. Kasa memurları Sandal'ı iyi tanıyorlardı, ama kendi yolunu bulamadığından başkalarınınkine çıkmış bu genç adama güvenmiyorlardı: savaşta kanını dökmemişti, ama Sandal'ın olanaksız hükmünü verdiği işe soyunuyordu. Ta başından itibaren, Cosme Levaç'a daradar geçimlik verildi.

Kulelerin ilk katları ortaya çıkar çıkmaz, insanlar Sandal'ınkini görmek için sökün etmeye başladılar. Kahvaltılarından kalma yağ hâlâ sakallarında, uyanmak için iyi bir kahve içtikten sonra, yaşıtı adamlar ve Avusturyalı ustalar iskeleleriyle çevrilmiş yeni binayı hayran hayran seyretmeye geliyordu.

"Gözlerimiz güzelliğe hasret, biz kendimiz elimizden gelenin en iyisini yapamadık, ama Sandal'ın yaptığına bakın bir hele", diyorlardı ve ekmek kabuğu gibi altın sarısı taşa dokunuyor, başlarını ellerinin arasına alıyor, kulenin sahip olacağı yüksekliği kestirmeye çalışıyor ve mimarı övüyorlardı.

O sıralarda, Levaç bataklığına bir sandal getirmişti ve orada sandalında, soğuk yemeklerini yiyor, uyuyor ve en önemlisi, gecelerini planlar çizerek, rakamlar sıralayarak, her zaman, dışarıdan şantiyenin görülemeyeceği biçimde binanın içine kurdurttuğu iskelelere çıkarken bile kemerine bağlı taşıdığı cetvelleri kullanarak geçiriyordu. Geceleri, sandalında bir meşale yakıyor ve onun ışığında, kuleyi içeriden inşa ediyor ve böylelikle, gecenin içinde, gürlediklerini işittiği iki su akımının keyfine göre değil de, gökyüzüne doğru, yine gürleyen, rüzgârın ya da ayın boynuzlarının yırttığı görünmez bulutlara doğru yükselerek su üstünde dolaşıyordu. Bilinmedik bir limanda demirli, dışarıya tek çıkış yolunun tek lumbozdan ölüme atlamak olduğu bir geminin bağırsaklarında gömülmüş olduğu hissine kapılıyordu. Sonra birdenbire, gemi demir almıştı ve fırtınaların dövdüğü görünmez bir okyanus üzerinde koşmaktaydı.

Gemiyi gecenin içinde, gözler başkalarının rüyalarına ve kendi rüyalarına kenetli olduğu halde, hata yapmadan seyrettirmek gerekiyordu. Cosme Levaç, böyle bir ruh hali içinde hesaplarını bir mumun ışığında sıralarken, kulesini gölgelerden söküp alıyordu. Yalnızca geometrik cisimlerin gökyüzünde ve yeryüzünde aynı değere sahip olduğunu fark etti. Aynı şey sayılar için geçerli değildir. Onların değerleri değişkendir ve Levaç, inşa ederken, sayıların yalnızca o an-

daki değerlerini değil, kökenlerini de göz önünde bulundurması gerektiğinin farkına varıyordu. Çünkü, diyordu, sayıların değeri, saygınlığı duruma göre değişen paranınki gibidir. Bununla birlikte bir keresinde tereddüde düştü ve az kalsın mavi gözleri uykusunda renk değiştiren Rus'un ona öğrettiği bütün hesap sanatını yadsıyacaktı. Ona bir an Sandal Krasimiriç sayıları ondan daha iyi kullanıyormuş ve rakibini eğitmiş okul onunkinden daha iyiymiş gibi geldi: sabahın birinde, işçiler Save'ın kıyısında koşuştular ve Sandal'a kulesinin surları aştığını ve şimdiden suda yansıdığını muştuladılar. Haber anında kente yayıldı. Büyük bir şenlik düzenlendi ve Cosme Levaç, onu geçtiklerini ve geri kaldığını düşünerek, gizlice bir katırı yükleyip güneydeki kendi kulesinin de Save'da yansıyıp yansımadığını görmeye gitti. Sakince, elbette çoktandır yansıdığı ve bunu fark etmek için su kenarına inmeye hiç gerek olmadığı yanıtını aldı. Levaç, giderek işçi ve ustabaşlarının eksildiğini ve görev verdiği öğrenim arkadaşlarının teker teker şantiyesini terk ettiğini saptamaktaydı.

Sandal'ın Belgrad'a onunla aynı zamanda ve aynı biçimde gelmiş olan arkadaşları arasında, Şişman Gak diye biri vardı. Mimarlık ve astronomiden anlıyordu, ama artık bina yapmıyordu. İnsan edimlerinin yüksekliğinde değilse eğer, hiç bir işe kalkışmamak daha iyidir diye düşünüyordu. Geceyi böyle ağzında tutarak, bir Avusturya barut deposuna yaslanmış büyük bir eve yerleşmişti; ev terk edilmişti ve çok tehlikeliydi: bir yanarsa, alevler baruthaneye ulaşamazdı, ama bunun tersi kaçınılmazdı. Biraz olsun endişe duymaksızın, Gak oraya kitaplarını, araçlarını, dürbün ve meşin kürelerini yerleştirmiş

ve öyle işsiz güçsüz, yağmuru ve dişi yıldızları arayarak yaşıyordu. "Bir kuş bile düşer. O, asla", denirdi onun için. Ve zehirli dili olanlar, derin bilgisini beraberinde başka yerlere taşımaktan aciz olduğunu, en ufak bir yer değişikliğinde kar gibi eridiğini, öyle ki, baruthanesinden uzaklaştığında, boş ve kudretsiz kaldığını, sanatının belirsiz ve kırılgan hale geldiğini, isim ve sayı belleğinin ona ihanet ettiğini ve yerinden çıkarılıp başka bir yere ekilmiş bir bitki gibi, yer değiştirdiğinde artık bir işe yaramadığını ekliyorlardı. Bir gün öğleden sonra, şantiye çoktan boşaldığında, kendisiyle biraz konuşulduğunda bakışları gözle görünür biçimde yaşlanan ve saçlarında hep bir sinek olan bu adam durup dururken Levaç'ın kulesini görmeye geldi. Taşları yaladı, harcı parmaklarının arasında yokladı, incelemeden önce kirecin içine biraz ot attı, üç parmağını bir açıya yerleştirdi ve bazı ölçüleri denetledi. Sonunda Levaç'a şöyle dedi:

"Her yastığa uygun kulağın var, ama bu ne işçilik, ne bilgi böyle! Bütün bunları nerede ne zaman öğrendin bilmem, ama ayağını denk al! Kimse sabahı bataklıkta mı şan şeref içinde mi bitirecek bilmez. İskeleleri içeri kurduğun iyi olmuş. Sandal'dan daha iyi ve daha hızlı inşa ettiğin alıcı gözüyle görülmez. Bunu olabildiğince uzun zaman gizlemek gerek..." Günlerini geceye ekmiş Gak böyle konuşmuştu. Geldiği gibi gitti ve Levaç görevine döndü. Gitgide, kimi zaman insanlarla birlikte olmayı arar olmuştu ve diğer kulenin kıyısında bu kolay işti. Sandal'ın kulesi surları aştığında düzenlenen şenliği fırsat bilerek ilk kez insan içine çıktığında iyi karşılandı. Alışkanlığı üzere elleri sırtının arkasında, kalabalığa karıştı. Başlangıçta onunla çalışmış olan aynı yaştan bazı arkadaşlar onu gezdir-

meyi üstlendiler ve zevkten dört köşe, güçlü açıklamalar eşliğinde, binanın tepesinde, kare yapının daire biçiminde bir duvara taban işlevi görmesi gereken yerde tünemiş duvarcı ustalarının tekniğini gösterdiler. Gak da oradaydı, Sandal'ın kulesinin meziyetlerini öve öve bitiremiyordu, ama kimsenin adını ağzına almadığı ve herkesin unutmuşa benzediği Levaç'ınkinin lafını etmiyordu. Orada gözyaşlarını burunlarında tutan ve zorluk çektiklerinde hafifçe öksürmekle yetinen insanlar vardı. Levaç'ın tanıdığı kadınlar vardı (ama onlar onu tanımıyorlardı), çünkü arabacıya yükünü yarım saatliğine kentin kapısının yanında bıraksın diye para yedirdikten sonra, öğleden sonra tarlalardan dönen ot arabalarında onlarla şıpın işi yatmıştı. Onu unutmakta acele ediyorlardı, çünkü daha ilk bakışta, onun girdiklerinde elbette ki çan gibi ağır olan, ama mutluluğun insanın sevdiği bir meslek ve sizi seven bir kadına sahip olmak olduğunu düşünen o adamlardan biri olduğunu anlamışlardı. Sandal Krasimiroviç'i görmeye gidiyor ve onda aradıkları her şeyi buluyorlardı. Bir sürü alık alık dolaşan arasında, o akşam, Levaç bir ateşin köşesinde omzunda kırmızı düğümlerle dolu bir ağ taşıyan bir siluet gördü. Ayağında uzun gemici çizmeleri, bir süre kalabalık arasında dolandı, ardından gizlice karanlığın içinde kayboldu.

"Ölülerini sandalların arasına gömmeye gitti", diye yorumladı birisi yüksek sesle ve bunca yıldan sonra Levaç babasının ne yaptığını ve geçimini nasıl sağladığını sonunda böyle öğrendi. Bunu duymazdan geldi ve sordu:

"Kubbenin daire biçimine nasıl geçeceksiniz: köşe kemerleriyle mi, yoksa bingilerle mi?

Köşe kemerleriyle", diye yanıtladı birileri. "Bingilerle",

diye düşünüyordu diğerleri. Herkes Sandal'a döndü, ama o bir başka sohbete dalmıştı ve sanki soru başka yöne kaymış gibi, alaycı bir havayla gülmekle yetindi. Akşam kulesine döndüğünde, Levaç bir peksimete mum dikti, sandalında yattı, hasırını bir yılan gibi başının altında yuvarladı ve kule içinde pencereye bitişik gölgelerin büyük kare peteğini seyretti. Böyle uzanmış, bekledi. Bir şeylerin olmasını bekliyor ve umuyordu. Gece her şeyi kaplamıştı, kulaklarının dibini bile; toprağın kokusuna ve bir ayyaşın nefesine sahip karanlıkta hiç bir ses duyulmuyordu. Bir mayısböceği yeleğinin içine girmişti ve dışarı çıkmak istemiyordu. "Böyle bir gecede, diye düşünüyordu, köpekler bile ısırmaz, bir tek bitler ava çıkar ve gömleğin sanki üstünde titreşen yıldızlarla doluymuş gibidir. Ve görmediğin her şey uçup gitmiştir..." Kalktı, mumu söndürdü ve karanlıkta kulenin duvarlarına dokundu. Kule oradaydı, soğuk, alabildiğine gerçek; kendi kendisinin varolduğu kadar vardı. Sabah gelince, gerçekten de bir şeyler oldu. Bu sanki kötü havalarda, yere gömülmüş bir çanın çalmaya başlaması gibiydi.

Ziyaretçi, her şeyin sıradan ve normal bir şey gibi doğal bir havası olsun diye, ayağını sürçmemeye, kapıyı duraksamaksızın açıp kapamaya dikkat ediyordu. Sandal, gururunu ayaklar altına alarak, şantiyede değil de babasının ırmak kıyısındaki balıkçı kulübesinde, en sonunda Levaç'ı görmeye bizzat gelmişti. Dizleri ellerinde, fıçılar üstüne oturdular ve konuşma ayak ucunda başladı. Bir süre sonra, Sandal yeninden bir kâğıt ve planlar rulosu çıkardı, bir paltoyu iliklemek için yapıldığı gibi parmaklarıyla üstten çekerek yenini düzeltti, kâğıtların tozunu silkti ve bunları şöyle diyerek Levaç'a

uzattı:

"İşte hesaplarım ve planlarım. Her şeyin mükemmelen doğru olduğunu sanmıyorum, ama kontrol etmek senin için kolay olacak. Çamursuz kuyu olmaz. Bana bu iyiliği yap. Senin kulenin benimkinden önce bitmesi insanların işine gelmez." Bu sözlerin üstüne, çıkışa yönelirken rahatlamış bir havayla şunu ekledi: "Unutmadan, kubbenin daire biçimindeki tabanını destekleyecek köşe kemerleri için bana bir eskiz yapmanı isteyeceğim..."

Böylelikle Levaç Sandal'ın kare plandan daire plana geçmeyi başaramadığını şaşkınlık içinde keşfetmiş oldu. İşte zayıf noktası bu, diye düşündü ve bütün hesapları sil baştan yaptı, gelgelelim çoktan inşa edilmiş olan değiştirilemezdi ve çalışmaların ta başından beri hatalar işlenmişti: temeller inşa edilmesi tasarlanan kuleyi taşıyacak gibi yapılmamıştı. Ertesi sabah, Levaç Sandal'ın evine gitti, gereğince düzeltilmiş planları ve hesaplarını götürdü ve ona açık açık kuleyi bir an önce bitirmesi gerektiğini, zira daha yükseltilirse çökeceğini söyledi. Sandal söylenenleri şaşırtıcı bir sükunetle karşıladı, kâğıtlarını toparladı, teşekkür etti ve böyle alelacele çıkacağı için özür diledi: öğrencileri bekliyordu. Levaç gerçekten de şantiyeye yakın bir ambarda, metropolitin buyruğuyla, şantiye şefleri için geçici dersler düzenlendiğini gördü ve Sandal'ın öğrencileri arasında onunla birlikte eğitim görmüş ve kubbeli bir kulenin köşe kemerleri aracılığıyla kare plandan daire plana geçerek nasıl inşa edildiğini öğrenmiş bazı gençleri fark etti.

Böylece, Levaç'ın öngördüğü gibi, Sandal'ın kulesi bir nöbetçi kulesine daha yaraşacak tasarlanan yüksekliğe erişemeden bitirildi, ama Sandal'ın dostları, kentin ruhban takımı, prensin sarayının askerleri ve bir yandan konuşurken tütün dumanlarını bardaklarına üfleyen han müşterileri mimarın işini saptanan süreden önce bitirdiğini söylüyorlardı. Bundan, Sandal'ın Save'ın kapısının öte tarafında çalışmakta olan tıknefes mimardan daha hızlı olduğu sonucu çıkarıldı.

Sandal'ın kulesi büyük tantanayla kurşun çatısını aldı, bir okçu kutsama töreninden önce üzerinde karga uçmasın diye erketeye durmakla görevlendirildi, sığır kızartıldı, yeni binada duvarın içine bir korkuluk örüldü ve doruğuna horoz yerleştirildi. Ve Sandal'ın kulesi çalışmaları hâlâ süren Levaç'ın üzerine gölgesini düşürdü. Açılış şerefine, Tuna'nın ve Save'ın ta öte kıyısına kadar konuşulan bir şenlik yapıldı. Levaç henüz yuvarlak duvar için öngörülen yüksekliğe erişmemiş güney kulesinin ta aşağısında, sandalında uyumaya devam ediyordu. İşini tamamlamak için artık bir tek yardımcısı veya parası kalmamıştı, kukumav gibi yalnızdı ve askerler her sabah gelip binanın çevresine döküntü atmamasını söylüyor, sokakları kirletirse ona para cezası ödetmekle tehdit ediyorlardı. Arkadaşları kuleyi dolduran hava akımlarından korkuyor gibiydiler ve ona tek yardım edenler biraz para kazanma bahanesiyle Türk topraklarından gizlice gelen ve bir haftanın sonunda, ses çıkarmamak için küreklerini gömleklerine sararak sandallarıyla geri dönen, ağızlarından kerpetenle laf alınan birtakım muhtaç işçilerdi.

Levaç, yalnızlık ve yükseklerde yaşamakla sersemlemiş, dilini acı bir meyve gibi çiğniyor, elleriyle ve taşlarla

konuşuyordu ve kimi zaman, sabit ve ağırlığı olan bir şeyi kapsamayan, onu sağlam bir kaide üzerinde kaldırabilen veya bir yerden bir yere taşıyabilen bir nesneyi imlemeyen bir sözcüğün ayaktan yoksun, yuvasını yapmak için yere konamayan ve yumurtalarını suyun üstüne bırakmak zorunda kalan bir kuş gibi olduğu duygusuna kapılıyordu. Bir akşam, korku ve telaş içinde olduğunu hissetti: saç dipleri ağrıyordu, kulakları cayır cayır, kemikleri buz kesmişti, ve anladı ki bütün hayatı boyunca içinde korkunç bir soğuğu taşımış durmuştu, tıpkı aynaların her yere suskunluklarını sürüklemeleri gibi. Dışarıda, geceler birbirini izliyor, kar yığılıyordu ve sonra, günün birinde, babası ona haberleri iletmek üzere uğradı. Ona kaynatılmış bitkiler ve mısır çayı yapmak için kaldı; kulenin öte ucunda hastanın göremediği bir yabancıyla sohbet ediyordu.

"İlk yudumu ve ilk lokmayı cehenneme yollamak gerek, diye yakınıyordu Levaç'ın babası karanlıkta, ateşin öte yanında. Gerektiği üzere senin dişlerini değiştirmedim bile ve dağlar yangınlar ve kuraklıkla kavruldu. Her şey tüketildi; ekenler tarlalarını terk ettiler, dikenler ambarlarından kaçtılar... Atalarım bana hiç bir şey bırakmadı ve bana kalan tek çare bir külah çalarak gidip ekmeğimi dilenmekti. Ben de bir torba aldım, insanlar bunu bana doldururdu. Hedocin'e ve Vukoyebina'ya kadar giderdim. Masanın üstüne boşalttığım yüze varan çeşitte ekmek getirirdim. Parçacıklar, francala uçları, dilimler, reçelli ekmekler, ekmek kabukları, kenardan kesilmiş kocaman dilimler, artıklar, kırıntılar, önceki günden kalma kısa francalalar, darı polentası, karabuğdaylı ve bakla unundan çörekler, turta hamurundan kalanlar ve acımış "tanrı yanakları", yulaf ekmekleri ve insanın dişlerini yıpratan asker

somunları, mayasız Yahudi ekmekleri, sertleşmesin diye ot katılmış bir aylık bayat keşiş ekmekleri; balık unundan ekmekler ve esmer buğdaydan peksimetler, peynirsiz mısır ekmekleri, bilmem nesiz mısır ekmekleri; iyi pişmemiş küçük çifte ekmekler, kara kuru küçük ekmekler ve küf bağlamış yufkalar, Azizler yortusunda hayvanların boynuzlarına asılan arpa peksimetleri, "nine nefesleri", geçen savaştan kalma asker tayını, bayatlamış bayram pastaları, peynirli dürümler, adı bile uygunsuz olan veya "babam bana gevrek aldı ve ben onu ekmeksiz yedim" denen müstehcen biçimli somunlar; bisküviler ve kayıp ekmekler, İstanbul'a, para yedirilmek istenen kişilere yollanan pastalar, mayasız ekmekler ve kutsanmış ekmekler, köfteler ve boz ekmekler, yulaf, darı, çavdar ekmekleri, ayin ekmekleri ve yapışkan ve yavan, arpa ekmekleri, kabuksuz ekmek içleri ve içsiz yufkalar, pıhtılaşmış polenta, kılık kırçık artıklar, kısacası, nahoş görünümlü ve dünyanın dört bucağından gelmiş, sana dün birilerinin senin belki yarın olacağın şeyi önceden olduğunu söylemek üzere masanın üzerine dökülen her şey. Her lokmayı farklı çiğnemen gerekir ve fırınında koca bir somun pişirip akşam başının altına kaydırdın mı, üç gün zenginsin demektir! Kulaklarının altında çıtırdar, seni ısıtır, böldüğünde esner ve bir kere tıka basa doydun mu, üstünde hıçkırığın tutarak uyur ve rüyanda şarap görürsün. Sürahilerce şarap. Fıçılarca, karavanalarca şarap. Ama şaraptan eser yoktur. Bir damla olsun!... Bizim kaderimiz böyle. Ama bütün bunlar bizi bu dünyanın büyükleri haline sokmak için başımıza gelenlerin yanında hiç kalır. Kentte önceki gün, orospular içine göl-gelerini düşürerek bir kuyuyu zehirlediler ve çok ölen oldu. İki

at arasına gerilmiş bir örtü üstünde, iki adam Krasimiriç'i metropolitin sarayına taşıdı. O da hastalanmış; kulenin inşasının onu tükettiği söyleniyor, bu iş ondan bütün terini almış götürmüş ve bu iyi değildir: teri olmayan bir adam gölgesi olmayan bir yaratık gibidir. Yaşlılığını çocuğunu taşıyan hamile bir kadın kadar keyifle taşıyan onun mizacında bir yiğide pek yazık. Büyük talihsizlik, insanların hayrına ve kentin iyiliği için daha uzun zaman yaşayabilirdi, ama her şey ters gidiyor. Hem belki de Tanrı iyileşmesini sağlar. Ve belki orada uzanmış yatan ve kirli sudan içmiş oğlum da iyileşir."

Levaç gerçekten de iyileşti. Birdenbire, gecenin ortasında burnu açılıverdi ve sanki ölümün eşiğindeymiş gibi şaşırtıcı, güçlü ve garip, vücudunun kokularını aldı. Bu uzun haftalar boyunca, tıpkı geçen geceler sırasında yükselen suların Save'ın balçıklarını görünür biçimde silip süpürmüş olması gibi, kimse karanlıkta onları sayamadan unutmuş olduğu binbir rüyanın üstünden gelip geçtiğini açıkça hissediyordu. İlk kelebeklerle birlikte eğimli bir çayıra çıktı ve ırmağın suları kıyıdan daha yüksekmiş ve sürüklenmemiş olmasını bir mucizeye borçluymuş gibi geldi ona. İşte böylece, kulakları esrik ama gözleri berrak, işinin başına döndü.

Rüyadaymışçasına yapıyı tamamlıyor, binanın tepesine pencereler açıyor, aşağıdaki açıklıklara pancurlar ve kapılar yerleştiriyordu ki, birdenbire her açıklıkta iradesi dışında, eskiden okul günlerinde olduğu gibi Katilinliler'in bir cümlesini tekrarladığını fark etti: "Hem benimle birlikte önceki geceyi hatırla, hemen göreceksin ki ben devletin selameti için senin yıkımı için katlandığından daha fazla zahmete katlanıyorum!" Ama Levaç artık söylevi hatırlamaya uğraşmıyordu. In Catili-

nam'ın cümlelerini son bir kez söylüyor, ardından onları bir sırrı çukura gömermiş gibi inşa ettiği yapının pencere ve kapılarında bırakarak sonsuza kadar unutuyordu: "Bu kentte tehdit edici olanı görmeyen ya da gördüğünü saklayanlar var..."

"Bu dünya, diye düşünüyordu duvarcı, bize ait bile değil, kendilerini onun muzaffer sahipleri gibi hisseden ve öyle davranan babalarımıza ve onların kuşağından olanlara ait. Ben ve benim yaşımdakilere gelince, biz hep bu kente yabancı ordularla, kılıçlarına yaslanarak girmiş olanların sefil hizmetkarları olduk ve öyle kalacağız. Bize bu hizmetçi konumunu bırakan babalarımızın kuşağı aynı zamanda yanmış kül olmuş, yarı yarıya yokedilmiş bir dünyayı, aç bir çocukluğu da miras bıraktı; ve hep köle olmamızı bir meziyet haline soktu. Ve bütün elimizden gelen, diğerlerinin pencerelerine ve eşiğinden içeri adımımızı atamayacağımız kapılara birkaç kelime haykırmak.

Kule nihayet tamamlandığında ve horoz doruğuna yerleştirildiğinde, Levaç elinde bir şarap kupası, binanın siftahını yapmak ve kenti seyretmek üzere ta en tepeye çıktı. Fakat ayaklarının altında uzanan uçurumda kent ment yoktu. Kulenin doruğu bulutları deliyordu ve yer görünmüyordu. Yukarıda, yalnızca uzaktan uzağa köpek havlamalarının veya derinliklerden yükselen balta darbelerinin kırdığı bataklıkların sessizliği hüküm sürüyordu... Ve yerden de, kentlilere rüzgârı gösterip havanın nasıl olacağını bildirmesi gereken rüzgârgülüyle doruk görülemiyordu. Levaç sıkıntılı ve ürkmüş, aşağı indi, ama kulenin eteğinde toplanmış insanlar gökyüzünün onun saklandığı uzak yüksekliklerini inceliyorlardı; onun

yukarıda, bulutların içinde ne yaptığını kimsenin bilemeyeceğini söyleyerek dağıldılar. Şişman Gak elini sıkmaya gelen tek kişi oldu ve şöyle mırıldandı:

"Gerçek yıldızın yanlış hesaplarla ve kötü olanın da doğru hesaplarla keşfedilebileceğine inanıyor musun? "

Gelgelelim Levaç'ın çilesi daha dolmamıştı. İlkbaharda, ilk güzel günlerden itibaren, huzurlu gökyüzünde güneşe bakan yanda ışıl ışıl, gölgeli taraftaysa sallanır gibi, iki kule kent sakinlerinin gözleri önünde aynı zamanda arz-ı endam ettiler. Anlaşılan rüzgârgülleri aynı havayı göstermiyordu. Sandal'ın küçük kulesinin horozu durmaksızın dönüyor ve her dakika, değişen rüzgârların keyfine göre, en ufak bir melteme, en küçük bir yel hızlanmasına duyarlı, sıçrayıp duruyordu. Levaç'ın yüksek kulesinin horozu ise, anlaşılan geniş ufuklara ve bir tek yükseklerde esen şiddetli rüzgârlara bağlı farklı bir havayı açığa vuruyordu.

"Bu kadar yüksekten bir şey görünmüyor ki", diyordu birileri. "Ne diye gözümüzü yoralım, iki horoz ne işimize yarar?" diye kendilerine soruyordu başkaları ve o da kentin gündelik gereksinimlerini karşılasın diye Levaç'ın kulesinin kısaltılıp kuzey kulesinin, Sandal Krasimiriç'inkinin hizasına getirilmesi önerildi. Ve Rus'un öğrencilerinden biri olan oymacı, kenti resmeden ve harita basmaya yarayan bakır levhayı oyduğunda, Levaç'ın kulesini gerçekte olduğundan biraz daha küçük, (ona bu işi ısmarlamış olan) Sandal'ınkini de biraz daha yüksek yaptı, öyle ki ikisi de bütün bunları okuduğum tepside yer alabildi.

İfade sona erdiğinde, sakalının öteki ucuna ulaşmış Öküz

Dedeağa da arayışlarının sonuna gelmiş gibiydi.

"Artık kente nereden gireceğimizi biliyoruz", dedi ciddiyetle, ardından aceleyle önünde duran adama döndü: "Anlayamadığımız tek şey, nasıl olup da bütün bu bize anlattıklarını bildiğin. Bana hikaye uydurmuş olmayasın? Bütün bunlar, iri bir hamur yığını gibi tek bir tepsiye konmaz.

Verdiğim bilginin karşılığını alıyorum, diye yanıtladı yabancı. Güneş balçıkla sıvanmaz. Ben Save kapısını inşa eden iki adamdan biriyim..."

III

Ertesi gün, Türk birlikleri Belgrad'a girdiğinde, Öküz Dedeağa kiliseye diğerlerinden önce varmaya gayret ederek, Save kapısını ilk geçenlerden biri oldu. "Herkes ölümünü peşinde sürükler", diye düşünüyordu ve dört nala giden atının tepesinde, bir başkası onu geçer diye korkarak, mızrağını kilide soktu ve mızrak anahtar işlevi görerek, Tespihli Kutsal Bakire kilisesinin kapısını gıcırdatarak açtı. Askerler her yönden koşuşarak kiliseyi ateşe verirken, Öküz Dedeağa eyerini terk etmeksizin, kılıcıyla mucizevi Kutsal Azize ikonasının gözlerini oydu ve ona görme gücünü geri verecek mucizenin beklentisi içinde, kurtarıcı resim kadar dilini de kesen kılıcın ağzını yalayıverdi.

O anda Save kuleleri havaya uçuruldu. Galiba iki horoz, patlamadan hemen önce, aynı rüzgârı gösterdi. İlk ve son kez.

BOGOMİL MASALI

Bogomiller günahkârların yansımaları cezadan kurtulamasın diye mahşer günü bütün aynaların perdeleneceğine inanırlardı. Bununla birlikte işlevleri ortadan kalkmayacak, yalnızca değişmiş olacaktı: suların çiçeğe duracağı gün, körleşmiş aynalar, imgeleri geri yollamak yerine seslerin yankısını yinelemeye koyulacak ve bir tek lanetlilerin yansılanan çığlıkları evrensel yıkımdan gayrı tutulacaktır.

Bir savaşçıyla genç bir adamın ateşin yanı başında, bir korunun sınırında, 1338 yılında ettikleri laflar bunlardı. Gelgelelim bu ikisi için de aynı yıl değildi. Duman son akşam kuşlarını da kovalıyordu ki, ormanda bir kentin inşasında kullanılacak taşları taşıyan bir atın adımları işitildi. Savaşçı sordu:

"Adımlarını işittiğimiz at beyaz mı, siyah mı?"

Genç adam bir soruyla yanıt verdi:

"Akşam yatağında, çadırımızı okşayan yaprakların gürüldediği duyulduğunda, çıkardıkları hışırtıdan, renklerinin ne olduğunu bilebilir misin: sarı mı, yeşil mi yoksa kırmızı mı?

- Evet, diye yanıtladı savaşçı, kırmızılar."

Bunun üstüne ormandan beyaz bir at çıktı.

*

"Bir mala al öyleyse, madem ki bu tepelerin ardındaki mimarlardan başkasında gözün yok, dedi genç adam. Ama kentini burada, benimle birlikte, sağlam toprak üstünde kurma, görüşün bunun için yaratılmamış. Başkentini ay taşından, gökyüzü ile yeryüzü arasında kur."

Az önce konuşan genç adam Çar Duşan'dı ve hitap ettiği savaşçı da İmparator Hrelya Dragovolya. İşte böylelikle iki hükümdar imparatorluklarının sınırlarını çizdiler. Duşan Hrelya'nın topraklarını ve Strimon kıyısındaki kentleri aldı ve Hrelya'ya semavi adalara çıkmaktan başka bir yol kalmadı. İnsanlar onu mimarların, duvarcı ve mermercilerin peşinde, Yunan karargahı ile Sırp karargahı arasında orada burada uçarken görürlerdi ve ona Kanatlı Relya adı verildi. Suların çiçeğe durduğu gün, imparatorlar mahşerin geldiğini sandılar; Duşan Konstantinopolis'in duvarlarının dibinde, kenti almaya hazırdı, Hrelya ise en azından gölgesinin ırmağın sularında boğularak böylelikle cezadan kurtulacağı umudu içinde, Strimon'u uçarak geçmek istedi. Yanılıyordu: sular çiçeğe durmuştu ve bir tek sesinin yankısı çiçekleri geçti, yargılanmaktan kurtuldu ve semavi adasına şığındı. Bugün bile, Strimon'a ay taşları düştüğü zaman, yıkılanın Hrelya'nın kenti olduğu söylenir ve uçuşan taşların Yeryüzünden kovul-

muş Hrelya'nın sesiyle şarkı söyleyişi işitilir.

1970'de, bir ay taşı New York'da, Moskova'da, Londra'da, Belgrad'da ve Avrupa'yla Amerika'nın başka kentlerinde sergilendi. Bu satırların yazarı olan ben, onu görmeye gittim ve kalın vitrinden bir ses işitir miyim diye kulak kabarttım. O anda hiç bir şey duymadım. Çok daha sonra, bir akşam, evimde Hrelya'yı duydum. Yalnızca tek bir sesi değil, bütün oktavı. Ve anladım ki, bütün bu sesler korkunç bir kıtlık gibi kulaklarımızı kasıp kavuran sağırlığı uzun zamandır yenmeye uğraşıyordu. Ömürleri benimkinden daha kısa olmasın diye onları not ettim, ama ne tümünü kaydedebildim, ne de tınılarını tam olarak kağıda geçirebildim. İşte bu satırlar gün yüzünü böyle gördü.

Eğer her şeye karşın işitilen şeyden geriye söyleneni muhafaza etmek mümkünse, Bogomil masalı yalan söylememiştir.

SONSÖZ

İkinci Dünya Savaşı çarpışmaları sırasında çekilmiş filmlerde, Rus erleri ve subaylarının saldırıdan önce karda soyundukları ve iç çamaşırlarıyla, tipi altında görünmez, Alman tabyalarına doğru -30 derecede, karşı konulmaz biçimde ilerledikleri görülebilir. Yazarın belleğine filmlerle değil de doğayla kazınmış bu manzaranın bu kitapla ilişkisi yok değildir.

Dostlarım şiirlerimden ikisini burada düzyazı kılığında görünce olasılıkla şaşıracaklardır. Bu işlem hakaret gibi görülebilir. Aslında, yazar kendini Rus savaşçılarının konumunda bulmuştur: hava bastırır; kış gelmiştir; bu, mücadeleyi ya kazanma ya da kaybetme anıdır ve nasıl davrandığının pek bir önemi yoktur. Ne dizelerini ne de düzyazılarını kendileri için yazmıştır; onları mallarıyla okurun limanına girmeye iyice kararlı , bu türden bir yükü yasal yollarla teslim edemeyen küçük kaçakçı gemileri gibi donatmıştır. Eğer arada bazı şiirleri düzyazıya döndürmek için “tahrif” ettiyse, eğer üstlerinden subay paltolarını aldıysa, bu belki de subay şeritlerini taşıdıkları ve okurun keyfine göre çarpışmadıkları sürece bu şiirleri kimse dinlemediğindendir. Böyle kılık değiştirmiş ve ön saflara yollanmış olarak, yeni, olasılıkla sonuncu savaşı vereceklerdir. Zorunlu olduğunda, subaylar da üniformalarını terk eder ve kar gibi beyaz gömlekleri içinde, saldırıya apoletsiz girerler.

Eğer yeteneklerinin gelişmesini istiyorsa, susuzluğuna hâkim olması gerekecek. Susuzluğunu sıradan sularla değil, yalnızca belli bir ırmağın suyuyla gidermesi gerektiğini söylemek istiyorlardı. Bu su, dediler ona, İda dağına pek yakın akıyor; akşamları, susamış hayvanlar oradan kana kana su içmeye gider. Ama su acıdır ve yabanisi evcili bütün hayvanlar, kıyıda tek boynuzlu atın gelip içmesini bekler. Gelip eğildiğinde ve boynuzu dalgaları okşadığında, su karışır ve tatlanır. Boynuz sudan çıktı mı, su yeniden acılaşır. "Bu kısacık an su içebileceğin tek zamandır, ama kendini bundan men etmelisin, diyordu keşişler.

Tek boynuzlu at su içtiği ve boynuzu suyu karıştırdığı sürece, gözleri bir saydamlık yaratır. İşte orada, o dakikada, o belirli yerde, su duru ve içilebilir olduğu sürece, ölümün ardından, geleceği avucunda gibi açık ve net görebilirsin. Bunu başarmak için, o zaman ırmağın dibinden sana görünecek yüze bakmalısın. Göreceğin şeylere anlamlarını verecek olan odur. Bu bir erkek yüzüyse, göreceğin ve kehanette bulunacakların Güneş, Doğu ve sabah burcu altında yayılan uzamla ilgili olacak; eğer bir kadın yüzüyse, bildireceğin olaylar Batı, gece ve Ay burcu altında olacak. Kısacası, eğer bir kentin yandığını görürsen ve onun aşağısında, suyun dibinde, bir kadın yüzü fark edersen, bu kentin batıda olduğunu bileceksin. Ve tersi.

Milorad Paviç

1

Aziz Marko'nun Atları

ISBN 975-94321-3-7

